

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Gregor Rojc

**Civilno-vojaško sodelovanje skozi vertikalo osnovnega šolstva v Republiki
Sloveniji**

Magistrsko delo

Ljubljana 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Gregor Rojc

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

Somentorica: doc. dr. Alojzija Židan

**Civilno-vojaško sodelovanje skozi vertikalo osnovnega šolstva v Republiki
Sloveniji**

Magistrsko delo

Ljubljana 2016

ZAHVALA

Znanstvena dela morajo biti strukturirana in zato so tudi zahvale pogosto videti strukturirane, kratke, jedrnate in včasih celo malce sterilne. Moja zahvala se bo temu vzorcu skušala izogniti, saj je vas, ki sem vam hvaležen, resnično veliko. Brez vas ne bi nikoli bilo teh vrstic.

Najprej bi se rad zahvalil Vam, spoštovana mentorica, gospa **dr. Jelušič**. Hvala za vzpodbude, nasvete, usmeritve in milost, ki jo eden izmed angleških slovarjev definira kot dajanje pomoči tistim, ki so je potrebni. In točno to ste v najinem sodelovanju pogosto delali Vi.

Spoštovana somentorica, gospa **dr. Židan**. Preživljati čas z Vami je bilo zanimivo. Vaše navdušenje nad poučevanjem, raziskovanjem in pisanjem je nalezljivo. Hvala, da ste mi bili pripravljeni pomagati.

Zahvala gre tudi vsem ostalim predavateljem, ki ste me navdušili s svojo neverjetno paleto znanja. Vendar pa zahvala ne bi bila popolna, če ne bi še posebej izpostavil Vas, spoštovani gospod **dr. Malešič**. Hvala za naklonjenost, hvala, da ste me sprejeli v vrste obramboslovcev in da se nikoli nisem počutil »outsiderja«. Zaradi Vašega zgleda sem boljši človek. Hvala.

Hvaležen sem tudi vam, **drage sošolke in sošolci**. Biti vaš kolega je privilegij, biti vaš prijatelj, čast.

Hvala vam, spoštovani razrednik, gospod **Stanislav Medved**, za zgled in dobroto.

Hvala vam, dragi prijatelji, »naša« **Simona, Matjaž R., Pero, Rok M., Raid, Jure U., Darko K., Matej B., Matej C., Dubravka, Kristian** (hvala za knjige), **Vanesa, Boštjan P., Uroš J., »moji inženirji«, Layne & Debbie, Mike & Chris, Dom & Linda, Cecil & Lisa** ... Brez vas bi bilo težko (najbrž nemogoče), predvsem pa pusto. Hvala za spodbude, knjige, pomoč in za to, da ste pripravljeni biti del mojega življenja.

In zdaj ste na vrsti vi, draga **družina**.

Draga moja tašča **Malči** in svak **Tomaž**. Prav neverjetno je, kako blagodejno name vplivajo obiski pri vaju. Tako hitro se ne odpočijem nikjer drugje. Hvala za dobroto, darežljivost in nesebičnost.

Ivi. Hvala za jutranja in večerna sporočila, vero, spodbude in občasen »čvek«. Res, hvala ti.

Boris. Hvala, ker si mi dokazal, da je močen argument boljši od argumenta moči. Vendar pa je moje življenje mirnejše, ker vem, da bi se za zaščito naše družine bil pripravljen zateči tudi k slednjemu.

Babi. Če bi začel naštevati, za kaj vse sem ti hvaležen, bi bila zahvala najdaljše poglavje te naloge. Človek, čigar vnuki so nanj tako ponosni, kot sem jaz ponosen nate, je človek, ki je svoje življenje dobro investiral. Rad te imam.

Mami. Cel kup področij je, na katerih si te želim doseči, še najbolj pa kot starš, ker bi to pomenilo, da imata moji dekleti popolnega očeta. Hvala za življenje.

Marjana. Ti si krona mojega življenja. Tvoj prstni odtis je na vsem, kar je v mojem življenju dobrega. Še misliš si ne, kako mi je tvoja vera vame pomagala skozi dolge noči branja, študiranja in pisanja. Ljubim te.

Dragi **Kaja** in **Nuša**, moji ljubi hčerki. Znanje je vrednota. Pridobivajta ga. Obzorja, ki vama jih bo znanje odprlo, so osupljiva. Zaenkrat vama o daljnih obzorjih govorim jaz, komaj pa čakam dan, ko bosta stopili na moja ramena in mi pripovedovali o obzorjih, ki jih bosta takrat videli. Spreminjajta svet, a naj se vaju roka tega sveta ne dotakne. Neizmerno vaju imam rad in ponosen sem na vaju. Delata me najsrečnejšega očeta na svetu.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Gregor Rojc, z vpisno številko 21070895, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom: CIVILNO-VOJAŠKO SODELOVANJE SKOZI VERTIKALO OSNOVNEGA ŠOLSTVA V REPUBLIKI SLOVENIJI.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 27. 4. 2016

Podpis avtorja/-ice: _____

POVZETEK

Civilno-vojaško sodelovanje skozi vertikalo osnovnega šolstva v Republiki Sloveniji

Civilno-vojaško sodelovanje je vedno aktualna in živa politična tema, katere značilna karakteristika je njena širina. Raziskovanje celotnega spektra civilno-vojaških odnosov bi lahko prineslo zelo široko ali pa pretirano plitvo raziskavo, zato se to delo osredotoča le na en spekter sodelovanja, in sicer na sodelovanje med osnovno šolo in Slovensko vojsko. Nekateri pretekli dogodki so opisani z namenom, da bi katalizirali razumevanje sedanje situacije in tudi politične odločitve, sprejete pred, med in po tranziciji Slovenije v samostojno državo. Strukturiranost šole, družbe in tudi samo prepletanje vojaške in šolske sfere v SFRJ je bilo zelo drugačno od tega, ki ga imamo v samostojni Sloveniji. Vendar pa kljub očitnim razlikam ne moremo zanikati dejstva, da je prejšnji sistem vplival na sedanjega. V veliki meri se ta vpliv kaže v odmikanju od nekaterih prejšnjih, še posebej ideološko (marksistično) obarvanih strategij, šolskih predmetov in načinov delovanja. Prepletanja vojske, ki je bila nekoč nosilec ideologije, in šole je dandanes zelo malo. Glavni vprašanji te naloge pa je, ali naj oz. ali sploh lahko Slovenska vojska sodelovanje z osnovno šolo dvigne na višji nivo ter kateri so tisti (potencialni) temelji (če sploh obstajajo), na katerih bi sodelovanje lahko temeljilo.

Ključne besede: šola, vojska, sodelovanje, učna priprava.

ABSTRACT

Civil-Military Cooperation through the Vertical of Elementary School in Slovenia

Civil-military cooperation is a lively and always present political topic and one of its most common characteristics is its broadness. Dealing with the whole spectrum of civ-mil cooperation would result in a research that would be too broad or too shallow, so the research focuses on just one spectrum of the cooperation. It focuses on the cooperation between the primary school and Slovene military. Some past experiences are described in order to facilitate the understanding of the present situation and the political decisions made prior, during and after the transition that Slovenia had to go through in order to become an independent state. The structure of school, society and the very intertwining of the school and military spheres in Yugoslavia (more precisely SFRJ) were very different from the way things are organized now, in an independent state of Slovenia. However, despite obvious differences we cannot deny the fact, that the previous system influenced the existing one. That is quite obvious when considering how the school system has completely distanced itself from some strategies and school subjects that carried ideological (Marxist) connotation. Cooperation between school and military is nowadays almost non-existent. The main question of the research is whether Slovene military can/should bring the cooperation with primary schools to a higher level or not and what are the bases or potential bases for such cooperation and do they even exist?

Key words: school, military, cooperation, lesson plan.

PREGLED KRATIC IN OKRAJŠAV

CVS	Civilno-vojaško sodelovanje
DKE	Državljska in domovinska kultura ter etika
DoD	Department of Defence/ministrstvo za obrambo
DRU	Družba (šolski predmet)
GŠSV	General štab Slovenske vojske
JROTC	Junior Reserve Officer Training Corps
MOOTW	Military Operations Other Than War
NATO	North Atlantic Treaty Organization/Severnoatlantska pogodbeno zveza
NDCC	National Defence Cadet Corps
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development/Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OŠ	Osnovna šola
OZN	Organizacija združenih narodov
ROTC	Reserve Officer Training Corps
RS	Republika Slovenija
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SŠ	Srednja šola
SV	Slovenska vojska
TJA	Tuji jezik angleščina (šolski predmet)
UO	Uprava za obrambo
WTC	World Trade Center/Svetovni trgovinski center
ZGO	Zgodovina
ZObr	Zakon o obrambi

KAZALO

1 UVOD	9
2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN METODE RAZISKOVALNEGA DELA	14
3 SODELOVANJE MED OSNOVNO ŠOLO IN VOJSKO	17
3.1 Kje v teoriji civilno-vojaških odnosov se ponujajo možnosti za sodelovanje med osnovno šolo in vojsko	17
3.2 Legitimnost vojske	23
3.3 Razkorak med civilno in vojaško sfero	24
3.4 Osnovna šola kot sredstvo premoščanja razkoraka med civilno in vojaško sfero	26
3.5 Osnovna šola kot pomemben dejavnik socializacije	29
4 ZGODOVINSKA IZKUŠNJA	32
4.1 Jugoslovanska izkušnja	32
4.1.1 Program življenja in dela osnovne šole iz leta 1984	34
4.1.2 Obrambno-varnostne vsebine	34
4.1.3 Prisotnost vojaških/obrambno-varnostnih vsebin v posameznih učnih načrtih za OŠ leta 1984	35
4.2 Odmik: dezideologizacija šole in spremembe na področju obrambno-varnostnih vsebin v samostojni Sloveniji	38
4.2.1 Obrambno-varnostne vsebine v učnih načrtih devetletne osnovne šole	40
4.2.2 Analiza učbenikov	41
4.3 Primerjava predmetnikov iz let 1984 in 2011	43
4.3.1 Obvezni predmetnik osnovne šole iz leta 1984	43
4.3.2 Obvezni predmetnik osnovne šole iz leta 2011	44
5 TEMELJI ZA SODELOVANJE IN VAROVALA PRED MILITARIZACIJO ŠOLE	47
5.1 Nekatera načela slovenske osnovne šole	47
5.1.1 Zakon o osnovni šoli	48
5.2 Vrednote Slovenske vojske	49
5.3 Varovala pred militarizacijo šole	50
5.3.1 Dezideologizacija oz. apolitičnost Slovenske vojske	50
5.3.2 Mehanizmi varovanja otrokovih pravic	51
5.3.2.1 Konvencija o otrokovih pravicah	51
5.3.2.2 Budno oko javnosti	51
6 PRAKTIČNE IZKUŠNJE	55
6.1 Trenutno stanje	55
6.1.1 Domicili in uprave za obrambo	56
6.2 Primeri dobre prakse	57
6.2.1 Dan odprtih vrat 2008	57
6.2.2 Angleški vikend	58
6.3 Ideje za izvedbo učne ure	59

6.3.1 Primer didaktizacije	59
6.4 Mnenja učiteljev, ravnateljev in častnikov, odgovornih za civilno-vojaško sodelovanje v Slovenski vojski	64
7 ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	74
8 ZAKLJUČEK.....	77
9 Literatura.....	81
10 PRILOGE.....	90
Priloga A: Mnenje o uporabi podatkov v lasti SV	90
Priloga B: Primer učne priprave na temo pravične in nepravične vojne (ang. The Just and The Unjust war) ..	92

1 UVOD

O civilni in vojaški sferi, njuni medsebojni prepletenosti in podrejenosti vojaške sfere civilni so ljudje razmišljali in pisali že pred več tisoč leti. O tem je moč brati tudi v Sun Cujevi knjigi Umetnost vojne, kjer mojster Sun pravi, da vojaško poveljstvo zbere in združi čete šele na ukaz civilnih oblasti (Cu 1996). Misel o civilno-vojaškem sodelovanju se je seveda od takrat zelo razvila in v sodobni družbi, katere sestavni del je tudi vojska, se na tej družboslovni misli prah gotovo nikoli ne bo nabral, saj je ravno permanentna dinamika civilno-vojaških odnosov eden najbolj značilnih atributov tega področja. Vojska si mora namreč svojo legitimnost permanentno zagotavljati, saj le-ta ni večna, ampak jo je potrebno obnavljati. Takrat, ko je krivulja delegitimacije na vrhuncu, se pojavi aktualnost krize legitimnosti, in omenjena krivulja se nikoli v zgodovini ni izognila svojim vrhuncem (Jelušič 1997, 12).

Najpomembnejše vprašanje in osrednja točka civilno-vojaških odnosov ostaja seveda civilni nadzor nad vojsko (Furlan 2012), vendar pa bo ta otežen, če bo med zgoraj omenjenima sferama zeval prepad. Nerazumevanje v ljudeh že od nekdaj zbuja strah in nezaupanje, zato je zelo pomembno, da civilisti razumejo vojsko in seveda obratno. V duhu tega zavedanja vojske širom sveta izvajajo najrazličnejše akcije, s katerimi se predstavljajo širši civilni sferi in si s tem med drugim zagotavljajo tudi svojo legitimnost.

Osnovna šola je del civilne sfere in za nameček eden največjih delov le-te, zato se zdi, da je sodelovanje med vojaškim in osnovnošolskim sistemom nekaj, k čemur bi morala težiti oba sistema; vojaški prav posebej v želji, da se predstavi bodočim volivcem, iskalcem zaposlitve (morda se bodo nekateri otroci kasneje lažje odločili za vojaški poklic) in nasploh bodočim polnopravnim državljanom.¹

Vojska je institucija nasilja, ki smo jo oblikovali zato, da bi nas ščitila, ker se bojimo drugih. Nato pa se te iste institucije, ki smo jo ustvarili za zaščito, sami bojimo (Feaver v Furlan 2012). V želji po tem, da se državljani ne bi bali vojaškega sistema in da bi skozi demokratične sisteme in postopke znali premišljeno izražati svojo voljo, bi bilo tudi za šolski sistem smiselno, da je za tovrstno sodelovanje odprto. Seveda je le-to zakonsko zelo omejeno, javnost pa nad njim bolj ali manj tudi bdi.

---

¹ Zaradi lažjega razumevanja je bil uporabljen laičen izraz »polnopraven«. Sicer se za otroke do osemnajstega leta starosti v pravu uporablja izraz »omejeno poslovno sposoben«.

V razvitih industrijskih družbah je ena od bistvenih mirnodobnih nalog oboroženih sil zagotavljanje nenehne in kar se da velike podpore javnosti, ki ves čas ocenjuje skladnost podobe in delovanja vojaške organizacije z vrednotami politične skupnosti (Kotnik 2002, 104). Nagovoriti celotno politično skupnost je seveda mogoče, a tudi zelo zahtevno, zato je najbrž smiselno sodelovanje s civilnim delom družbe razdrobiti na manjše dele, projekte in naloge. In eden takšnih delov je tudi sodelovanje z osnovnimi šolami, ki so dejansko največji državni sistem in v določenem življenjskem obdobju sooblikujejo skoraj slehernega državljanca Republike Slovenije.

Ena najbolj znanih prej omenjenih omejitev sodelovanja med šolo in vojsko je seveda konvencija o otrokovih pravicah, še posebej njen 38. člen, in pa 25. maja 2000 sprejeti Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah (Jakofčič 2002, 20), ki ga je Slovenija ratificirala leta 2004. Prav ta (Izbirni) protokol otroke še dodatno varuje.

Pravilno zastavljeno, z zakoni omejeno, transparentno in predvsem javnosti pravilno predstavljeno sodelovanje šolskega in vojaškega sistema bi v razviti družbi vsekakor lahko bilo nekaj vsakdanjega, saj oba sistema v svoji osnovi zadovoljujeta primarne človekove potrebe – šola potrebo po znanju in razumevanju in vojska potrebo po varnosti. V piramidi oz. hierarhiji človekovih potreb, povzeti po Maslowu, med potrebo po varnosti in potrebo po znanju in razumevanju ne zeva velik prepad, dasiravno je smiselno izpostaviti dejstvo, da je potreba po varnosti opredeljena kot bolj osnova in temeljna od tiste po znanju in razumevanju (Maslow 1982; Grum in Musek 2009). Mir je torej vrednota, ki pogojuje ostale osebne ter družbene vrednote (Židan 2009, 79).

Šola je definirana kot vzgojno-izobraževalna inštitucija, ki ima tako v svoji vzgojni kot tudi izobraževalni komponenti najverjetneje dovolj skupnega z vojaškim sistemom, zato sodelovanje med sistemoma ne daje nujno vtisa nečesa izsiljenega. Poleg tega, da je sodelovanje lahko pripoznano in predstavljeno kot logična posledica in morda tudi sosledje aktivnosti obeh sistemov, je takšno sodelovanje prav gotovo v interesu vojske, pa tudi šole in civilne družbe nasploh, saj je zgodovina tista, ki Slovincem ter ostalim narodom bivše skupne države Jugoslavije in Evropi ter svetu priča o tem, kako pomembno je civilno-vojaško sodelovanje, ki med drugim zagotavlja legitimnost vojaškega sistema v razvitih državah (Jelušič, 1997 12–13 in 138–160).

Pretirano zapiranje, pretirana diskrepanca, odmik, celo izoliranost vojske v smislu civilno-vojaških odnosov je slaba tako za družbo kot tudi za vojsko (Masten 2016). Zato je smotno, da vojska najde način, kako uspešno komunicirati z javnostjo. Uspešna komunikacija s celotno javnostjo je najbrž zelo težka, vendar pa je lahko sodelovanje z javnostjo razdeljeno v manjše segmente. Analiza enega izmed segmentov civilno-vojaškega sodelovanja (torej sodelovanja med šolo in vojsko) v Republiki Sloveniji je osrednji predmet raziskovanja te naloge.

Oborožene sile so od osamosvojitve del slovenske države, njihov položaj pa se je v zadnjih desetletjih korenito spremenil in tudi odnos družbe do oboroženih sil (tako kot v številnih industrijsko razvitih in visoko industrijsko razvitih državah po svetu) ni ostal nespremenjen (Kotnik 2002, 101–146). Če je bilo sodelovanje med vojsko in šolo nekoč, v prejšnji skupni domovini, nekaj povsem logičnega in je bilo kot takšno tudi del predmetnika, je situacija zdaj povsem drugačna. Snovalci prenovljenega slovenskega šolstva so se v Beli knjigi iz leta 1995 jasno in odločno opredelili za popolno dezideologizacijo le-tega. Iz šole so tako umaknili vse t. i. »marksistične« predmete in vsebine, prav tako pa so se uprli takrat aktualnim težnjam po uvedbi konfesionalnega pouka v šole (Bela knjiga 1995). Laičnost in svetovnonazorska nevtralnost šole sta bili torej v prvih letih po osamosvojitvi bistveni za takratne ustvarjalce novega šolskega prostora. Zato dejstvo, da se je zgodil odmik (ki bi ga morebiti v retrospektivi lahko označili celo za zelo kategoričnega) od vojske, ki je bila v prejšnji skupni državi prežeta z marksizmom, ne čudi. Za nameček si je v osemdesetih letih vojaški vrh podredil partijsko organizacijo v vojski, ki ga je nadzorovala (Jelušič v Čepič 2010), kar je tedanjo armado delalo še toliko bolj neprimerno za vstopanje v šolski prostor.

Če bi prejšnjo armado zaradi svoje ideološke obarvanosti in v zadnjih letih zelo nekooperativne držbe ocenili kot organizacijo, katere prisotnost v šoli nikakor ni dobrodošla, še posebej, če situacijo ocenjujemo s stališča današnjih vrednot in družbenih razmer, pa takšna ocena za današnjo, popolnoma dezideologizirano vojsko najverjetneje ne drži. Ob tem velja omeniti, da neideološka vojska ne pomeni nujno tudi imunosti na politična vmešavanja. Raziskava, ki so jo izvedli med študenti tretjih letnikov Fakultete za družbene vede, smer obramboslovje, je pokazala, da so le-ti kot enega izmed vzrokov za nezaupanje v slovenske oborožene sile navajali tudi politična vmešavanja (Garb in Malešič 2016). Vendar pa avtorja prav tako opozarjata, da anketiranih 57 študentov ne predstavlja mnenja široke populacije, pač pa gre za posameznike, ki imajo o obravnavani temi nadpovprečno in poglobljeno znanje.

Policija kot represivni organ s šolami po Sloveniji uspešno in v velikem obsegu sodeluje že vrsto let, in sicer v okviru programa »Policist Leon svetuje«. To daje slutiti, da bi tudi sodelovanje med SV in osnovnimi šolami prav tako (seveda s primernim pristopom in strategijo) lahko postalo nekaj običajnega in splošno sprejetega. Namen tega dela je, da bi prispevalo k uspešnemu sodelovanju med tema velikima in za našo državo pomembnima sistemoma.

Po teoretičnem uvodu naloga ponudi vpogled v zgodovino, natančneje v obdobje SFRJ in takratno sodelovanje med osnovno šolo v Sloveniji in Jugoslovansko ljudsko armado. Sodelovanje med osnovnimi šolami ostalih takratnih jugoslovanskih republik (prav tako tudi avtonomnih pokrajin) in armado, ki je bila skupna, ni predmet raziskovanja te naloge, saj so imele posamezne republike in avtonomne pokrajine na temelju ustave, sprejete 21. februarja 1974, razmeroma veliko avtonomije. V tem zgodovinskem delu sta kontrastivno predstavljena tudi predmetnik iz leta 1984 in trenutno veljaven predmetnik za osnovne šole v Sloveniji. Nato na temelju zakonov in temeljnih listin, ki urejajo življenje in delovanje SV in slovenske OŠ, skušam definirati presečišča obeh sistemov oz. temelje, na katerih bi lahko slonelo morebitno sodelovanje. V analizo so vključeni tudi učni načrti (oz. kurikuli) posameznih osnovnošolskih predmetov ter učbeniki. Da so osnovnošolski kurikuli in OŠ nasploh vredni proučevanja, potrjujejo tudi naloge drugih raziskovalcev, ki so se npr. ukvarjali s prisotnostjo patriotizma in multikulturalnosti v le-teh (Bačlija in Prebilič 2016). Na koncu sledi še povsem empirični del z rezultati intervjujev in zaključek.

Za raziskovanje te tematike sem se odločil zato, ker sem po svoji dodiplomski izobrazbi pedagog (učitelj angleškega jezika na osnovni šoli), po svojem podiplomskem študiju pa obramboslovec. Vse, odkar sem se seznanil s tematiko in predvsem pomembnostjo civilno-vojaških odnosov, sem se k temu pomembnemu procesu v svojem »mikrookolju« trudil doprinesiti tudi sam. Kaj vse smo na naši šoli storili v času, odkar sem se sam začel zavedati pomembnosti tega vprašanja, je opisano v 6. poglavju. Ravno ta specifična pozicija mi je omogočila dolgoročno opazovanje in dovolj polstrukturiranih oz. kvalitativnih intervjujev in pogovorov z glavnimi soustvarjalci življenja posamezne šole. To so učitelji, ki so izredno veliko telo visoko izobraženih strokovnjakov, učenci, starši in seveda ravnatelji, ki vodijo posamezne šole. Po pogovorih s številnimi izmed njih sem skušal dognati, kateri so tisti načini morebitnega (dolgoročnega in permanentnega) sodelovanja, ki so najbolj sprejemljivi

za vse, koliko so vpleteni odprti za nove oblike sodelovanja in kako pomembno se jim sodelovanje sploh zdi. Prav tako sem poskušal identificirati glavne pomisleke vseh vpletenih v (potencialno) sodelovanje. Eno ključnih vprašanj je bilo tudi to, ali učitelji in vodstvo šole mislijo, da skupaj z vojsko v šolo vstopa tudi ideologija ter kako to ideologijo zaznavajo (definirajo oz. ubesedijo). Intervjuje sem opravil tudi z dvema častnikoma SV, ki sta zadolžena za CVS, in sicer v želji, da bi razumel tudi stališča in poglede vojske na tovrstno sodelovanje.

Pred nadaljevanjem branja pa je potrebno bralca opozoriti tudi na to, da cilj te naloge nikakor ni razvijati, nadgrajevati, iskati ali ustvarjati kakršne koli strategije za izvajanje odkritega ali prikritega novačenja osnovnošolskih otrok. Za kaj takšnega namreč nimamo nobene moralne, predvsem pa tudi ne zakonske podlage.

Na koncu naj dodam še to. Proučevanje civilno-vojaškega sodelovanja na splošno bi bilo sicer preprostejše, saj je dostopnega veliko gradiva, a bi bila za potrebe magistrskega dela takšna tema najverjetneje preobsežna, pa tudi obdelali so jo že številni veliki strokovnjaki. Dasiravno pa velja poudariti, da so civilno-vojaški odnosi večinoma oz. predvsem proučevani v luči civilne nadvlade nad vojsko. Del navdiha za delo je zato prišel tudi iz članka E. Ben-Arija (E Ben-Ari, 2016), v katerem avtor pozdravlja nove pristope k raziskovanju vojaške problematike v Evropi. Fokus naloge je tako na zelo ozkem segmentu tega sodelovanja v upanju, da bodo pravila fizike tokrat veljala tudi v družboslovju in da bo učinkovitost naloge obratno sorazmerna s širino njenega fokusa, tako kot je tlak obratno sorazmeren s površino, na katero deluje neka sila.

2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN METODE RAZISKOVALNEGA DELA

Civilno-vojaško sodelovanje je kompleksen in dinamičen pojav oz. skupek odnosov, vendar je le-ta v teoriji pogosto obravnavan zelo na široko. Moje delo se bo osredotočilo na ozek spekter civilno-vojaških odnosov, katerih sestavni del je tudi sodelovanje vojske z osnovnimi šolami.

*Kateri so tisti teoretični temelji, na katerih bi se sodelovanje med slovensko osnovno šolo in slovensko vojsko lahko gradilo (in pred ljudmi, ki tovrstnemu sodelovanju nasprotujejo, tudi argumentirano zagovarjalo), bo glavno raziskovalno vprašanje, na katero bo naloga poskušala odgovoriti. V ta namen bom najprej pregledal literaturo in zbral relevantne vire, ki teoretično obravnavajo proučevano tematiko, v 3. poglavju pa bom poskušal poiskati teoretične »nastavke« za utemeljevanja tovrstnega raziskovanja, razmišljanja in delovanja. Iz tega sledi prvo izpeljano raziskovalno vprašanje – *Kje v teoretični misli se pojavljajo izhodišča za sodelovanja med slovenskimi osnovnimi šolami in Slovensko vojsko?**

Interpretacija in analiza primarnih in sekundarnih virov bosta tisti orodji, ki mi bosta omogočili pojasniti temeljne pojme, teorijo na obravnavanem področju civilno-vojaških odnosov, teorijo na področju šolstva ter državno in mednarodno zakonodajo, ki sta relevantni za obravnavano tematiko. Ta pristop mi bo prav tako omogočil vpogled v zgodovinsko izkušnjo in obstoječe stanje na obravnavanem področju. In ne nazadnje – ta pristop bo eden temeljnih pri oblikovanju odgovorov na raziskovalna vprašanja in pisanju končne sinteze.

Eden od raziskovalnih ciljev je prepoznavanje temeljev za sodelovanje v osnovnih dokumentih in učbenikih. Iz tega sledi drugo izpeljano raziskovalno vprašanje – *Kje v temeljnih dokumentih in učbenikih za OŠ se nahajajo temelji, na katerih bi se lahko gradilo sodelovanje med slovenskimi osnovnimi šolami in Slovensko vojsko?* Odgovor na le-to bom prav tako iskal s pomočjo analize virov, in sicer na sledeč način. Proučevane dokumente bom razdelil v tri nivoje. V prvega bodo umeščeni temeljni dokumenti slovenske osnovne šole, in sicer ZOsn in Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju iz let 1995 in 2011. V drugi nivo bom umestil učne načrte treh osnovnošolskih učnih predmetov. Ti predmeti so *zgodovina, državljanska in domovinska kultura ter etika in družba*, ki se pojavlja le na razredni stopnji.

III. nivo	učbeniki	ZGO, DRU, DKE
II. nivo	kurikulum	ZGO, DRU, DKE
I. nivo	ZOsn, Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS 1995 in 2011	

Med analizo dokumentov, razdeljenih v omenjene nivoje, bom poskušal odgovoriti na naslednje raziskovalno vprašanje – *Ali se pogostost in očitnost stičnih točk, na katerih bi se sodelovanje med osnovno šolo in Slovensko vojsko lahko (nad)gradilo, spreminja glede na nivo in naravo proučevanega dokumenta?*

Za celotno nalogo je zelo pomembno identificirati stališča in poglede glavnih tvorcev proučevanega sodelovanja. Za OŠ so to učitelji in ravnatelji, na strani SV pa so to častniki, odgovorni za CVS. Raziskovalno vprašanje, ki bo usmerjalo delo na tem segmentu naloge, je sledeče – *Kako na sodelovanje med Slovensko vojsko in slovensko osnovno šolo gledajo glavni tvorci tovrstnega sodelovanja?* Ob tem bom skušal spoznati tudi njihove pretekle izkušnje, trenutno stanje ter želje in pomisleke.

Za ta namen bom uporabil *polstrukturirane oz. kvalitativne intervjuje in razgovore*, katerih cilj bo pridobitev koristnih informacij in izkušenj iz prakse od ljudi oz. strokovnjakov, ki se z obravnavano problematiko srečujejo zelo pogosto. Ta metoda mi bo omogočila identificirati izzive, s katerimi se pri udejanjanju civilno-vojaškega sodelovanja na nivoju osnovnega šolstva srečujejo za to odgovorni strokovnjaki. Poleg strokovnjakov, ki se dnevno ukvarjajo s civilno-vojaškim sodelovanjem, nameravam intervjuvati nekatere ključne ljudi, ki so ob (ali pa kmalu po) osamosvojitvi osnovnošolskemu sistemu načrtali pot, ki naj jo ima v novonastali samostojni Republiki Sloveniji. Priprave na intervju oz. opomnik, ki me je vodil pri intervjuju, predstavljam v empiričnem delu naloge, v katerem je podrobno predstavljen tudi vzorec intervjuvancev.

Uporabil bom tudi *opazovanje z udeležbo*. Zaradi specifičnosti svojega dela (zaposlen sem namreč kot učitelj na osnovni šoli) in narave podiplomskega študija na obramboslovju verjamem, da lahko z lastnimi izkušnjami doprinesem k relevantnosti naloge. Na mojo pobudo je naša šola že nekajkrat sodelovala s Slovensko vojsko in z vojsko Združenih držav Amerike. Sodelovanje se je zgodilo v okviru projekta, katerega idejni vodja sem bil kar sam. Projekt se imenuje Angleški vikend, glavni cilj pa je, da učence dodatno izpostavimo

angleškemu jeziku. Verjamem, da so takšne osebne izkušnje za proučevanje dotične problematike dokaj dobrodošle in tudi razmeroma relevantne.

Deskriptivna in kavzalna metoda, ki sta medsebojno povezani, mi bosta pomagali opisati pojave na področju CVS, predvsem tiste, ki vključujejo osnovno šolo, nato pa nekatere od teh pojavov tudi vzročno-posledično pojasniti.

Primerjalno metodo bom uporabil predvsem v poglavju, v katerem opisujem zgodovinsko izkušnjo. Tam bom primerjal predmetnike iz leta 1984, torej iz obdobja SFRJ, s trenutno veljavnimi predmetniki. Primerjava bo ponudila vsebinsko in količinsko² primerjavo na določenih predmetnih področjih, raztezala pa se bo skozi celotno vertikalno takratne osemletne in sedanje devetletne osnovne šole.

Tabelarna ponazoritev raziskovalnih ciljev, raziskovalnih vprašanj in metod naloge

<i>Glavno raziskovalno vprašanje</i>	<i>Kateri so tisti teoretični temelji, na katerih bi se sodelovanje med slovensko osnovno šolo in Slovensko vojsko lahko gradilo in pred ljudmi, ki tovrstnemu sodelovanju nasprotujejo, tudi argumentirano zagovarjalo?</i>	
<i>Cilji</i>	<i>Izpeljana raziskovalna vprašanja</i>	<i>Metode dela</i>
<i>Identifikacija teoretičnih izhodišč za sodelovanje.</i>	<i>Kje v teoretični misli se pojavljajo izhodišča za sodelovanja med slovenskimi osnovnimi šolami in Slovensko vojsko?</i>	<i>Analiza teoretičnih virov.</i>
<i>Identifikacija izhodišč za sodelovanje v temeljnih šolskih dokumentih in učbenikih.</i>	<i>Kje v temeljnih dokumentih in učbenikih za OŠ se nahajajo temelji, na katerih bi se lahko gradilo sodelovanje med slovenskimi osnovnimi šolami in Slovensko vojsko?</i>	<i>Analiza dokumentov in učbenikov.</i>
<i>Analiza pojavnosti izhodišč za sodelovanje glede na šolske dokumente in učbenike.</i>	<i>Ali se pogostost in očitnost stičnih točk, na katerih bi se sodelovanje med osnovno šolo in Slovensko vojsko lahko (nad)gradilo, spreminja glede na nivo in naravo proučevanega dokumenta?</i>	<i>Analiza dokumentov in učbenikov.</i>
<i>Seznanitev s stališči glavnih tvorcev sodelovanja.</i>	<i>Kako na sodelovanje med Slovensko vojsko in slovensko osnovno šolo gledajo glavni tvorca tovrstnega sodelovanja?</i>	<i>Polstrukturirani oz. kvalitativni intervjuji in razgovori.</i>

² Z besedo »količinsko« označujem fond ur, ki je bil oz. je namenjen posamezni učni vsebini ali učnemu predmetu.

3 SODELOVANJE MED OSNOVNO ŠOLO IN VOJSKO

3.1 Kje v teoriji civilno-vojaških odnosov se ponujajo možnosti za sodelovanje med osnovno šolo in vojsko

V tem poglavju bom skušal s pomočjo teorije o civilno-vojaških odnosih poiskati teoretične »nastavke« oz. izhodišča, ki bodo podpirala smotrnost sodelovanja med OŠ in SV. Stičišča obeh sistemov so tista, ki tovrstno sodelovanje osmišljajo in spodbujajo nadaljnje razmišljanje, raziskovanje in delovanje, tako na teoretičnem kot tudi na čisto praktičnem področju. Smiselnost proučevanja civilno-vojaških odnosov z novih zornih kotov pozdravlja tudi Alexander B. Downes z univerze Duke, in sicer v recenziji knjige Michael C. Descha z naslovom *Power and Military Effectiveness*. Desch v tej knjigi razpravlja predvsem o tem, ali je demokratična ureditev tista, ki daje državam v spopadu prednost ali pa morda vendarle ne. Desch svari analitike in tvorce varnostne politike, naj imajo kritičen odnos do analiz in teorij o vojaški učinkovitosti, ki le-to obravnavajo na temelju ene spremenljivke. Trdi, da je namesto enovzročnih teorij potrebno upoštevati konstelacije dejavnikov, med katerimi so mnogi nematerialni. Sam izpostavi sledeče: *ravnovesje med dejanskimi in potencialnimi viri vojaške moči, narava konflikta, volja in sposobnost držav, da implementirajo učinkovite vojaške prakse, nacionalizem, predpogoji za vojaško učinkovitost in demokracija ter konsolidiranost režima* (Desch 2008). Downes gre v pisanju recenzije Descheve knjige nekoliko dlje in nematerialne vire opredeli kot področja, ki bi jih bilo potrebno podrobneje raziskovati. V skupino nematerialnih virov umesti *strategijo, uporabo sile, kulturo, identiteto* in za to nalogo najmerodajnejše – *civilno-vojaške odnose* (Downes 2008), v sklopu katerih lahko kot pomembno zaznavamo tudi sodelovanje med OŠ in vojsko.

Iskanje stičišč med osnovnošolskim sistemom in vojsko torej ni najbolj preprosto, saj stičišča niso povsem očitna, teoretiki pa prav tako neposredno o prepletanju vojaškega in šolskega sistema tako rekoč ne govorijo. To seveda ne pomeni, da presečišč ni mogoče najti, vendar jih bo potrebno iskati na mestih, kjer se civilno okolje, katerega izredno velik in pomemben del je OŠ, prepleta z vojaškim. Seveda vsako tovrstno prepletanje še ne more generirati izhodišč za sodelovanje med OŠ in vojsko, zato bo potrebno kritično presojeti, kateri teoretiki in katere teorije so tiste, ki govorijo v prid proučevanega sodelovanja in katere tovrstnega sodelovanja ne podpirajo oz. omogočajo. Prav tako pa je potrebno ločiti med presečišči civilne in vojaške sfere, ki sodelovanje med slovensko OŠ in SV vsaj nakazujejo, in presečišči, ki s tovrstnim sodelovanjem nimajo nobene povezave.

Civilno-vojaški odnosi so večinoma proučevani s stališča vojaške podrejenosti civilnim oblastem (Nielsen 2005) oz. s stališča parlamentarnega nadzora nad vojsko. To je seveda razumljivo, saj ima vojska moč, da družbo in njeno demokratično ureditev ubrani ali pa zatre (Falkenberg 1997). Edina družbena ureditev, ki se ji z vprašanjem civilno-vojaških odnosov in civilne prevlade nad vojsko ni potrebno ukvarjati, je vojaška diktatura. Vse ostale oblike družbene ureditve, ne glede na to, ali gre za civilno diktaturo ali pa najčistejšo obliko demokracije, pa se morajo s tem vprašanjem neprestano soočiti (Bernstein v Falkenberg 1997). Ko govorimo o civilno-vojaških odnosih, govorimo v bistvu o odnosu nadrejenosti in podrejenosti, ki obstaja med oboroženimi silami in zakonitimi državnimi oblastmi (Bougdanor v Furlan 2012). Če je vojska civilni, zakoniti, državni oblasti podrejena, lahko načeloma trdimo, da so ti odnosi dobri, v nasprotnem pa, da so seveda slabi. Vendar pa je takšen pogled zelo verjetno poenostavljen (Furlan 2012, 15). Če bi civilno-vojaške odnose resnično zreducirali le na odnose med oboroženimi silami in državnimi oblastmi in njihovo kvaliteto presojali izključno s stališča vojaške podrejenosti civilnim oblastem, bi seveda zelo težko osmislili sodelovanje med OŠ in SV. Civilno-vojaški odnosi so torej kompleksen pojav, v katerem je civilni nadzor oz. civilna nadvlada le eden od njegovih aspektov (Falkenberg 1997), ki pa ga mnogi teoretiki proučujejo z zelo različnih zornih kotov (Nielsen 2005).

Ureditev civilno-vojaških odnosov je po mnenju Huntingtona temeljni kamen državne varnostne politike na področju vojaštva (Huntington 1957), vendar pa avtor in prevladujoča misel v času petdesetih let prejšnjega stoletja ne dajeta ravno veliko teoretičnih izhodišč, na katerih želi ta naloga utemeljevati smotrnost sodelovanja med slovensko OŠ in SV. Debate o CVS v petdesetih letih prejšnjega stoletja so se osredotočale predvsem na odnose med vojsko in državo, istočasno pa se je širšo družbo zaznavalo kot dejavnik brez bistvene teže (Garb in Malešič 2016). Huntington namreč trdi, da se odnos med vojaškimi institucijami in državo oblikuje na podlagi dveh glavnih sil: *institucionalnega* in *funkcionalnega imperativa* (Huntington v Jelušič 1997, 68). Funkcionalni imperativ izhaja iz nalog, za katere se pričakuje, da jih bo vojska izpolnila, posebej ko gre za nevarnosti, ki ogrožajo varnost države. Socialni imperativ pa je sestavljen iz drugih, pogosto konfliktnih zahtev, ki se postavljajo oboroženim silam kot rezultat vrednot, kulturnih norm in ideologij (prav tam). Poleg uvedbe pojmov funkcionalnega in institucionalnega imperativa je Huntington v svoji teoriji razvil še idejo subjektivnega in objektivnega civilnega nadzora nad vojsko. Pri subjektivnem nadzoru nad vojsko gre za civilianizacijo vojske, saj le-ta začne odsevati podobo družbe, stopnja njene

avtonomnosti je majhna, prav tako pa je zmanjšana stopnja apolitičnosti vojske (Huntington 1957, Furlan 2012, Nielsen 2012). Objektivni nadzor za razliko od subjektivnega krepi avtonomnost vojske in viša stopnjo njene profesionalnosti, za nameček pa dela vojsko tudi politično nevtralnno (Huntington 1957, Furlan 2012, Nielsen 2012). Huntington je bil zagovornik slednjega (torej objektivnega) nadzora, med civilno družbo in vojsko pa se je trudil zarisati razmeroma ostre ločnice. Civilno-vojaške odnose je zaznaval predvsem kot odnose med vojaško elito (visokimi častniki) in civilno elito (političnimi voditelji), avtonomnost, apolitičnost in profesionalnost pa se v njegovi misli manifestirajo v vojaški odtujenosti od civilne družbe. Huntingtonovo sosledje bi lahko opisali na sledeči način: avtonomija vodi v profesionalnost, profesionalnost vodi v politično nevtralnno in prostovoljno podrejenost, vse to pa nato vodi v varno in konsolidirano civilno nadvlado (Feaver 1996). Čeprav si teorije o civilno-vojaških odnosih ne moremo predstavljati brez Huntingtonove misli (Nielsen 2012) in čeprav se ji je skoraj nemogoče izogniti tudi pri oblikovanju novodobnih teorij (Feaver 1996), bi na njej le s težavo zagovarjali potrebo po sodelovanju med slovensko OŠ in SV.

Po mnenju Feaverja je Huntingtonovo delo *The Soldier and the State*, ki je bilo napisano leta 1957, eden izmed dveh stebrov (ameriške) teorije o civilno-vojaških odnosih (Feaver 1996). Ameriki in s tem tudi svetu ni bilo potrebno dolgo čakati na drugega izmed t. i. stebrov. Že leta 1960 je namreč izšlo delo Morrisa Janowitza z naslovom *The Professional Soldier*. Janowitzu je kot izhodišče za pisanje služila shizma med Huntingtonovim predlogom oz. receptom vojaške avtonomnosti in dejanskim stanjem, ki je v ZDA odsevalo vse prej kot politično nevtralnno vojsko (Feaver 1996).

Tako kot Huntington pred njim se je tudi Janowitz osredotočil na častniški zbor in koncept profesionalnosti, le da je njegovo dojetje profesionalnosti bolj »pragmatično«, Huntingtonovo pa bolj »radikalno«³ (Feaver 1996). Janowitz trdi, da se je častniški zbor trudil redefinirati svoje poslanstvo oz. zahteve svoje profesije, zato predlaga, da bi vojska morala samo sebe začeti dojemati na drugačen način. V ta namen vpelje pojem »konstabularizacije« oz. policizacije vojske. Ta koncept po mnenju Janowitza omogoča kontinuiteto vojaških izkušenj in nadaljevanje tradicij, prav tako pa (radikalne) spremembe v sami vojaški profesiji. Vojska prevzame to vlogo s tem, da je neprestano pripravljena na

---

³ Pojma *radikalne* in *pragmatične profesionalnosti* je Feaver prevzel od Arthurja Larsona, ki je pojma uporabil v svojem delu *Military Professionalism and Control*.

delovanje, pri tem pa je zavezana k najmanjši potrebni uporabi sile. Poleg tega je predana iskanju dobrih mednarodnih odnosov in ne le zmage, saj je njena vojaška drža primarno obrambna (Janowitz 1960, 418). Vendar pa Janowitz poudarja, da je področje njenega delovanja mednarodno in ne domače okolje (Feaver 1996).

Janowitz je konceptualiziral civilno-vojaške odnose kot odnose med vojsko in družbo. Trdil je namreč, da bi vojska morala, kolikor se le da, odsevati civilno družbo, pri tem pa poudarjal, da se zavoljo obvarovanja pred zunanjo nevarnostjo družba ne bi smela odpovedati svojim temeljnim vrednotam (Garb in Malešič 2016). Nadzor nad vojsko je razumel kot družbeni in ne kot institucionalni nadzor. Institucije po njegovem mnenju igrajo sekundarno vlogo in so le podaljšek družbe. Predanost skupnosti, ki se kaže v skupnih vrednotah in samoomejevanju, je po mnenju Janowitza tista, ki zagotavlja civilni nazor nad vojsko. Skupnost pa se ne gradi z institucijami, ampak z vcepljanjem vrednot v vojaško organizacijo, in sicer preko izobraževanja (Feaver 1996). Ker se vrednote družbe v veliki meri kažejo in privzgamajo v osnovnošolskem sistemu, bi verjetno skladnost vrednot slovenske OŠ in SV lahko služila kot eden od kriterijev, na temelju katerega bi lahko ocenjevali stopnjo vojaške predanosti skupnosti. Če že govorim o vrednotah, se na tem mestu velja še enkrat vrniti k prej omenjeni ideji Janowitza o konstabularizaciji vojske, ki je po mnenju Burka »nabita« z vrednotami, prav tako pa s seboj prinaša veliko moralnih implikacij, ki se dotikajo vprašanj, kot je npr. omejena uporaba sile ali pa spoštovanje dostojanstva lastnih vojakov in tudi tistih, ki jim le-ti lahko prizadenejo silo (Burk 2005). Skladnost moralnih vrednot vojske in ostale družbe je gotovo stanje, h kateremu naj bi sodobne družbe težile, in eden izmed ciljev te naloge je, da dokaže, da bi se harmonizacija vrednot (ki je po mojem mnenju le ena od potencialnih koristi sodelovanja med OŠ in SV) lahko začela že na nivoju osnovne šole.

Čeprav se analizi Huntingtona in Janowitza medsebojno razlikujeta, je civilni nadzor še vedno osrednja tema obeh (Nielsen 2005), pri tem pa je potrebno upoštevati predvsem to, da je Huntington želel opisati idealni model, medtem ko je bil Janowitzev cilj opis dejanskega stanja. Poleg tega je bila razlika med njima tudi v tem, da je Huntington zagovarjal absolutističen pristop k vojni, medtem ko je Janowitz zagovarjal pragmatičen pristop (Burk 2005). Prvi je tako kot politični analitik imel v centru svojega razmišljanja o CVS institucionalni nadzor nad vojsko, drugi pa je kot sociolog v center svojega razmišljanja o CVS umestil integriranost civilnih in vojaških institucij (Feaver 1996). Ravno ta integriranost pa je lahko še en podstat in geneza razmišljanja o sodelovanju med slovensko OŠ in SV.

Barry Posen trdi, da bo vojaška organizacija stagnirala brez vpletenosti civilistov v njeno delovanje in bo kot takšna slabo pripravljena na izvrševanje nalog, ki jih bodo pred njih postavile strateške odločitve političnih voditeljev (Posen v Nielsen 2005). Tudi Paul Bracken meni, da ločnic med civilisti in vojsko ne moremo začrtati vnaprej, saj morajo civilni voditelji in vojska sodelovati. V modernih družbah mora številčno civilno osebje sodelovati s prav tako številčnim vojaškim osebjem pri reševanju zunanjih in notranjih varnostnih vprašanj (Bracken v Falkenberg 1997).

Stroka je enotna glede tega, da so spremembe zadnjih desetletij v mednarodnem in socialnem okolju držav imele pomemben vpliv tudi na oborožene sile. Na proces reforme vojske so vplivali dejavniki, kot so npr. konec hladne vojne, demokratizacija bivših komunističnih držav, širjenje EU in zveze NATO itd., pa tudi notranji socialni dejavniki, kot so vedno bolj razširjen pluralizem in individualizem znotraj družb, povečana stopnja specializacije in profesionalizacije različnih družbenih vlog, spremenjen sistem vrednot (predvsem pri mladih) ... (Edmunds in Malešič 2005). Po koncu hladne vojne je stroka identificirala nekaj tipičnih razvojnih trendov v oboroženih silah evropskih držav. Ti trendi so: *profesionalizacija, spremenjena funkcionalnost, internacionalnost vojaških misij, povečanje stopnje vojaške legitimnosti, zmanjšano zanimanje za službovanje v oboroženih silah, izginjanje socializacijske vloge oboroženih sil in kompleksna narava civilno-vojaškega sodelovanja* (Malešič 2005). V citiranem viru je sleherni od pojmov dodatno obrazložen in definiran, kar za potrebe te naloge ni relevantno, razen v zadnji točki. Kompleksna narava CVS je obrazložena s sledečimi besedami: »*Oborožene sile so pogosto prisiljene v sodelovanje s civilnim sektorjem, še posebej na področju usposabljanja osebja in vzdrževanja.*« (Edmunds in Malešič 2005). Tudi ta definicija eksplicitno ne omenja sodelovanja med OŠ in vojsko, tako kot žal tudi noben izmed ostalih citiranih in obravnavanih teoretikov oz. virov, a vendar na drugi strani vrat tovrstnemu sodelovanju oz. možnosti za sodelovanje ne zapira.

Zelo veliko o prepletanju civilne in vojaške sfere govori tudi Charles C. Moskos, ko piše o pozno moderni in postmoderni vojaški organizaciji, čeprav na nobeni točki svojega razmišljanja o civilni sferi ne izpostavi osnove šole. Tako npr. zapiše, da se vojska nikoli prej ni srečala s takšnim pojavom, kjer bi tako veliko število civilistov opravljalo premnoge različne in pomembne naloge, brez katerih bi bilo normalno delovanje vojske dejansko nemogoče. Brez civilistov, ki so pomagali pri logistiki in vzdrževalnih delih, bi vojska ZDA v

preteklosti ne mogla nemoteno izvajati misij v Bosni, Somaliji, Ruandi, Haitiju in drugod. Vendar pa Moskosi ne govori le o vstopanju civilnega v vojaško sfero, ampak govori o obojestranski oz. dvosmerni prehodnosti med sferama, pri tem pa omenja dejstvo, da so stroge ločnice med civilno in vojaško sfero zelo zbledele. Sferi civilnega in vojaškega druga na drugo ne vplivata le strukturno, pač pa tudi kulturno (Moskos 2000). V uvodnem poglavju knjige *The Postmodern Military* uredniki opišejo primer Kanade, ki se je od anglo-ameriških držav verjetno najhitreje in najdlje odmaknila od tradicionalnega vojaškega modela, in pri tem zapišejo, da se ta odmik kaže v demokratizaciji, liberalizaciji in civilianizaciji vojske (Moskos 2000).

O potrebi po visoki stopnji integriranosti in medsebojne permeabilnosti civilne in vojaške sfere govori tudi Rebecca L. Schiff v svoji teoriji, poimenovani *concordance theory* (Schiff 1995), ki jo Furlan prevaja kot *teorijo vzajemne odgovornosti* (Furlan 2012, 46). V sklopu svoje teorije Schiffova govori o treh glavnih akterjih na področju CVS. Ti akterji so po njenem mnenju vojska, politične elite in prebivalstvo (Schiff 1995). *Concordance theory* je luč sveta ugledala sredi devetdesetih, pri čemer Schiffova zavzame stališče, da je v tistem času na področju CVS še vedno veljalo pravilo institucionalne ločenosti vojske od preostale družbe, ter istočasno ponudi alternativno paradigmo za obravnavanje in udejanjanje CVS. Ob tem bi veljalo omeniti, da se nekateri univerzitetni profesorji niso strinjali z njeno oceno takratnega stanja (Schiff 1996). Furlan teorijo Schiffove povzema kot idejo, ki poudarja dialog, sprejemanje in delitev vrednot ali ciljev med vojsko, politično elito in družbo (Furlan 2012, 46). Pri tem je potrebno poudariti, da *concordance theory* ni apriorni nasprotnik ločevanja civilnih in vojaških institucij ter civilnega nadzora, ampak le alternativna paradigma, ki trdi, da je specifični oz. izbrani tip civilno-vojaških odnosov v posamezni družbi manj bistven od dialoga med glavnimi tremi akterji. Povedano drugače – ne glede na izbrani tip CVS se morajo glavni akterji (torej vojska, politične elite in prebivalstvo) strinjati glede štirih t. i. indikatorjev, ki so po mnenju Schiffove sledeči: *socialna sestava častniškega zbora, proces političnega odločanja, metode rekrutiranja in slog vojske* (Schiff 1995). Na ta način naj bi *concordance theory* (med drugim) razložila institucionalne in kulturne dejavnike, ki vplivajo na odnose med prej omenjenimi tremi glavnimi akterji civilno-vojaških odnosov v posamezni državi. V centru te teorije niso zgolj institucije, temveč kultura posamezne družbe, ki po mnenju avtorice vpliva na slehernega izmed glavnih akterjev. Pri tem avtorica pove, da je institucionalna ločenost ameriške vojske od civilne družbe (ki je po mnenju avtorice veljala v času nastajanja njene teorije) prav tako posledica ameriške zgodovinske izkušnje in kulture.

Osredinjenje kulture posamezne skupnosti in dialoga med glavnimi akterji ter identificiranje civilne družbe kot enega izmed treh ključnih akterjev v CVS delata *concordance theory* zelo zanimivo tudi za utemeljevanje sodelovanja med slovensko OŠ in SV. Zanimivo je avtoričino razmišljanje o civilni družbi. Trdi namreč, da številne teorije kot glavno civilno komponento opredeljujejo politične institucije, medtem ko je prebivalstvo običajno spregledano. Schiffova seveda ne omalovažuje pomena, ki pritiče razmerju in interakciji med civilnimi institucijami in vojsko, a vendar trdi, da so institucije le del celotne slike (Schiff 1995). Na točki, na kateri podrobneje govori o *slogu vojske*, avtorica zapiše, da so dejavniki, kot npr. videz vojske, očitni signali, pa tudi tisti bolj subtilni, ki jih vojska pošilja okolju, in seveda rituali, le del globokega in odtenkov polnega odnosa med vojaki, prebivalci in politiko. Eden izmed odtenkov tega odnosa bi gotovo lahko bilo tudi sodelovanje med slovensko OŠ in SV.

3.2 Legitimnost vojske

Civilno-vojaški odnosi, civilni nadzor nad vojsko in legitimnost vojske se zdijo kot tri glave mitološkega Kerberja. Kjer je ena, sta drugi dve v neposredni bližini, vse tri pa so kompleksne, samostojne, a vendar nerazdružljivo povezane in pripadajo enemu bitju oziroma živemu organizmu.

Civilni nadzor nad vojsko za temo te naloge ni tako bistven, zato o parlamentarnem ali kakšnem drugem civilnem (demokratičnem ali nedemokratičnem)⁴ nadzoru, vertikalnem in horizontalnem demokratičnem nadzoru, vplivu treh vej oblasti⁵ na vojsko in ostalem ne bo veliko zapisanega.

Je pa vsekakor potrebno nekaj spregovoriti o legitimnosti, ki si jo vojska (lahko) pridobiva v sodelovanju s šolskim sistemom. Omenjeno je že bilo, da je vojska bolj ali manj ločena od civilne sfere in z oblikovanjem oboroženih sil kot institucije, ločene od preostale družbe, se je začela zakonitost (legalnost) uveljavljati kot osnova legitimiranja oboroženih sil (Jelušič 1997, 52). Vendar pa legitimnost⁶ in legalnost nista ekvivalentna pojma (prav tam: 37),

---

⁴ Civilno ne pomeni nujno tudi demokratično.

⁵ Zakonodajna, izvršna, sodna.

⁶ Besedo »legitimus« so najprej poznali v rimski pravni in politični književnosti, označevala pa je neko stanje, skladno z zakonom. Tadić razlaga etimološki pomen besede »legitimnost« z morebitnim intimnim soglašanjem z zakoni, kar pomeni, da bi beseda »legitimnost« lahko nastala s spojitvijo pojmov »legis« in »intimus« (Jelušič 1997, 38).

čepprav je vse, kar je legalno, na nek način tudi legitimno. O zakonski determiniranosti sodelovanja, ki ga proučuje to delo, je več zapisanega v nadaljevanju.

Viri legitimnosti so del določene politične kulture in so izraz družbenega ozračja. To pomeni, da legitimnosti ni mogoče razglasiti ali zaukazati, temveč se oblikuje v zgodovinskem procesu (Jelušič 1997, 43). Kamenček v mozaik oblikovanja legitimnosti vojske (lahko) prispeva tudi sodelovanje med šolo in vojsko. Temelji legitimnosti so vrednote, ki vladajo zaznavi, da so oblastni vzorci pravilno konstituirani in zato vredni podpore, kar pomeni, da se jih splača ohranjati ter da se splača skrbeti za njihovo učinkovito delovanje (prav tam, 45). Več o vrednotah oz. o tem, kako so le-te (lahko) temeljni kamen sodelovanja med vojsko in šolo, pa v nadaljevanju.

3.3 Razkorak med civilno in vojaško sfero

Kadar govorimo o razkoraku med civilno in vojaško sfero, dejansko opisujemo socialno distanco, ki lahko nastopi med omenjenima entitetama, ki ji botruje pomanjkanje stikov, skupnih izkušenj, vzajemne podpore in razumevanja (Dandeker 2015), in tudi tukaj teoretiki pogosto svoje razmišljanje izpeljejo iz del Huntingtona in Janowitza (Dandeker 2015, Wrona 2005). Wrona v svojem pisanju obe teoriji povzame z naslednjimi besedami.

Razmišljanje o razkoraku med civilno in vojaško sfero tradicionalno vodita dve šoli misli. Prva, ki jo je ustanovil Huntington leta 1957, pripoznava razkorak in spodbuja k smotrnemu upravljanju z njim. Huntington je verjel, da bo razkorak vedno obstajal, saj imamo na eni strani liberalno in individualistično naravnano ameriško družbo, na drugi strani pa pretežno konservativen častniški zbor, ki se za dosego ciljev zanaša na korporativnost. Najboljši pristop k upravljanju tega razkoraka bi torej bil ta, da civilna družba tolerira ali pa celo z naklonjenostjo sprejme konservativne vrednote vojaške kulture.

Druga šola misli, ki jo je razvil Janowitz leta 1960, pa trdi, da je najbolj smotrni pristop k reševanju tega vprašanja ta, da se vojaško kulturo pripravi do tega, da se prilagodi spremembam v civilni družbi in tehnologiji (Wrona 2005).

V času hladne vojne je bilo vprašanje o tem, ali naj se vojska prilagaja družbi (Janowitz) ali pa naj, v želji po višji stopnji varnosti in spodbujanju lastne vojske, družba postane nekoliko

bolj konservativna (Huntington). Po koncu hladne vojne pa so se teorije osredotočile na razhajanja med civilno in vojaško sfero ter na vprašanje, v kolikšni meri ta razhajanja vplivajo na učinkovitost vojske in nacionalnovarnostnega sistema nasploh (Dandeker 2015). Če sta se Huntington in Janowitz ukvarjala predvsem z ZDA, Dandeker z ostalimi sodelujočimi jasno pove, da se je po koncu hladne vojne to vprašanje internacionaliziralo (Dandeker 2015).

Vprašanje razkoraka je zelo kompleksno, zato so se ga Rahbek-Clemmensen in soavtorji odločili razdeliti na 4 segmente. To naj bi omogočilo nekoliko lažjo obravnavo te kompleksne teme. Predlagana 4 področja so: 1. razkorak v kulturi (kulturni razkorak), 2. razkorak v demografiji (demografski razkorak), 3. razkorak v političnih preferencah (politični razkorak), 4. institucionalni razkorak (Rahbek - Clemmensen 2012). *Kulturni razkorak* označuje razlike v stališčih in pogledih civilistov in vojske. Nekaterim se zdi ta prepad skoraj nepremostljiv (Harbaugh 2001). Ob tem je potrebno pripomniti, da se v ZDA ta razkorak manifestira različno, kar pomeni, da je lahko razkorak med vrednotami letalskih sil in civilne družbe drugačen, kot je npr. razkorak med civilisti in mornarico (Lister 2000, Rahbek - Clemmensen 2012). Posebej velik razkorak se v ZDA kaže med marinci in civilisti (Lister 2000, Rahbek-Clemmensen 2012).⁷ *Demografski razkorak* je kriterij, po katerem presojujejo, v kolikšni meri vojska odseva prerez družbe, torej ali so zastopane vse skupine, vsa področja, vsi sloji. Za ZDA je značilno, da se vojski pridružuje več ljudi iz južnih držav in ruralnih območij, kar pomeni, da so predstavniki socialnih in ekonomskih elit v vojski slabo zastopani⁸ (Rahbek - Clemmensen 2012). O *političnem razkoraku* govorimo takrat, ko se civilne in vojaške elite razhajajo v političnih pogledih. Ta razhajanja se ne pojavljajo le med vojaško in civilno elito, pač pa tudi med pogledi tistih predstavnikov civilni elit, ki so imeli vojaško izkušnjo, in tistimi, ki te izkušnje niso imeli (Gelpi in Feaver 2005, 21–64). Zavaljo vse manjšega števila posameznikov z vojaško izkušnjo med predstavniki civilnih elit se stanje na področju *političnega razkoraka* po mnenju nekaterih strokovnjakov slabša (Rahbek - Clemmensen 2012). *Institucionalni razkorak* se ukvarja z vprašanjem odnosa med civilnimi in vojaškimi institucijami. Pozornost se posveča temu, koliko je v tem odnosu harmonije oz. razhajanj. Kot

---

⁷ Sara E. Lister je leta 1997 le nekaj tednov pred upokojitvijo podala odstopno izjavo zaradi pritiskov marincev in njenih nadrejenih, saj je v svojem govoru, ki ga je podala 26. 10. 1997 na konferenci v Baltimorju, marince označila za ekstremiste. V tistem času je bila Listerjeva ženska z najvišjo pozicijo v vojski (naziv pozicije je bil: Army's Assistant Secretary for Manpower and Reserve Affairs), a je kljub temu morala odstopiti pred upokojitvijo, ki bi nastopila, 21. 11. 1997, kar je manj kot mesec dni po »neposrečenem« govoru (Dowd 2001, L. A. Times 1997).

⁸ O tem, kako pomembni so prisotnost, participiranje in predvsem požrtvovalnost elit v času vojne, bolj podrobno piše Charles Moskos v Edmunds in Malešič 2005 in Moskos 2000.

primere civilnih institucij avtorji poimenujejo medije, sodišča in izobraževalni sistem (Rahbek - Clemensen 2012), ki je za to nalogo najbolj bistven.

Dimenzije razkoraka, ki ga nekateri avtorji poimenujejo kar prepad, ter resnost stanja na tem področju različni avtorji ocenjujejo različno, ne glede na to, v katerem obdobju zadnjih dveh desetletij pišejo. Harbaugh leta 2001 piše zmerno resno, Sara Lister leta 2000 zelo pomirjujoče, Dandeker s soavtorji pri oceni trenutnega stanja leta 2015 v Združenem kraljestvu ni zaskrbljen, vendar avtorji že napovedujejo, kje se bodo kmalu odprle pereče teme, Skelton 2012 izraža pri oceni stanja v ZDA nekoliko več skrbi. Najbolj skrbi zbujajoč in istočasno stilsko najbolj izviren vir, ki sem ga pri pripravi tega poglavja obdelal in se ukvarja z vprašanjem razkoraka, je fiktivno pismo z naslovom *The Origins of the American Military Coup in 2012* iz leta 1992, katerega avtor je Charles Dunlap. V tem opisuje razloge za vojaški puč, ki se je (v tem pismu) zgodil Ameriki v letu 2012. Namen pisma leta 1992 ni bil dajati temne napovedi za prihodnost, pač pa opozoriti na nekatere probleme, ki jih je vojska zaznavala kot ključne (Dunlap 1992). Srž problema je predstavljal občutek, ki so ga imeli mnogi častniki, in sicer da se jih preveč sili v socialni imperativ in v MOOTW (Military Operations Other Than War) (Harbaugh 2001). Vprašanje razkoraka je aktualno tudi danes, zdrava debata o njem pa več kot dobrodošla (Rahbek - Clemensen 2012). Še najbolj pomirjujoč in realen se zdi zapis Feaverja, ki pravi, da se z vprašanjem CVS v zdajšnjem času ukvarja več raziskovalcev kot kdaj koli prej. Pri tem pravi, da nekateri to zaznavajo kot alarmantno stanje, saj se z nečim, kar deluje, ne bi bilo potrebno toliko ukvarjati. Feaver pa zavzame ravno nasprotno stališče in trdi, da smo lahko mirni, vse dokler se s tem vprašanjem teoretiki sploh ukvarjajo (Feaver 2015).

3.4 Osnovna šola kot sredstvo premoščanja razkoraka med civilno in vojaško sfero

Izobraževalne institucije so seveda v svojem najširšem pomenu lahko eno od sredstev premoščanja ali pa zgolj preprečevanja prepada oz. prevelikega razkoraka med civilno in vojaško sfero in tako je o sodelovanju med univerzami, ki predstavljajo vrh izobraževalne vertikale, in vojsko razmišljalo in pisalo že kar nekaj teoretikov. Tako je npr. o tem sodelovanju govoril že *The Professional Soldier* (Janowitz 1960, 425), pa tudi slovenski viri, kot je npr. članek *Vloga obramboslovja pri usposabljanju častnikov slovenske vojske* (Gorjanc v Malešič 1996, 108). Eden od načinov, kako ameriška vojska sodeluje z univerzami, so t. i.

programi ROTC⁹ (Reserve Officer Training Corps) (Department of Defence 2006, ppk Layne Trospen: intervju z avtorjem). Mornariški veteran D. Benedetto, ki je bil v času pisanja svojega članka o ROTC doktorski študent prava, v teh programih vidi možnost za preprečevanje širjenja prepada med civilno in vojaško sfero (Benedetto 2010). Prednost teh programov ni namreč le v tem, da se civilianizira bodoče častnike, pač pa tudi v tem, da se z vojsko vsaj srečajo tudi ostali študentje, ki niso nujno vključeni v ROTC. In ravno zato nekatere skrbi dejstvo, da so nekatere elitne ameriške univerze (npr. Harvard, Stanford) ROTC-programom nenaklonjene (Benedetto 2010, Lewis 2010). Ob tem ne smemo spregledati dejstva, da je v ZDA vse manj predstavnikov civilnih elit, ki so imeli kakršno koli vojaško izkušnjo (Benedetto 2010, Lewis 2010, Trospen 2016).

Praktična, še bolj pa teoretična osredotočenost na delo s častniškim zborom je seveda povsem razumljiva, še posebej v ZDA, saj sta tako Huntington kot tudi Janowitz častniški zbor umestila v fokus svojega dela (Feaver 1996).

ROTC je oblika CVS, ki se izvaja na vrhu izobraževalne vertikale, vendar pa so Američani tovrstno sodelovanje pomaknili po vertikali navzdol in zasnovali t. i. JROTC (Junior Reserve Officer Training Corps). Ta program vstopi v šolski sistem ZDA na nivoju, ki ga imenujejo *high school*, kar pomeni, da se s programom JROTC lahko srečajo mladostniki, stari od 14 do 18 let.¹⁰ Ideja o izvajanju JROTC-programa je sicer mlajša kot sam ROTC, a vendar tudi ne

---

⁹ ROTC-programi omogočajo študentom, da v sklopu svojega civilnega študija pridobijo tudi vojaška znanja. Izvajajo jih 3 od 5 vej ameriških oboroženih sil, in sicer Navy (mornarica), Army (kopenska vojska) in Air Force (letalske sile). ROTC-programi se lahko na različnih univerzah izvajajo zelo različno. Od študentov, ki so vključeni v ROTC, se večinoma pričakuje, da so en dan v tednu oblečeni v vojaške uniforme in da poleg svojega študija obiskujejo še pouk vojaških znanosti. Na znani tekšaški univerzi A&M je ROTC-program npr. organiziran kot vojaška šola, ki deluje v sklopu večje izobraževalne institucije (Trospen 2016). Primarna smer študija načeloma ne igra nobene vloge, le da vodi do univerzitetne diplome (Bachelor's degree). Večina študentov/kadetov ROTC prejema vojaške štipendije. Po zaključku študija pa morajo študentje običajno 4 leta služiti v oboroženih silah ZDA. Študentje se lahko vključijo v ROTC, tudi če ne prejemaajo štipendije katere izmed vej oboroženih sil ZDA, le da v tem primeru po zaključku študija nimajo do oboroženih sil nobenih obvez (Trospen 2016). ROTC je glavni vir pridobivanja častnikov za letalske sile. V marcu 2016 so za ameriške letalske sile veljali sledeči podatki: 42,6 % častnikov ameriških letalskih sil je svojo službo nastopilo preko ROTC, 22,7 % preko Air Force Academy (letalska akademija), 17,4 % preko Officer Training School (častniške šole) in 17,3 % preko drugih virov, npr. direktne napotitve ipd. (Air Force Personnel Center).

¹⁰ Šolski sistem v ZDA se razlikuje od slovenskega, istočasno pa se medsebojno razlikujejo tudi šolski sistemi posameznih zveznih držav. Otroci v šolo praviloma vstopijo stari od 5 do 6 let in šolanje nadaljujejo 12 let, čeprav lahko izjemoma izstopijo že prej. Obvezni sistem šolanja pogosto označujejo s kratico K-12, kar pomeni *kindergarten* (vrtec) in 12 let obveznega šolanja, ki ga običajno delijo na *ELEMENTARY SCHOOL* (za potrebe te naloge jo bom označil s črko **E**), *MIDDLE SCHOOL* oz. *JUNIOR HIGH* (**J**) in *HIGH SCHOOL* oz. *SENIOR HIGH* (**H**). Obvezno šolanje se izvaja na različne načine, in sicer poznajo sledeče vzorce: 6E-3J-3H, 6E-2J-4H, 5E-3J-4H, 4E-4J-4H, 8E-4H, 6E-6H. Pri modelu 8-4

tako mlada. ROTC so na ameriških univerzah izvajali že leta 1819 (US Army Cadet Command), JROTC pa je svojo pot začel leta 1916¹¹ s šestimi t. i. enotami (US Army Cadet Command). Med letoma 1993 in 1994 pa so program izvajali v sklopu 2267 enot¹², ki so vključevale več kot 310 000 učencev (Lutz in Barlett 1995). Program se je skozi leta preoblikoval. Na začetku je služil kot sredstvo, ki naj bi pomagalo dvigniti nivo ameriške vojaške pripravljenosti v času prve svetovne vojne (Lutz in Barlett 1995), v današnjem času pa naj bi šlo zgolj za dodaten učni program. Ameriške oborožene sile in DoD na spletnih straneh in v propagandnem materialu vedno znova poudarjajo, da v primeru JROTC nikakor ne gre za (prikrito) rekrutiranje (US Army Cadet Command, US Army JROTC), a vendar se nekatere organizacije in posamezniki s tem ne strinjajo, saj trdijo, da gre za militarizacijo šolskega prostora in indoktrinacijo otrok (Lutz in Barlett 1995, McGauley 2015, Veterans for Peace 2013). Prav tako se pojavljajo dvomi o kvaliteti pedagoškega dela v sklopu JROTC in smotrni uporabi sredstev (Lutz in Barlett 1995, Mc Gauley 2015) .

Vsekakor ostaja dejstvo, da se šole za izvajanje JROTC odločajo same in da iz programa dela ni razbrati, da bi pri JROTC šlo za novačenje. Vendar pa izvajalci kot enega od ciljev izvajanja programa odkrito zapišejo tudi to, da želijo v mladih zbuditi pozitiven odnos do oboroženih sil. Nekateri ostali cilji oz. učne teme so: privzganje integritete, državljanska vzgoja, skrb za skupnost, skrb za telesno in psihično zdravje, razvijanje voditeljskih sposobnosti, orientacija, navigacija, prva pomoč, načrtovanje kariere, ameriška zgodovina, upravljanje s financami, strategije uspešnega učenja. JROTC pa ponuja tudi ekstrakurikularne aktivnosti (Army JROTC).

Poleg JROTC se v ZDA izvaja tudi program NDCC (National Defence Cadet Corps), ki je skoraj identičen JROTC-u, a se izvaja v veliko manjšem obsegu. Razlika je primarno v tem, da se program običajno izvaja tam, kjer šola ne more zagotoviti enote (glej opombo 12). Prav tako je drugače urejeno financiranje, saj stroške izvajanja NDCC vključno s plačami

---

sta *elementary* in *junior high* združeni v prvih 8 let, pri modelu 6–6 pa sta v drugih 6 let združeni *junior high* in *senior high* (viri: Corsi-Bunker, Snyder, Fulbright Commission, USA.gov).

¹¹ Lutz v svoji knjigi navaja nekoliko drugačne podatke kot US Army Cadet Command, saj zapiše, da je JROTC leta 1916 dobil zakonsko podlago, implementacija pa naj bi se začela leta 1919.

¹² JROTC-enoto predstavlja minimalno 100 kadetov od 9. do 12. leta šolanja. Takšni enoti sta nato dodeljena 2 častnika, ki vodita delo. Eden od njiju je običajno upokojeni častnik SAI – senior army instructor, drugi pa je običajno t. i. non-commissioned officer, ki ga v sklopu JROTC običajno označuje kratica AI – army instructor (U. S. Army JROTC).

inštruktorjev šola v celoti krije sama. Še vedno pa jim kurikulum in uniforme za učence priskrbi vojska (Army JROTC).

Eden od ciljev zgoraj opisanih programov je (kot že omenjeno) tudi spodbujanje pozitivnega odnosa do oboroženih sil in s tem manjšanje razkoraka med civilno in vojaško sfero. Ta del teorije o CVS je tudi edini, ki šolo obravnava kot eno izmed možnih področij sodelovanja. Nekateri ameriški avtorji se pri tem spustijo do nivoja »high school« (Skelton 2012). Učenci v *high school* vstopijo stari 14 let, kar pomeni, da je temu adekvaten slovenski 8. oz. 9. razred. Kar morda manjka v teoriji, ZDA vsekakor nadoknadijo v praksi, kar dokazujejo opisani programi. Neizvirno in nekritično kopiranje ameriških pristopov bi bilo za Slovenijo najbrž neprimerno (verjetno tudi neizvedljivo), a vendar ne gre pozabiti dejstva, da so v ZDA več desetletij pred nami prešli na profesionalno vojsko, kar pomeni, da so prehodili nekatere poti, ki jih mi še nismo. Zavoljo tega bi bil kritičen razmislek o njihovem konceptu sodelovanja vojske in šole vsekakor primeren, saj se bomo tudi mi kmalu znašli v situaciji, ko predstavniki civilnih elit ne bodo imeli nobene vojaške izkušnje¹³. V času nastajanja te naloge imamo v parlamentu še vedno nekaj veteranov vojne za Slovenijo (npr. M. Dolinšek, F. Breznik) in ljudi, ki so se srečali s služenjem vojaškega roka, vendar pa se bo to, tako kot v ZDA, v naslednjih desetletjih najbrž spremenilo. Bodoče civilne elite so danes še v šolskih klopeh in potrebno bo razmisliti, če ni ravno to primeren čas in primerno okolje za prvo srečanje s pripadniki SV.

3.5 Osnovna šola kot pomemben dejavnik socializacije

Socializacija je proces, v katerem se posamezniki naučijo kulture svoje družbe. Proces primarne socializacije je verjetno najpomembnejši vidik socializacijskega procesa, poteka pa v otroštvu v okviru družine. Brez socializacije bi posameznik skorajda ne bil podoben človeku, ki je po standardih njegove civilizacije označen kot normalen¹⁴ (Haralambos in Holborn 1999, 13, Musek in Pečjak 1995, 255). Socializacija je proces, ki vključuje podaljšano interakcijo z odraslimi, bistvena pa ni le za prilagajanje članov družbi, temveč je dejansko proces, v katerem postanemo ljudje (Haralambos in Holborn 1999).

---

¹³ V ZDA je leta 1969 75 % članov ameriškega kongresa v času pred zasedbo te pozicije služilo vojsko. Do leta 2010 je ta odstotek padel na 23 (Lewis 2010).

¹⁴ To trditev Haralambos in Holborn, Počkar, Musek in Pečjak podprejo z opisom »volčjih deklic«, ki sta več let živeli stran od ljudi. Ko so ju našli, njuno vedenje ni spominjalo na človeško (Haralambos in Holborn 1999, 12–13, Musek in Pečjak 255, Počkar 1999, 22). V Haralambos in Holborn 1999 ter Počkar 1999 je na kratko, z določene kritične distance, podana tudi ocena opisanega dogodka in virov iz začetka 20. stoletja.

Šola je definirana tudi kot vzgojno-izobraževalna institucija, čeprav se v zadnjih letih vse več govori o izginjanju vzgojne komponente, ki pa v procesu socializacije ni nič manj pomembna kot izobraževalna. To je poudarjal že Noah Webster, ki je davnega leta 1790 zapisal, da vzgoja v veliki meri oblikuje moralni značaj človeka, morala pa je temelj vladanja/vodenja (Webster v Gutman 2001, 47). Ker je osnovna šola obvezna, je to izkušnja, ki nam je vsem skupna, čeprav seveda nikakor ne identična. Kot takšna je šola zelo pomemben dejavnik socializacije. Nekateri viri šolo umeščajo med dejavnike sekundarne socializacije (Počkar 1999, Šček in Moscatello 2010), Musek in Pečjak pa na tem mestu govorita tudi o prvotnih in drugotnih skupinah, ki so nosilci socializacije. Šolo pri tem definirata kot eno izmed treh najpomembnejših prvotnih skupin; preostali dve sta družina in prijatelji (Musek in Pečjak 1995, 258). Glede na to, da je osnovna šola obvezna, bi vojska z vstopom vanjo posredno vstopila tudi v obe preostali prvotni skupini. Vojska je skupina, v kateri se dogaja socializacija odraslih, ki jo pogosto imenujejo kar terciarna socializacija (Počkar 1999, 23, Šček in Moscatello 2010, 32). SV kot socializatorica odraslih dandanes dosega vse manj ljudi. Seveda ne gre samo za Sloveniji edinstven pojav, pač pa so se s tem že pred nami srečale tudi države, kot so Združeno kraljestvo (Dandeker 2015) in ZDA (Harbaugh 2001, Lewis 2010). Gre za pojav, ki se zgodi, ko država iz naborniškega sistema, ki je vključeval celotne generacije, preide na profesionalno vojsko, ki je maloštevilna in temelji na prostovoljstvu. Strateško sodelovanje s tako pomembnim dejavnikom socializacije, kot je OŠ, bi vsekakor moralo biti predmet poglobljene kontemplacije in razprave vrha oboroženih sil v RS.

Vendar pa interes za sodelovanje ni nujno enostranski. Na to nas opozarja nekoliko starejši, a vendar relevanten (v današnjem času morda še bolj kot v času nastanka) članek avtorja E. Wynna. Avtor namreč zapiše sledeče.

Šole otroke slabo socializirajo za dobo odraslosti, saj jih socializirajo predvsem v »obiskovalce šole«, ampak odraslo življenje večine ljudi prav nič ne spominja na šolske dni ... Od današnjih učencev se le redko pričakuje, da bodo nekaj prispevali ali žrtvovali za šolo (in s tem tudi za druge učence) in s tem dosegli višje in skupno dobro. Družine, skupnosti in mnoge delovne organizacije občasno pričakujejo od svojih članov, da v dobrobit vseh delujejo požrtvovalno. Prav tako se učencem v šolah le redko naloži neposredno moč odločanja ali odgovornost za druge ljudi. Vendar pa je ravno odločanje o drugih nekaj, s čimer se odrasli pogosto srečamo, bodisi kot starši

ali pa kot ljudje, ki jim je bila zaupana odgovornost in avtoriteta na delovnem mestu
(Wynne 1979).

Če ima Wynne prav, potem bi si šole vsekakor morale želeli interakcije z vojsko, saj je poleg vojske le malo organizacij, ki bi od svojih zaposlenih pričakovale tolikšno mero požrtvovalnosti, kot je od svojih pripadnikov pričakuje vojska. In le redko komu je zaupana tolikšna avtoriteta in s tem tudi odgovornost kot ravno pripadnikom častniškega zbora. Morda bi ravno vojska lahko pomagala šolam odpraviti hibe, ki jih je identificiral in ubesedil Wynne.

Dandanes se prav tako veliko poudarja vpetost šole v okolje, kar lahko vključuje tudi participacijo neprofesionalcev (torej posameznikov, ki po profesiji niso učitelji). Na tej ravni lahko neprofesionalci znatneje pripomorejo k socializaciji otrok, ki je dejansko proces otrokove rasti v določenem socialnem in kulturnem okolju. V mlajšem obdobju je širina in usmerjeno prepletanje socializacijskih procesov nekaj, česar ne smemo spregledati (Lipužič 1997). Vstop neprofesionalcev v šolo sam po sebi ni sporen, pa tudi njihova participacija v procesih socializacije otrok ne.

4 ZGODOVINSKA IZKUŠNJA

Namen tega poglavja ni poglobljena študija civilno-vojaških odnosov iz naše (slovenske oziroma jugoslovanske – pri tem mislim SFRJ) polpretekle zgodovine, pač pa osvetlitev ne tako daljnega kolektivnega spomina, ki ga v svojih glavah še vedno nosijo številni ljudje – častniki, politiki, novinarji, učitelji, starši in stari starši številnih osnovnošolskih otrok, najvišji izobraženci pa tudi najpreprostejši in najobičajnejši državljani. Takšna osvetlitev kolektivnega spomina in nekaterih dejstev, ki so determinirala civilno-vojaške odnose v prejšnji skupni domovini in njen razpad, je narejena v želji, da bi dotično poglavje služilo kot katalizator razumevanja predhodnih poglavij, še bolj pa teh, ki sledijo in izpostavilo dejavnike, ki v nekaterih ljudeh zbuja zaskrbljenost, morebiti tudi strah in nenaklonjenost sodelovanju med šolo in vojsko.

4.1 Jugoslovanska izkušnja

Marksistična doktrina oboroženega ljudstva, ki jo je prevzela Jugoslavija, in tudi predpostavka, da so celotne oborožene sile zgrajene na povezanosti z ljudstvom (Jelušič 1997, 156–157), sta dva dejavnika, ki že sama po sebi nakazujeta potrebo po prepletenosti civilne in vojaške sfere na številnih področjih družbenega življenja v Jugoslaviji. Zato nikakor ne čudi dejstvo, da je bilo tudi v učnih načrtih takratne osemletne osnovne šole moč najti veliko vsebin, ki so bile, posredno in tudi zelo neposredno, vojaške in predvsem politične narave.

V prvih povojnih letih je bilo v prosveti mnogo improviziranja in neprestanih sprememb. V vsebinskem smislu je nova oblast vnašala v šolstvo svojo ideologijo marksizma – leninizma na najrazličnejše načine: z učnimi načrti in učbeniki, z ideološkimi čistkami, s poddržavljanjem zasebnih šol, s številnimi državnimi praznovanji in z delovnimi akcijami. Zaradi pomanjkanja učiteljev so uvedli po vojni kratke pedagoške tečaje. Zasnovali so nov tip vrtca: dom igre in dela (DID). Šolska reforma 1958 je prinesla enotno osemletno osnovno šolo kot edino obliko obveznega šolanja (Slovenski šolski muzej).

Za socialistične države tistega časa (v mislih imam obdobje od konca druge svetovne vojne do padca komunizma v Evropi) je bila značilna višja stopnja militarizacije kot za demokratično urejene družbe istega obdobja. Ta pojav lahko deloma pripišemo dejstvu, da je v njihovi politični kulturi prevladovala bojovita marksistično-leninistična ideologija (Barany 2012).

Jugoslovansko vojaško vodstvo pa se je odločilo legitimirati svojo pozicijo v političnih razmerjih preko partokratskega tipa civilno-vojaških odnosov, v katerem se je nato realiziral partokratski model civilne nadvlade nad vojaštvom. Ta model je nastal pod vplivom Marksove teorije o oboroženem ljudstvu ter teorije o vodilni vlogi delavske partije. Za model je bila značilna prevlada civilne politične organizacije – Komunistične partije, ki je vzdrževala civilni politični nadzor nad armado (Bebler v Jelušič 1997, 140), pa tudi nad političnimi akterji, političnimi dejanji in samo politiko (Barany 2012). Edvard Kocbek je stanje opisal s sledečimi besedami.

Komunistična stranka ima v rokah vso državno oblast, zakonodajno in izvršilno, ima odločujoč vpliv na sodišča, vojsko, v njenih rokah je tajna politična policija, ona vodi oficielno politično organizacijo ... Partija ima v rokah vse množične organizacije ... V rokah ima ves tisk, kar ga je. Uravnava sindikate, fizkulturo. S posebno vnemo se posveča šolstvu in vzgoji. Izven partije ne obstaja niti ena samostojna in od nje neodvisna organizacija. Oblast partije je torej totalna (Dolenc 2002).

Tako je bilo civilno-vojaško sodelovanje na področju osnovne šole le še eden izmed kanalov za utrjevanje enostrankarskega režima, kar bo lepo vidno v učnih načrtih, predstavljenih v nadaljevanju.

Naslednji odlomek iz brošure Naša četa iz leta 1957¹⁵ nazorno prikazuje, kako zelo je bila ideologija povezana z vojsko in kako uspešno so se je našli mladi.

Očuvati mir in enakost med narodi je danes prav gotovo ena izmed največjih želja in nalog naprednega in trezno mislečega človeštva. Miru pa se žal ne da ohraniti brez vsakega truda – nasprotno, zanj se vsi borimo. Vsaka napredna država se bori za mir in neodvisnost. Pri nas, v Jugoslaviji, imamo za ohranitev miru močno in vedno budno Titovo armado. Postati dober, hraber in srčen Titov vojak, je največja želja vsakega mladince ...

... Vesel in srečen sem hkrati, da sem sin takšne domovine, kot je Jugoslavija, in da bom nekoč lahko s svojimi skromnimi močmi koristil močni Titovi armadi ... (Brošura Naša četa).

---

¹⁵ Zapis je potrebno brati z določeno mero kritične distance in upoštevati, da je nastal eno leto pred uvedbo enotne osemletne osnovne šole v SFRJ. V obdobju od leta 1984 pa do razpada SFRJ bi najverjetneje takšen zapis odkrili le s težavo. Ob tem pa prav tako ne gre pozabiti dejstva, da so nekateri izmed ljudi, ki so leta 1957 kot učenci obiskovali osnovno šolo v SFRJ, leta 1984 le-to soustvarjali kot učitelji, ravnatelji ali predstavniki zainteresirane javnosti.

(1957) je nastala kot skupek poročil o predvojaški vzgoji, iz katerih izrazito seva ideološko obarvana dikcija. Je pa potrebno omeniti, da je predvojaška vzgoja vključevala srednješolce.

4.1.1 Program življenja in dela osnovne šole iz leta 1984

Leta 1984 je takratni Zavod SR Slovenije za šolstvo izdal knjigo¹⁶ z naslovom Program življenja in dela osnovne šole. Današnji ekvivalent temu bi bila Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 2011 (prva Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji je izšla leta 1995, z obema pa se bomo srečali še v nadaljevanju). Čeprav je med izidom prve in druge Bele knjige preteklo šestnajst let, med izidom prve Bele knjige in Programom življenja in dela osnovne šole pa (le) enajst let, se slednji izmed omenjenih dokumentov bere kot čtivo iz nekega drugega obdobja. Tako je dokument iz leta 1984 poln »partijske« dikcije in besedišča, predvsem pa vsebin, ki se razlikujejo od današnjih, in ravno tem (učnim) vsebinam se bomo v omejenem obsegu posvetili v nadaljevanju.

4.1.2 Obrambno-varnostne vsebine

Čeprav tako učitelj kot tudi šola že od nekdaj uživata določeno mero (strokovne) avtonomnosti, so s strani Zavoda SR Slovenije predpisane smernice zelo jasno definirale delo in cilje takratne OŠ.

Eno izmed področij dela šole so bile tudi interesne dejavnosti. Le-te je šola razvijala sama in v sodelovanju z drugimi subjekti v različnih oblikah v okviru dejavnosti pionirske in mladinske organizacije, in sicer kontinuirano skozi vse šolsko leto, v krajših časovnih obdobjih ali v obliki tečajev. Pri tem je morala šola skrbeti za enakovredno zastopanost proizvodno-tehničnih, raziskovalnih, kulturno-umetniških, telesno-kulturnih, družbeno-humanitarnih in obrambno-varnostnih interesnih dejavnosti (Program življenja in dela OŠ, zvezek 1, 1984: 16)¹⁷.

---

¹⁶ Dejansko gre za zbirko petih zvezkov, pri čemer prvi zvezek govori o smernicah za delo osnovnih šol in o obveznem predmetniku osnovnih šol, ostali zvezki pa se posvečajo učnim načrtom za posamezna vzgojno-izobraževalna področja in učnim načrtom za pouk fakultativnih predmetov – le-teh je bilo kar dvaintrideset (32).

¹⁷ Poleg teh interesnih vsebin, naštetih na šestnajsti strani v prvem zvezku, je v preostalih štirih zvezkih moč najti še interesne dejavnosti družbeno-ekonomskega, jezikovno-umetnostnega, naravoslovno-matematičnega področja in delovne akcije ter proizvodno in družbeno potrebno delo (Program življenja in dela OŠ, 1984: zvezki 2–5).

Navodila za sodelovanje z okoljem zavoljo realiziranja obrambno-varnostnih vsebin so že sama po sebi na stežaj odprla vrata za sodelovanje med osnovno šolo in vojsko, vendar pa to ni edino področje, na katerem je bil vstop vojske v šolski okoliš povsem nesporen. V kolikšni meri so se pri izvajanju obrambno-varnostnih vsebin posamezne šole naslonile na lokalno prisotno vojaško organizacijo, je bilo odvisno od posamezne šole oz. od oseb in delovnih teles, ki so soustvarjali življenje šole¹⁸ (ravnatelj, učiteljski zbor, starši, drugi zainteresirani občani, organizacije združenega dela, družbenopolitične organizacije, učenci) (prav tam). Osredotočimo se torej povsem specifično na obrambno-varnostne vsebine in si pogledjmo, kje vse in v kolikšni meri se je pojavljala možnost (ali celo nuja) za pogovor o takratnih oboroženih silah in sodelovanje z njimi.

OPOMBA: Pred nadaljevanjem branja je potrebno upoštevati, da se fokus analize na tej točki zelo zoži in osredotoči le na eno vrsto vzgojno-izobraževalnih smotrov, to je na obrambno-varnostne vsebine. Neupoštevanje te zožitve bi lahko dajalo napačen vtis, da se je za tisto obdobje značilna deviacija civilno-vojaških odnosov, ki se je kazala v militarizaciji in militarizmu (Furlan 2012, 85), zasidrala tudi v šolstvu. Obrambno-varnostne vsebine bodo seveda osrednja tema nadaljnjih nekaj poglavij, vendar pa te vsebine, za razliko od idej samoupravljanja, predvsem pa marksizma, nikakor niso bile vsiljene v sleherno sfero takratnega osnovnega šolstva, dasiravno so bile prisotne v mnogo večji meri, kot je to danes, kar bomo videli v nadaljevanju.

4.1.3 Prisotnost vojaških/obrambno-varnostnih vsebin v posameznih učnih načrtih za OŠ leta 1984

To poglavje se bo osredotočalo na predmete oz. učne načrte, katerih del so bile tudi obrambno-varnostne oz. vojaške vsebine.

Obrambno-varnostne vsebine so bile del različnih učnih načrtov, prav tako pa so bile del splošnih usmeritev za delovanje šole. Tako se npr. te (predvsem varnostne) vsebine pojavijo kot eden izmed ciljev delovanja pionirske in mladinske organizacije. Prav tako so predstavljene kot del takratnega družbeno-ekonomskega vzgojno-izobraževalnega področja, kjer je pisalo, da je eden izmed ciljev ta, da se učenci usposablajo za obrambo in neodvisnost takratne SFRJ. Predmeti, ki so sodili pod to področje, so bili: spoznavanje družbe, zgodovina,

---

¹⁸ Intervjuji z osnovnošolskimi ravnatelji so razkrili, da so imele osnovne šole relativno veliko mero avtonomije pri izvajanju obrambno-varnostnih vsebin.

zemljepis in družbenomoralna vzgoja. Obrambne vsebine oziroma cilji so prisotni pri prvih dveh izmed zgoraj naštetih predmetov, medtem ko jih pri slednjih dveh ni moč jasno zaslediti. Vendar pa je moč zaslediti tudi poudarjanje načela medpredmetne povezave, ki bi lahko omogočilo prelivanje obrambnih vsebin z enega področja na drugo (Program življenja in dela OŠ, zvezek 3, 1984).

Na področju jezikovno-umetnostnega vzgojno-izobraževalnega dela (sem so spadali naslednji predmeti: slovenski jezik, srbsko-hrvatski jezik, tuji jeziki¹⁹, likovna vzgoja in glasbena vzgoja) te vsebine niso prisotne pri nobenem izmed predmetov (prav tam, zvezek 3), čeprav bi jih morebiti lahko pričakovali vsaj v sklopu srbsko-hrvatskega oz. hrvatsko-srbskega jezika, ki je bil uvod v uradni jezik takratne armade. Ta je služil kot varnostni mehanizem proti izstopanju značilnosti nekaterih narodov. Šlo je namreč za nekakšen nadjugoslovanski jezik, ki je bil Slovincem zelo oddaljen²⁰ (Jelušič 1997, 142).

Četrty zvezek Programa življenja in dela osnovne šole opisuje naravoslovno-matematično vzgojno-izobraževalno področje. Predmeti, opisani v tem zvezku, so: spoznavanje narave in družbe, spoznavanje narave, biologija, kemija, fizika in matematika. V načrtih za nižje razrede se obrambne vsebine ne pojavijo, varnostna komponenta pa se pojavlja v vsebinah samozaščite, kot npr. evakuacija učilnice in šole, seznanitev z gasilnimi aparati doma in v šoli, seznanitev z različnimi zvočnimi alarmi in ustreznimi odzivi nanje, varnost na cesti, pogovor s policistom (takrat imenovanim miličnik) ipd. Na predmetni stopnji pa je prisotnost obravnavanih vsebin znatno večja. Tako se je pri biologiji poudarjalo, da se morajo otroci usposabljanje za prvo pomoč in zaščito ter opravljanje nalog splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Najbolj so obrambne vsebine izpostavljene pri kemiji, pri kateri sta bili dve šolski uri namenjeni obravnavi razstreliv in štiri ure obravnavi bojnih strupov²¹. Prav tako je tukaj že v učnem načrtu ne samo spodbujena, pač pa natančno opisana medpredmetna povezava, ki vsebuje tudi vertikalno dimenzijo. Obravnava obrambnih vsebin pri kemiji v

---

¹⁹ Takrat sta se v slovenski osemletni osnovni šoli kot tuji jezik opredeljevala in poučevala angleški ali nemški jezik, čeprav tudi t. i. srbsko-hrvatski oz. hrvatsko-srbski jezik Slovincem ni bil materni jezik.

²⁰ Švicarji so se odločili za drugačen varnostni mehanizem pred favoriziranjem posameznega naroda v švicarski vojski – vsi častniki so trojezični (Jelušič 1997, 142). Podobni predlogi so se pojavili tudi v Sloveniji, kjer je bila v sklopu izražanja nezadovoljstva z (ne)enakopravnostjo jezikov v oboroženih silah izražena tudi pobuda, naj se takratni oficirji naučijo več jezikov skupne večnacionalne domovine (Janša v Časopis za kritiko znanosti 91/92, 1986).

²¹ Skupno je bilo kemiji v sedmem in osmem razredu namenjenih 130 ur. Če so jih skupno 6 namenili obravnavi bojnih strupov in eksplozivov, je to pomenilo, da so se pri kemiji 4,6 % časa (posredno ali neposredno) pogovarjali o temah, povezanih z vojsko.

osmem razredu se namreč povezuje z gospodinjstvom v sedmem razredu (bivanje v izrednih razmerah) in tehnično vzgojo v sedmem razredu (obrambna vzgoja). Pri matematiki in fiziki obravnavane vsebine niso izpostavljene (prav tam, zvezek 4).

Poslednje področje, ki si ga je potrebno ogledati, je proizvodno-tehnično področje, ki je opisano v petem zvezku Programa življenja in dela šole iz leta 1984. V ta sklop sodita le dva predmeta, in sicer gospodinjstvo in tehnična vzgoja. Prvega smo omenili že v prejšnjem odstavku, slednjega pa gre izpostaviti zaradi enega zelo vojaško ubesedenega vzgojno-izobraževalnega smotra. Med vsemi ostalimi smotri in nalogami se najde tudi sledeč zapis: *Učenci spoznavaajo sestav, delovanje in uporabo sodobnih vojnih sredstev v skladu z zasnovano splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Obrambi in zaščiti se je pri tehničnem pouku namenilo štiri ure, pri čemer naj bi se učenci seznanili z eksplozivnimi sredstvi, vrstami in osnovnimi podatki o uporabi in učinku protipehotne in protitankovske mine, granate, letalske bombe, diverzantskih sredstev, kot npr. min presenečenja, različnih vrst streliva in podobno. Prav tako naj bi se naučili identifikacije in prenašanja teh sredstev, spoznali naj bi zunanje znake in pravila za označevanje najdišča ter pravila za obveščanje ustreznih strokovnih organov o najdenih sredstvih. Vse skupaj naj bi bilo podprto tudi s praktičnim delom, pri katerem naj bi učenci prepoznali model eksplozivnega sredstva in označili najdišče (prav tam, zvezek 5). Temu delu so bile namenjene 4 ure od 64-ih, ki so bile namenjene tehničnemu pouku v osmem razredu. To pomeni, da je bilo več kot 6 % ur namenjenih obrambnim vsebinam.*

Kar se tiče tehničnega pouka, je to bolj ali manj vse, vendar pa so tu bile še interesne dejavnosti s proizvodno-tehničnega področja. Med njimi za namene te naloge daleč najbolj izstopa *obrambna vzgoja*. Le-ta je bila interesna dejavnost, kar pomeni, da ji ni bil izpostavljen sleherni učenec, pač pa le zainteresirani. Oglejmo si, kako so bile organizirane interesne dejavnosti in kako je bila definirana obrambna vzgoja.

Interesne dejavnosti razvija šola sama in v sodelovanju z drugimi dejavniki v različnih oblikah v okviru dejavnosti pionirske in mladinske organizacije kontinuirano skozi vse šolsko leto, v krajših časovnih obdobjih ali v obliki tečajev ... Realizira jih v obsegu zagotovljenega in razširjenega programa. Vrste, organizacijske oblike in obseg interesnih dejavnosti določa šola z delovnim načrtom ... Šola zagotavlja, da je vsak učenec vključen v najmanj eno interesno dejavnost ... Interesno dejavnost strokovno usmerja mentor, vodijo pa jo učenci v skladu s svojimi sposobnostmi (prav tam, zvezek 1, 16–17).

Pri obrambni vzgoji (*interesni dejavnosti*) so učenci:

- uporabljali tehnična znanja in sposobnosti v obrambnih nalogah,
- spoznavali sredstva za obrambo in vzdrževanje pogojev za življenje v izrednih razmerah,
- spoznavali nadomestna sredstva za obrambo in življenje v izrednih razmerah (*obrambna sredstva, bivalni pogoji, sredstva za zveze, energija, hrana, obleka itd.*),
- sodelovali z učenci vseh tehničnih dejavnosti v obrambnem programu šole in obrambnih akcijah krajevne skupnosti in širšega okolja,
- konstruirali in gradili modele naprav za življenje v izrednih razmerah (*makete zaklonišč, alarmne naprave, modele kuhinj na prostem, sanitarij itd.*) (prav tam, zvezek 5, 65).

Poleg vsega tega je bil na šolah predviden še pouk *obrambe in zaščite*. Ta je bil v sedmem in osmem razredu organiziran v obliki tečajnega pouka in v skladu s pogoji, podobno kot gospodinjstvo²². Povezan je bil s praktičnim usposabljanjem učencev, razporeditev in organizacijo pa je opredelila šola z delovnim načrtom v skladu z navodili v predmetniku in učnem načrtu. Pouku oz. tečaju obrambe in zaščite je bilo namenjeno skupno 40 ur, od tega jih je bilo v sedmem razredu 30 in v osmem 10²³ (prav tam, zvezek 1, 13, 48).

Načelo sodelovanja šole z okolico ter ideja oboroženega ljudstva sta bila dva podstata, ki sta ne samo omogočala, temveč tudi spodbujala, legalizirala in legitimirala vstopanje vojaških vsebin ter potencialno prav tako vojaških oseb v šolski prostor. Da so te obrambno-varnostne tematike v znatni meri vstopile v šolski prostor, je zdaj več kot očitno jasno. V kolikšni meri pa so v šolo vstopali vojaški uslužbenci, je bilo, kot že rečeno, odvisno od prej omenjenih akterjev, ki so sooblikovali življenje šole.

4.2 Odmik: dezideologizacija šole in spremembe na področju obrambno-varnostnih vsebin v samostojni Sloveniji

Prve spremembe učnih načrtov so se v obliki dopolnil začele dogajati nemudoma po osamosvojitvi, ampak tista poglobljena sprememba pa je šolska reforma, opisana v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 1995. Vdor ideologij v šolo je nekaj,

---

²² Gospodinjstvu je v šestem razredu pripadala ena ura na teden (to je pomenilo 35 ur na letni ravni), v sedmem in osmem pa 30 ur letno, ki so se izvedle v obliki tečajnega pouka. Glej predmetnik na koncu poglavja (Program življenja in dela osnovne šole 1984, zvezek 1, 13).

²³ Glej predmetnik v poglavju 4.3.

proti čemur so se v 90. letih tvorci šolskega sistema samostojne Slovenije, po navedbah dr. Slavka Gabra (Gaber 2015, intervju z avtorjem), zelo jasno in odločno opredelili. V sam sistem so, tako trdi dr. Gaber, vključili kar nekaj varoval, ki ideologijam in politiki preprečujejo vdor v šolski sistem, kar se po Gabrovih navedbah med drugim kaže tudi v tem, da minister ne more posegati v vsebinski del šole, pač pa je le-ta prepuščen stroki. Še en dokaz, ki po besedah dr. Gabra, priča o tem, da so se snovalci šolskega sistema v Sloveniji trudili šolstvo ločiti od ideologij, se kaže tudi v Statutu Univerze v Ljubljani, ki v 9. členu pravi, da uniformirani pripadniki policije ali oboroženih sil ne smejo nepovabljeni vstopiti v prostore univerze, razen v nujnih primerih posredovanja, ko je v nevarnosti življenje in telo ali premoženje (Statut Univerze v Ljubljani). Skoraj identično vsebino najdemo tudi v drugem členu Statuta Univerze v Mariboru (Statut Univerze v Mariboru).

Da je bil odmik od vojske del paketa ukrepov, ki so jih v želji po dezideologizaciji šole sprejeli takratni snovalci šolstva v samostojni Sloveniji, je povsem logično, saj je bila takratna armada, kot smo lahko videli, zelo uspešna pri indoktriniranju mladih.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju iz leta 1995 je torej dezideologizaciji šole namenila velik poudarek. Na 29. strani tako beremo sledeče. *Vednost in zmožnost racionalne presoje, pridobljeni v šoli, sta glavna opora pri soočanju z ideološkimi, političnimi, religioznimi in drugimi možnimi težnjami in pritiski. Zato morajo biti učni načrti in zaposlovanje pedagoških, strokovnih in upravnih kadrov neodvisni od trenutnega razmerja političnih sil v širši družbi. To načelo se mora uveljavljati dosledno – tako v zvezi s prejšnjim marksističnim pogledom na svet in »marksističnimi« šolskimi predmeti ter učnimi vsebinami, kakor v zvezi z aktualnimi težnjami po uvajanju konfesionalnega verskega pouka v šole.*

Laičnost in svetovnonazorska nevtralnost šole sta bili torej najbolj relevantni prvini novo nastajajočega šolskega sistema. Zato ne čudi, da se je zgodil odmik od vojske, ki je bila v prejšnji, skupni državi prežeta z marksizmom. Kot že omenjeno v uvodu, si je v 80. letih vojaški vrh podredil partijsko organizacijo v vojski, ki ga je nadzorovala (Jelušič v Čepič 2010), in ta madež je tako kot na oborožene sile prejšnje skupne domovine tudi na novo nastale sile metal senco dvoma, kar je najverjetneje botrovalo temu, da se je šolski prostor v razmerju do vojaškega zelo zaprl.

Dezideologizacija seveda ni edina sprememba, ki jo je po osamosvojitvi doživela slovenska osnovna šola. Širši javnosti je bolj znano in tudi bolj očitno podaljševanje vertikale osnovnega šolanja navzdol, ki je osemletno osnovno šolo spremenilo v t. i. devetletko. Podrobna obravnava vseh sprememb šolskega sistema je za to nalogo irelevantna, vendar pa velja omeniti nekatere razlike, ki jih je opaziti na področju predmetnika. Nekaterim predmetom, kot so npr. matematika, slovenščina in tuji jezik, se je povečal nabor ur, in sicer ne le zaradi tega, ker se je osnovno šolanje podaljšalo za eno leto, pač so načrtovalci določenim predmetom namenili večjo težo. Na drugi strani pa je s predmetnika izginil že prej omenjeni srbsko-hrvatski oz. hrvatsko-srbski jezik, prav tako pa so s predmetnika v celoti izginili *tečaji obrambe in zaščite*, ki jim je osnovna šola, naj še enkrat spomnim, v prejšnjem sistemu namenjala skupno 40 ur (30 ur v sedmem in 10 ur v osmem razredu).

4.2.1 Obrambno-varnostne vsebine v učnih načrtih devetletne osnovne šole

Belo knjigo iz leta 1995, ki je v tistih dneh prinesla celovito ureditev na vseh ravneh šolskega sistema, je leta 2011 dopolnila druga Bela knjiga, ki je nastala pod vodstvom Nacionalne strokovne skupine, imenovane 1. 4. 2009. Za razliko od Programa za delo in življenje OŠ iz leta 1984 Beli knjigi ne vsebujeta učnih načrtov, vendar pa postavljata koncepte za delovanje vrtcev, srednjih šol, glasbenih šol in nekaterih ostalih sfer izobraževalne vertikale od vrtca do konca srednje šole.

V analizo učnih načrtov sem vključil sledeče učne načrte:

- DRU za 4. in 5. razred,
- ZGO za 8. in 9. razred,
- DKE za 7. in 8. razred.

Analiza posameznih učnih načrtov razkrije, da vsebin, omenjenih v poglavju 4.1.3, v obravnavanih sodobnih učnih načrtih tako rekoč ni. Nekatere vsebine in cilji imajo morda nekoliko pridiha vojaškega, kot npr. obravnavanje domoljubja pri predmetu DKE (državljska in domovinska kultura ter etika), ali pa cilji, zapisani pri DRU za 5. razred, kjer se v sklopu zgodovinskih vsebin in ciljev omenja tudi vojno in mir. Edini vzgojno-izobraževalni smotri, ki nekoliko »dišijo« po vojaškem, se pojavijo v učnem načrtu za osnovnošolsko zgodovino pri obravnavanju teme z naslovom *VOJNE V 20. IN 21. STOLETJU*. Obravnavane vsebine v sklopu te teme so sledeče: vojne v 20. in 21. stoletju

(prva svetovna vojna, državljanske vojne, druga svetovna vojna, vojne kot posledica blokavske delitve sveta), osvobodilna gibanja, terorizem, oborožitev v 20. in 21. stoletju.

Operativni cilji pa so zapisani na sledeč način.

Učenci:

- *primerjajo glavne značilnosti vojn najnovejšega obdobja (prva svetovna vojna, državljanske vojne, druga svetovna vojna, hladna vojna),*
- *primerjajo značilnosti osvobodilnih gibanj,*
- *analizirajo pojav sodobnega terorizma,*
- *pojasnijo vzroke sodobnih spopadov in posledice,*
- *opišejo nove tehnologije in oborožitev, ki omogočajo čedalje večje uničenje,*
- *razložijo vpliv sodobnih vojaških tehničnih iznajdb na življenje po vojni. (Program osnovna šola, Zgodovina, učni načrt 2011).*

Izmed vseh učnih načrtov in vsebin je to edino mesto, kjer se zdi, da bi se šola morebiti, če bi za to obstajal interes, lahko zatekla k »outsourcingu« in k sodelovanju povabila predstavnike SV. Vendar je ob tem potrebno poudariti, da sodi tema z naslovom *Vojne v 20. in 21. stoletju*, ki smo jo ravnokar podrobneje spoznali, med izbirne in ne obvezne teme.

4.2.2 Analiza učbenikov

Seveda pa je potrebno poudariti, da učni načrti ne vsebujejo opisa sleherne obravnavane vsebine, temveč le splošne cilje, zato sem pod drobnogled vzel še učbenike.

V analizo sem vključil:

- 2 učbenika različnih založnikov za poučevanje ZGO v 8. razredu,
- 2 učbenika različnih založnikov za poučevanje ZGO v 9. razredu,
- 2 učbenika za poučevanje DKE v 7. razredu,
- 2 učbenika za poučevanje DKE v 8. razredu,
- 2 učbenika za poučevanje DRU v 4. razredu in
- 2 učbenika za poučevanje DRU v 5. razredu.

Skupno torej 12 učbenikov.

Podrobnejši pregled učbenikov tako pokaže, da se SV oz. teritorialna obramba omenja v učbenikih za zgodovino v 9. razredu, in sicer na mestu, kjer se učenci učijo o osamosvojitveni vojni. Slikovni material, ki spremlja to učno snov, prav tako predstavlja teritorialno obrambo.

Prav tako se vojska na splošno in tudi SV specifično omenja v učbeniku za DRU za 5. razred. V tem učbeniku se vojsko bodisi omenja zgolj kot primer s strani države predpisanega združenja, ali pa se SV opisuje kot tista organizacija, ki RS nudi vojaško obrambo. Poleg tega se omenja sodelovanje SV v mednarodnih operacijah oz. enotah. Omenja se tudi predsednika kot vrhovnega poveljnika SV.

Najbolj očitno pa se vojaško-varnostne vsebine pojavijo v učbenikih za DDE. Poglavja, ki obravnavajo Slovenijo, Evropska unijo in svet za osnovnošolski nivo dovolj dobro obravnavajo vključitev Slovenije v NATO in mirovne operacije. Poglavja govorijo tudi o Varnostnem svetu OZN in celo OECD. Po tistem, ko učence seznanijo z organizacijami, našim vstopom in vlogo v njih, nekateri učbeniki učence z vprašanji izzovejo k debati. Vprašanja so sestavni del pedagoškega procesa in vodijo, spodbujajo ter omejujejo (uokvirjajo) razpravo v oddelku oz. učni skupini. Vprašanja, ki v enem izmed učbenikov za DKE odpirajo razpravo o vojaških in varnostnih vsebinah, so sledeča:

- *Zakaj je po vašem mnenju članstvo Slovenije v EU podprlo več državljanov kot njeno članstvo v zvezi NATO?*
- *Ali je pomembno, da Slovenija sodeluje v mirovnih in človekoljubnih dejavnostih, ki jih organizira OZN? Utemelji svoj odgovor.*
- *Kaj meniš o članstvu Slovenije v vojaški in politični zvezi NATO?*
- *Podpiraš odločitev, da slovenski vojaki pomagajo vzdrževati mir v nekaterih delih sveta, na primer na Kosovu?*

Očitno je, da vprašanja terjajo od osnovnošolca relativno veliko znanja oz. poznavanja tematike pa tudi kritičnega premisleka, vsebina pa kar nakazuje možnost sodelovanja z vojaškimi strokovnjaki. Ali se to sodelovanje v resnici tudi dogaja na kateri izmed 452 osnovnih šol, ki v času nastajanja te naloge delujejo v Sloveniji (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport), je sicer nemogoče izvedeti, vendar pa je težko zanikati dejstvo, da ima učna vsebina veliko skupnega s SV in vojaštvom nasploh.

Videti je torej, da učne vsebine, z izjemo zgoraj omenjenega poglavja iz učbenika za DKE, niso najprimernejši temelj za morebitno poglobljeno sodelovanje med vojsko in osnovno šolo. Na tem temelju (torej na temelju učnih vsebin) bi se kontinuirano in intenzivno sodelovanje

zelo težko argumentirano zagovarjalo pred ljudmi, ki imajo pomisleke pred tovrstnimi aktivnostmi, pa naj si bodo le-ti utemeljeni ali pa ne. Ali obstajajo oz. kateri so (dodatni) temelji za morebitno permanentno sodelovanje med vojsko in osnovno šolo v Sloveniji, bo vprašanje, s katerim se bo ukvarjalo naslednje poglavje.

4.3 Primerjava predmetnikov iz let 1984 in 2011

4.3.1 Obvezni predmetnik osnovne šole iz leta 1984

OBVEZNI PREDMETNIK OSNOVNE ŠOLE – tedensko in letno število vzgojno-izobraževalnih ur (T, L) (Poudarek s senčenjem narejen zavoljo potreb te naloge.)

Vzgojno-izobraževalna področja	Razred										Skupni fond ur						
	1.		2.		3.		4.		5.			6.		7.		8.	
	T	L	T	L	T	L	T	L	T	L	T	L	T	L	T	L	
I. JEZIKOVNO-UMETNOSTNO																2627	
1. Slovenski jezik	5	175	5	175	5	175	5	175	4	140	4	140	4	132	4	128	1240
2. Srbo-hrvatski jezik									2	70							70
3. Tuji jezik									4	140	3	105	2	66	2	64	375
4. Likovna vzgoja	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	1	33	1	32	485
5. Glasbena vzgoja	1	35	1	35	2	70	2	70	1	35	1	35	1	33	1	32	345
Kulturni dnevi	4 dni		3 dni		4 dni		3 dni		4 dni		3 dni		4 dni		3 dni		112
II. DRUŽBENO-EKONOMSKO																624	
6. Spoznavanje družbe					3	105			2	70							175
7. Zemljepis									2	70	2	66	1,5	48			184
8. Zgodovina									2	70	2	66	2	66	2	66	200
9. Družbeno-moralna vzgoja											1	33	1	32			65
III. NARAVOSLOVNO-MATEMATIČNO																2251	
10. Spoznavanje narave in družbe	3	105	3	105	3	105											315
11. Spoznavanje narave					2	70	2	70									140
12. Biologija									2	70	2	66	1,5	48			184
13. Kemija											2	66	2	64			130
14. Fizika											2	66	2	64			130
15. Matematika	5	175	5	175	5	175	5	175	4	140	4	140	4	132	4	128	1240
Naravoslovni dnevi	3 dni		4 dni		3 dni		4 dni		3 dni		4 dni		3 dni		4 dni		112
IV. PROIZVODNO-TEHNIČNO																393	
16. Tehnična vzgoja								1	35	2	70	1	33	2	64		202
17. Gospodinjstvo										1	35	–	30	–	30		95
Delovne akcije, proizvodno in drugo družbeno potrebno delo	3 dni		3 dni		3 dni		3 dni		3 dni		3 dni		3 dni		3 dni		96
V. TELESNO-VZGOJNO ZDRAVSTVENO																960	
18. Telesna vzgoja	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	2	66	2	64	760
Tečaj obrambe in zaščite													–	30	–	10	40
Športni dnevi	5 dni		5 dni		5 dni		5 dni		5 dni		5 dni		5 dni		5 dni		160
VI. OBVEZNE DEJAVNOSTI OB POUKU																1030	
19. Dopolnilni in	0–2		0–2	70	0–2	70	0–2	70	0–2	70	0–2	70	0–2	66	0–2	64	550

dodatni pouk	70									
20. Interesne dejavnosti	1 35	1 35	1 35	1 35	1,5 52,5	1,5 52,5	1,5 49,5	1,5 48	342,5	
21. Oddelčna skupnost	1,5 17,5	1,5 17,5	1,5 17,5	1,5 17,5	1,5 17,5	1,5 17,5	1,5 16,5	1,5 16	137,5	
ŠTEVILO PREDMETOV	6	6	6	7	10	11	11	13		
TEDENSKÉ URE POUKA	19	19	20	22	25	26	26	26		
VSE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE URE ZA UČENCE	20,5–22,5	20,5–22,5	21,5–23,5	23,5–25,5	27–29	28–30	28–30	28–30		
TEDENSKÉ URE NA ODDELEK	22,5	22,5	23,5	25,5	30,5	33,5	33,5	33,8		
TEDNI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA	38	38	38	38	38	38	38	36		

Vir: Program življenja in dela osnovne šole (1984, 1. zvezek, 47–48.)

4.3.2 Obvezni predmetnik osnovne šole iz leta 2011

Predmetnik je usklajen s spremembami ZOŠ (2013), sprejetimi na 162. seji SSSI, 13. 2. 2014.

A OBVEZNI PROGRAM										Skupaj ur predmeta
Predmeti / število ur tedensko										
	1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.	9. r.	
SLOVENŠČINA	6	7	7	5	5	5	4	3,5	4,5	1631,5
MATEMATIKA	4	4	5	5	4	4	4	4	4	1318
TUJI JEZIK		2	2	2	3	4	4	3	3	796
LIKOVNA VZGOJA	2	2	2	2	2	1	1	1	1	487
GLASBENA VZGOJA	2	2	2	1,5	1,5	1	1	1	1	452
DRUŽBA				2	3					175
GEOGRAFIJA						1	2	1,5	2	221,5
ZGODOVINA						1	2	2	2	239
DRŽ. IN DOMOVINSKA VZGOJA TER ETIKA							1	1		70
SPOZNAVANJE OKOLJA	3	3	3							315
FIZIKA								2	2	134
KEMIJA								2	2	134
BIOLOGIJA								1,5	2	116,5
NARAVOSLOVJE						2	3			175
NARAVOSLOVJE IN TEHNIKA				3	3					210
TEHNIKA IN TEHNOLOGIJA						2	1	1		140
GOSPODINJSTVO					1	1,5				87,5
ŠPORTNA VZGOJA	3	3	3	3	3	3	2	2	2	834
IZBIRNI PREDMETI *							2/3	2/3	2/3	204/306
Skupaj vseh ur										7600/7702

ŠTEVILO PREDMETOV	6	6	6	8	9	11	12/13/14	14/15/16	12/13/14	
ŠTEVILO UR TEDENSKO	20	21	22	23,5	25,5	25,5	27/28	27,5/28,5	27,5/28,5	
ŠTEVILO TEDNOV POUKA	35	35	35	35	35	35	35	35	32	
ODDELČNA SKUPNOST	0	0	0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	103,5
Dnevi dejavnosti / število dni letno										Skupaj ur
KULTURNI DNEVI	4	4	4	3	3	3	3	3	3	150
NARAVOSLOVNI DNEVI	3	3	3	3	3	3	3	3	3	135
TEHNIŠKI DNEVI	3	3	3	4	4	4	4	4	4	165
ŠPORTNI DNEVI	5	5	5	5	5	5	5	5	5	225
Skupaj										675
ŠTEVILO TEDNOV DEJAVNOSTI	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
B RAZŠIRJENI PROGRAM										
INDIVIDUALNA IN SKUPINSKA POMOČ UČENCEM Z UČ. TEŽAVAMI	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
DOP. IN DOD. POUK	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
INTERESNE DEJAVNOSTI	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
PODALJŠANO BIVANJE, JUTRANJE VARSTVO										
ŠOLA V NARAVI										
Minimalno število ur, potrebnih za uresničevanje učnega načrta je 95 %.										
* Učenec izbere 2 uri pouka izbirnih predmetov tedensko, lahko pa tudi 3 ure, če s tem soglašajo njegovi starši.										

Vir: Bela knjiga (2011).

Podaljševanje osnovnošolske vertikale navzdol je seveda posledično pomenilo povečanje skupnega števila učnih ur na številnih predmetnih področjih. Največ je vsekakor pridobilo področje tujih jezikov in materinščine ter matematika. Znatno so se povečale tudi ure športnih dni. V predmetniku iz leta 1984 je športni dan pomenil 4 ure aktivnosti, v predmetniku iz 2011 pa 5, kar pomeni, da otroci v devetletki na športnih dnevih preživijo kar 225 šolskih ur namesto prejšnjih 160. Znatno se je povečal tudi fond ur, ki se jih namenja tehniškemu dnevom. V starejšem predmetniku so delovne akcije ter proizvodno in drugo družbeno potrebno delo imele odmerjenih 96 ur skozi celoten proces šolanja, v predmetniku iz 2011 pa je tehniškemu dnevom odmerjenih 165 ur. Naravoslovnim, tehniškemu in športnim dnevom namenja predmetnik iz 2011 skupno 525²⁴ šolskih ur. Pod pojmom skupno je mišljen fond ur, ki je za te dejavnosti namenjen v času od 1. do 9. razreda.

²⁴ Kulturni dnevi niso všteti v fond ur. Le-tem pripada 150 ur, vendar se kulturni dnevi ne zdijo idealni za gradnjo sodelovanja med SV in OŠ.

Če bi do sodelovanja prišlo, bi ga vsaka šola lahko zasnovala po svoje. Ponekod bi sodelovanje s predstavniki SV lahko trajalo ves dan dejavnosti, torej 5 šolskih ur, drugje le del dneva, morda 1 do 2 uri. Enako velja tudi za organiziran obisk vojašnice. Tudi ta lahko traja ves dan ali pa je le ena od dejavnosti. Možnosti je obilo, 525 ur pa tudi ni malo.

5 TEMELJI ZA SODELOVANJE IN VAROVALA PRED MILITARIZACIJO ŠOLE

Kot je razvidno iz prejšnjega poglavja, bi bilo sodelovanje, ki bi temeljilo izključno na učnih vsebinah oz. smotrih vzgojno-izobraževalnega dela, (zelo) težko zagovarjati pred zainteresirano javnostjo, še posebej tisto, ki tovrstnemu sodelovanju nasprotuje. V pretekli domovini je bil šolski sistem drugačen in zelo ideološko naravnani. Drugačni so bili prav tako učni načrti ter smotri in so bili že sami po sebi dovolj trden, legalen in legitimen temelj za sodelovanje med šolo in vojsko. Seveda pa za učne vsebine in smotre ni potrebno, da bi bili edini temelj, na katerem bi se morebitno sodelovanje lahko gradilo. Oba sistema, tako vojaški, kot tudi šolski, namreč delita kar nekaj skupnih vrednot oz. načel, ki bodo predstavljena v nadaljevanju.

5.1 Nekatera načela slovenske osnovne šole

V Beli knjigi 2011 je zapisanih deset načel, po katerih naj bi se ravnala OŠ, in več kot dvajset v različne skupine razdeljenih ciljev. Za to nalogo bi bilo brezpredmetno naštevati slehernega med njimi, bodo pa v tem poglavju izpostavljena tista načela, ki bodisi imajo nekaj skupnega s SV ali pa na kakšen drug način (potencialno) legitimirajo oz. vplivajo na (potencialno) sodelovanje med šolo in vojsko.

Načelo sodelovanja strokovnih delavcev šole s starši. To načelo je zelo verjetno tisto, ki bi v največji meri določalo kakršno koli sodelovanje med šolo in vojsko. V primeru široke ali celo popolne podpore staršev dobi sodelovanje visoko stopnjo legitimnosti, čeprav to nikakor ne pomeni, da bi lahko zavoljo tega imeli vpleteni brezbrizen odnos do zakonov, ki tovrstna sodelovanja determinirajo.

Načelo sodelovanja šole z okoljem. Šola je pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti vpeta v svoje neposredno okolje. Svojo ponudbo dopolnjuje in bogati s sodelovanjem z inštitucijami ter posamezniki iz okolja. Ena teh inštitucij je tudi SV, ki se s svojimi objekti ponekod nahaja v neposredni bližini šol, npr. Celje ali Maribor. To načelo je vsekakor ena izmed možnih podstat, na katerih bi sodelovanje lahko temeljilo, se gradilo in legitimiralo.

Načelo spodbujana otrokovega razvoja. Šola z organiziranjem različnih dejavnosti spodbuja skladni telesni, gibalni, spoznavni, socialni in čustveni razvoj otrok.

Načelo oblikovanja in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti in načelo oblikovanja zavesti o zavedanju lastne identitete in aktivnem vključevanju v oblikovanje dediščinskih skupnosti. Obe načeli, ki sta sicer v Beli knjigi 2011 malce daljše in bolj podrobno opisani, vsebujeta domoljubno komponento, ki je vsekakor ena izmed vsepričujočih vrednot SV in komponento pluralnosti in medčloveškega spoštovanja. (Vir za vsa načela je Bela knjiga 2011, 116–117.)

Med načeli, ki veljajo na področju izobraževanja strokovnih delavcev, izstopa sledeče načelo. Načelo iskanja družbenega konsenza pri doseganju ciljev vzgojno-izobraževalnega dela. Načelo pravi sledeče: V družbi je treba doseči soglasje o temeljnih ciljih vzgojno-izobraževalnega dela in dogovor, da si bodo za doseg teh ciljev prizadevali vsi, ki so povezani z vzgojno-izobraževalnim procesom: snovalci šolske politike, strokovni delavci, izobraževalci strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, učenci, starši učencev, širše družbeno okolje (del katerega je seveda tudi vojska) ipd. (prav tam, 475).

5.1.1 Zakon o osnovni šoli

ZOsn ureja osnovnošolsko izobraževanje, ki ga izvajajo javne in zasebne osnovne šole ali se izvaja kot izobraževanje na domu in dejansko ponuja malo manevrirnega prostora za razmišljanje o sodelovanju med SV in slovensko OŠ. Nekaj malega manevrirnega prostora se najde le v 2. členu, kjer so naštetih cilji osnovnošolskega izobraževanja. Med drugim na omenjenem mestu preberemo, da je eden izmed ciljev *pridobivanje zmožnosti za nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot* in ker je vojak tudi eden izmed poklicev, se seveda vojsko lahko predstavi kot potencialnega delodajalca. Naslednji, za to nalogo zanimiv cilj pa je *razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti, vedenja o zgodovini Slovencev, njihovi kulturni in naravni dediščini ter spodbujanje državljanske odgovornosti*. Državna pripadnost, narodna identiteta in državljanska dolžnost so sintagme, ki vsekakor opisujejo SV, in ta cilj poleg prejšnjega prav gotovo upravičuje (potencialno) sodelovanje med SV in OŠ. Vendar pa je sorodnost v dveh ciljih sama po sebi verjetno premalo za gradnjo permanentnega in načrtnega sodelovanja. O kumulativnem učinku stičnih točk med SV in slovensko OŠ pa več v 7. poglavju.

5.2 Vrednote Slovenske vojske

Spletna stran www.postanivojak.si vrednote, ki krasijo vojaka, zelo špartansko povzame v nekaj točkah, in sicer zapiše, da pripadnika SV krasijo: domoljubje, čast, pogum, lojalnost, tovarištvo, predanost. Že ta kratek seznam vrednot ponuja temelje za sodelovanje, saj za nobeno izmed vrednot ne bi mogli reči, da ne sodi v šolski prostor. Pogum in čast se sicer v šolskem sistemu ne pojavljata ravno kot izpostavljeni vrednoti, a vseeno nihče ne bi mogel trditi, da sta v nasprotju z vrednotami šole.

Nekoliko daljši opis, ki tudi omogoča lažje iskanje vzporednic, pa se najde v *Kodeksu vojaške etike Slovenske vojske* in v knjigi *Slovenska vojska v službi domovine*. Ponovno bo fokus le na tistih vrednotah, ki lahko fasilitirajo proučevano sodelovanje. Dejansko bi bilo težko najti vrednoto, za katero bi lahko rekli, da nima kaj iskati v šolskem prostoru, vendar cilj ni iskati vrednot, ki bi šolski prostor oplemenitile, ampak vrednote, ki z njim sovpadajo, in tudi teh je kar nekaj.

Ena izmed šoli sorodnih vrednot je jasno in večkrat ubesedeno spoštovanje človekove integritete. Poudarja se spoštljiva interakcija s soljudmi istih ali drugačnih prepričanj in ras na temelju notranjega prava pa tudi mednarodnega in humanitarnega prava. Vse to sovpada z 2. členom zakona o osnovni šoli in prej omenjenim *razvijanjem zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti*. Poleg tega pa so takšne vojaške vrednote tudi v harmoniji z načelom *oblikovanja in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti ter načelom oblikovanja zavesti o zavedanju lastne identitete in aktivnem vključevanju v oblikovanje dediščinskih skupnosti*.

Kot vrednota pa je med pripadniki SV prepoznana tudi skrb za lastno psihofizično pripravljenost, kar sovpada še z enim ciljem iz 2. člena, in sicer gre za *spodbujanje skladnega telesnega razvoja*. Poleg tega vojska poudarja odsotnost kakršnih koli zasvojenosti, kar sovpada z nekaterimi vzgojnimi cilji OŠ in z načelom spodbujanja otrokovega razvoja.

Učne vsebine devetletne osnovne šole, ki so bile predstavljene v četrtem poglavju, niso nakazovale pretirane možnosti sodelovanja, vendar pa se situacija spremeni, ko/če začnemo kot enega od temeljev sodelovanja razumevati sorodne ali celo skupne vrednote obeh sistemov. Na tem mestu velja omeniti John Keegana, ki poudarja, da vrednote vojakov nikoli niso enake vrednotam civilistom. Tako pravi, da so vrednote vojakov dejansko vrednote

drugega sveta, zelo starodavnega, ki obstaja vzporedno z vsakdanjim svetom, vendar pa ni del njega. Tako kot t. i. vsakdanji svet se tudi vojaški svet spreminja in prilagaja civilnemu, vendar pa mu sledi na določeni razdalji, ki je po Keeganovem mnenju ni mogoče nikoli odpraviti, saj kultura vojaka nikoli ne more biti kultura same civilizacije (Keegan 2005). Se pa omenjeni kulturi gotovo lahko približujeta in ena drugi prilagajata.

Da pa morebitno približevanje in sodelovanje ne bi prerاسlo v militarizacijo ali novačenje, so tukaj mehanizmi in zakonodaja, ki to preprečujejo.

5.3 Varovala pred militarizacijo šole

5.3.1 Dezideologizacija oz. apolitičnost Slovenske vojske

Demokratični spremembe v bivši Jugoslaviji niso vplivale le na šolo, pač pa se je tako kot šola po osamosvojitvi ideologije otrešla tudi vojska. Takšna dezideologizacija je bila nujno potrebna, saj je v času tranzicije, poleg Nemške demokratične republike (NDR) in Češkoslovaške socialistične republike (ČSSR), marksistično ideološko breme postalo najtežje ravno v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (SFRJ) (Bebler v Grizold 1998, 48). Posledica tega je, da sedaj pripadniki SV ne smejo biti pripadniki nobenih političnih strank²⁵ (Zobr, člen 88). Vojaška oseba se prav tako v uniformi ne sme udeleževati shodov političnih strank, prepovedano pa je tudi strankarsko delovanje, propaganda ali shodi strank v vojaških objektih, vojaških poveljstvih, enotah in zavodih (Zobr, člen 50). Podobno dikcijo ima tudi 37. člen Zakona o obrambi, ki pravi, da Slovenske vojske ni dovoljeno uporabljati za politično ali strankarsko dejavnost ali namen. Poleg omenjenega zakona politično delovanje vojaškim osebam prepoveduje tudi Kodeks vojaške etike Slovenske vojske. Vse to dela vojsko »ideološko čisto«²⁶, seveda pa obstaja nevarnost, da bi vojska ob vstopu v šolski prostor s sabo prinašala ideologijo militarizacije. Tega se, po navedbah podpolkovnika Gostiše in majorke Raduha, ki delujeta na področju civilno-vojaških odnosov, zaveda tudi vojaška organizacija sama, zato kadar pride do sodelovanja s šolskim okoljem, mladim praviloma predstavijo bojevnika brez orožja (Gostiša, Raduha 2016, intervju). Kadar pa se mladi udeležijo npr. dneva odprtih vrat SV in sami vstopijo v vojaški prostor, jim je

---

²⁵ Takšno stanje je v popolnem nasprotju s stanjem, ki je veljalo za normalno v SFRJ, kjer tako civilne kot vojaške elite od vojske niso pričakovale politične nevtralnosti oz. apolitičnosti. Marksistično-leninistične vladajoče stranke so namreč bivale v simbiozi z vojsko, katere podpora je bila ključna za preživetje režima (Barany 2012).

²⁶ V uvodu je bilo omenjeno, da so študentje obramboslovja, ki imajo o situaciji poglobljeno znanje, bili mnenja, da v primeru SV prihaja do poskusov vmešavanja politike v vojaško organizacijo.

omogočen/dovoljen tudi ogled celotnega tehnično-taktičnega zbora. Poleg samoomejevanja pa vojaško organizacijo pri sodelovanju s šolo omejujejo še zakoni in budno oko javnosti.

5.3.2 Mehanizmi varovanja otrokovih pravic

5.3.2.1 Konvencija o otrokovih pravicah

Sodelovanje med šolo in vojsko ne more in ne sme biti kanal, po katerem bi se širila ideja militarizacije ali strategija, s katero bi se izvajalo prikrito novačenje. Za kaj takšnega namreč nimamo nobene moralne, predvsem pa ne zakonske podlage, saj 38. člen Konvencije o otrokovih pravicah tovrstna dejanja jasno prepoveduje (Konvencija o otrokovih pravicah, 38. člen). Poleg tega pa so Združeni narodi na zasedanju 25. maja 2000 sprejeli Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah. Veljati je začel tri mesece kasneje oz. ko ga je ratificiralo vsaj deset držav (Jakofčič 2002, 20). Slovenija je ta protokol ratificirala leta 2004. V veljavo je stopil 23. oktobra 2004 (Uradni list). Ta (Izbirni) protokol še dodatno varuje otroke, ki so definirani kot osebe, mlajše od osemnajstih let, in države podpisnice zavezuje k temu, da otroci (osebe mlajše, od osemnajstih let) ne bodo novačeni s strani državnih ali katerih koli drugih oboroženih sil.

5.3.2.2 Budno oko javnosti

Civilno okolje je do vojaštva kritično in skeptično in tako je ena izmed bistvenih mirnodobnih nalog v razvitih industrijskih družbah prav zagotavljanje nenehne in kar se da velike podpore javnosti, ki ves čas, vsaj nezavedno, ocenjuje skladnost podobe in delovanja vojaške organizacije z vrednotami politične skupnosti (Kotnik 2002, 104). Da je temu res tako, pričajo članki in reakcije nekaterih novinarjev ob dosedanjih sodelovanjih vojske z najmlajšimi ali širšo javnostjo.

Tako recimo ni ostala medijsko neopažena tradicionalna rekrutacija v Beltincih, ki jo je pospremila čisto kratka reportaža (Bedek 2014). Reportaža ne izraža nobene naklonjenosti ali zavračanja takšnega sodelovanja s strani avtorja.

Povsem drugačen pa je bil članek novinarko M. Weiss, ki jo je zmotilo promoviranje SV v kino dvoranh Koloseja, kjer so se predvajali kratki promocijski film, ki so mlade vabili k temu, da bi se zaposlili v vrstah SV. Novinarka je v svojem članku zapisala oz. sugerirala, da

so v Koloseju te promocijske filme, znane pod imenom »Pridruži se nam«, vrteli brezplačno, kar so, z odgovorom na njeno pisanje, v SV zavrnili oz. njene navedbe dopolnili (Weiss 2007). Podrobnosti članka in odgovora za namen te naloge niso relevantne, vendar pa ta članek potrjuje prej omenjeno dejstvo, da javnost do vojske ni povsem brezbrizna, kar je dobro, saj nezainteresiranost in prepuščanje vojske sami sebi ni modro (Bebler v Grizold 1998, 53).

Da se javnost zaveda in tudi boji prej omenjene možnosti militarizacije šolskega prostora, pa eksemplarično prikazuje do vojske zelo negativno nastrojen članek novinarja P. Petrovčiča z naslovom *Bombo vzemi! Bombo pripravi! Bombo vrzi!* (Petrovčič 2011). V članku novinar piše o sodelovanju oz. predstavitvi, ki se je zgodila meseca maja 2011 v Mariboru. Sodelovali sta dve osnovni šoli, en vrtec ter gasilci, policisti in vojaki. Avtorja članka so zmotile izključno aktivnosti, ki so jih prikazovali slednji. Zmotilo ga je, da so se otroci srečali z orožjem, da so le-to lahko prijeli, da jim je bilo prikazano, kako se orožje pravilno nameri, in da so poleg vsega še lahko poskusili metati šolske ročne bombe. Avtor je somišljenike našel tudi med najvišjimi intelektualci in tako se je z njim javno strinjal, takrat že upokojeni predavatelj filozofske fakultete, dr. Zdenko Medveš, eden vodilnih strokovnjakov za pedagogiko in teorijo vzgoje. Sledi izsek iz članka.

Recimo upokojeni profesor z ljubljanske filozofske fakultete dr. Zdenko Medveš, eden od vodilnih strokovnjakov za pedagogiko in teorijo vzgoje, pojasnjuje, da program svetovanja in poklicnega usmerjanja v osnovnih šolah lahko pomeni samo obveščanje otrok o vzporednici med lastnimi sposobnostmi in značilnostmi poklica. Torej pokazati, katera področja dela bi lahko bila otroku blizu. To bi se moralo izvajati enakopravno za vse poklice, predstavitev poklica pa bi morala biti celovita. »Če gre za predstavitev ciljnega detajla poklica, kot v primeru ravnanja z orožjem, potem to ni informacija o poklicu, ampak propaganda in izkoriščanje otrokove duše, ko so mu takšna, recimo temu prepovedana sredstva, dana v roke. In to v obdobju otrokovega razvoja, ko je takšne informacije mogoče prodati razmeroma poceni. V tem smislu je to grdobja do konca.« Kakršna koli partikularna informacija pomeni ideološko manipulacijo. In prikaz metanja bomb je po njegovem mnenju značilna partikularna informacija, ki manipulira z agresivnimi elementi. »To presega moment poklicne informacije in svetovanja. Kot tako je torej v šoli nelegitimno. Če šola naredi to

napako, je pač naredila strokovno napako. In kadar pride do strokovne napake v šoli, ima to običajno vedno neko ideološko konotacijo.« (Petrovčič 2011)

Celovito predstaviti desetine ali celo stotine različnih poklicev je seveda iluzija. Se pa ob tem pojavi vprašanje, zakaj pisca ni zmotilo sodelovanje s policijo, ki prav tako poseduje in tudi (pogosteje kot vojska) uporablja strelno orožje in ostala prisilna sredstva ter strokovne prijeme. Tudi gasilci najbrž niso prikazali filmov ali slik utopljenec, ki jih najdejo šele več dni po utopitvi, ali pa slik okrvavljenih trupel, ki jih je potrebno s pnevmatskim orodjem reševati iz razbitin. Sleherni izmed prej omenjenih poklicev, ki so del nacionalnovarnostnega sistema v RS, se sreča s trpljenjem in izgubo življenja in zato bi, z avtorja poštenosti, moral avtor na mestu, na katerem se sprašuje o tem, ali se otroci res morajo srečati z najbolj realno sliko vojaškega dela, svoje vprašanje razširiti tudi na gasilce in policiste. Argument o parcialni predstavitvi poklica kaže torej na apriorno odklonilen odnos do vojske. Bolj zanimiva pa je pripomba o ideološki konotaciji. Niti avtor članka niti dr. Medveš ne omenjata, kakšna ideologija to sploh je. Medveš po navedbah avtorja tovrstno sodelovanje primerja z vstopanjem političnih strank v šolo. To je jasen indic, da nekateri vojsko še vedno zaznavajo kot nosilca ideologije, čeprav morda niti ne znajo natančno ubesediti, kaj ta ideologija sploh je. Glede na to, da avtor članek zaključuje s pozivom po ukinitvi SV, je seveda jasno, da članek ni napisan v nevtralnem in objektivnem duhu. Takšni posamezniki pa bodo vedno sestavni del javnosti, ki bo bdela oz. že bdi nad sodelovanjem med šolo in vojsko. Uspešneje kot jih bodo udeleženi v CVS znali nagovoriti, manj bo težav.

Peletz in Wiegand opišeta razmerje med novinarji precej slikovito. Za vojake tako rečeta, da so psi čuvaji, novinarji oz. mediji pa tisti, ki te čuvaje nadzirajo (Peletz in Wiegand 2001, 184). V istem članku pa tudi povesta, da je njuna raziskava pokazala, da civilni mediji niso nujno tisti, ki bi imeli najbolj ključno vlogo pri tem, kako javnost dojema, sprejema in razume vojsko. Kot enega od vidnejših vplivov na to, kako ljudje zaznavajo vojsko, navedeta tudi najrazličnejše vojaške filme in televizijske nanizanke (Peletz in Wiegand 2001, 198), pri čemer pa slovenski bralec ne sme pozabiti, da je bila raziskava delana o ameriški vojski in o pogledu ameriških civilistov nanjo.

Nad vojsko in njenim delovanjem pa že vrsto let ne bdijo samo medijsko vplivni posamezniki, pač pa tudi organizacije. Ena takšnih je npr. Mirovni inštitut, ki je leta 2002 izdal organizaciji NATO oz. naši priključitvi vanj zelo nenaklonjeno knjigo z naslovom *Ne NATO – mir nam*

dajte. Takšne organizacije in tudi posamezniki dokazujejo potrebo po tem, da je o (morebitnem) sodelovanju med osnovno šolo in vojsko potrebno dobro premisliti, ga zasnovati na trdnih temeljih ter ga znati utemeljeno in dobro predstaviti zainteresirani javnosti.

6 PRAKTIČNE IZKUŠNJE

Cilj tega poglavja, ki je naravnano bolj praktično, je identificirati obstoječe stanje (ki je zelo drugačno od stanja, ki smo mu bili priča v začetku tega tisočletja) in opisati nekatere možne, tudi v praksi že izvedene, časovno in stroškovno učinkovite pristope. Zakaj je bilo izpostavljeno ravno začetno obdobje tega tisočletja? Zato, ker je bila leta 2002 sprejeta odločitev o profesionalizaciji vojske, leta 2003 pa se je ukinil naborniški sistem (Vodeb 2007, 29). Zavrlojo te do tedaj največje spremembe (ki je bila nedvomno največja sprememba v SV vse od slovenske osamosvojitve do danes) je bilo CVS v tistem obdobju zelo pestro, za nameček pa je bilo to obdobje, ko je SV razpolagala z več sredstvi, kar je delo na tem področju zelo olajšalo. Finančna situacija je danes (2016) povsem drugačna – veliko slabša – kar seveda tudi negativno vpliva na CVS.

Poleg tega pa bo v poglavju opisan tudi pogled strokovnjakov z obeh strani (torej učiteljev na eni in za CVS odgovornih častnikov na drugi strani) na obstoječe stanje in možnost (nad)graditve tega sodelovanja v prihodnosti.

6.1 Trenutno stanje

CVS je bilo v obdobju pred, med in po prehodu na profesionalizacijo zelo živahno tudi na nivoju sodelovanja z OŠ. Promocija SV je bila tako usmerjena tudi k 8. in 9. razredu OŠ. Poleg tega se je vojska preko najrazličnejših aktivnosti predstavljala seveda tudi dijakom, študentom in ostali javnosti (Anželj v Vodeb 2007). V letu 2006 so skupine za pridobivanje kadra predstavljale vojaški poklic na 107 OŠ in 34 SŠ, na katerih so se z vodstvom šole lahko dogovorili o predstavitvah (Šket - Jarm v Vodeb 2007). V letu 2003 so izvedli 546 obiskov na OŠ in 141 na SŠ, v letu 2004 pa 167 obiskov na OŠ in 110 na SŠ (Pišlar v Vodeb 2007).

V današnjem času, le desetletje kasneje, je situacija povsem drugačna. Centralnega zbirnika podatkov o sodelovanju z OŠ po Sloveniji ni, prav tako pa SV osnovnih šol ne identificira in prepozna kot ciljne publike. Bolj se posveča sodelovanju s srednješolci zadnjih letnikov oz. populaciji, stari med 18 in 25 let (Gostiša in Raduha, intervju²⁷). Velja omeniti tudi dejstvo, da v drugi polovici leta 2015 1. brigada SV ni sodelovala z nobeno OŠ, saj je SV poleg finančne v drugi polovici leta obremenila še migrantska kriza. Vse skupaj pa potencira še dejstvo, da v SV primanjkuje kadra (prav tam).

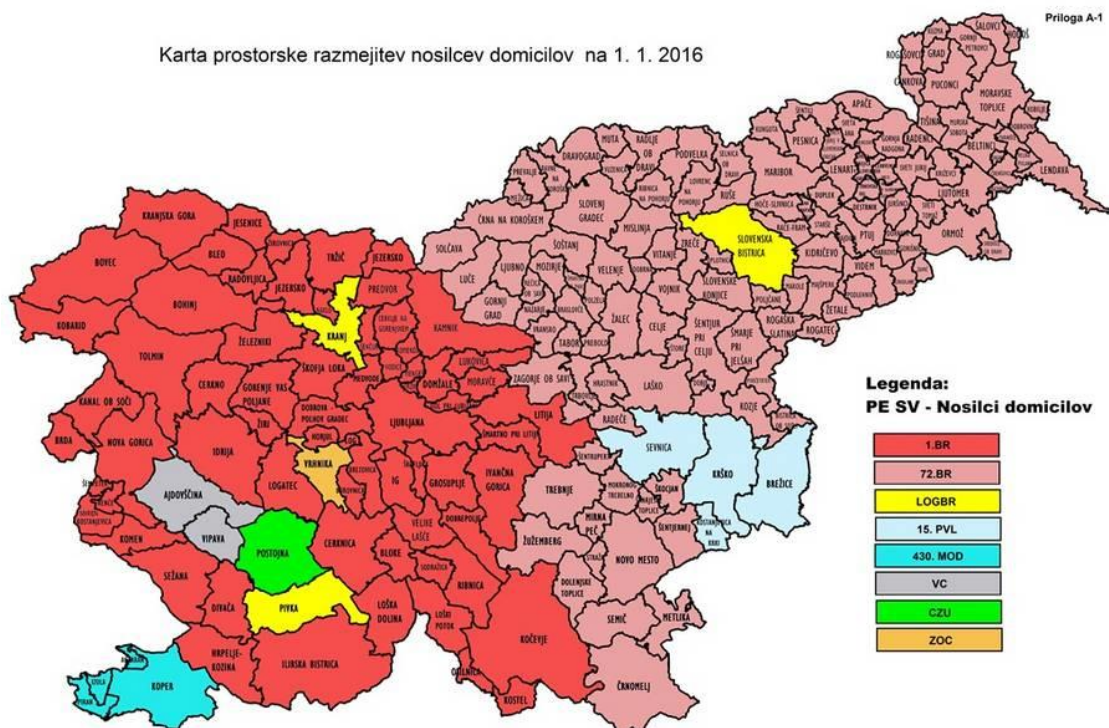
²⁷ Za objavo podatkov, pridobljenih v intervjuju, je potrebno pridobiti dovoljenje SV. Kopija le-tega se nahaja v prilogi.

6.1.1 Domicili in uprave za obrambo

S ciljem vzpostavitve in vzdrževanja takšnih civilno-vojaških razmerij, ki čim bolj podpirajo uresničevanje poslanstva SV in hkrati zadovoljijo želje in potrebe civilnega okolja, ter za čim bolj načrtno, usmerjeno, dobro usklajeno in vodeno sodelovanje SV s civilnim okoljem, ima SV svoje delovanje na tem področju organizirano z jasno prostorsko razmejitvijo pristojnosti na območju delovanja oz. v lokalnem okolju, v katerem posamezna enota deluje. Pristojnost za načrtovanje, organiziranje in izvajanje sodelovanja z lokalnim civilnim okoljem je dodeljena posameznim enotam, ki so s tem dobile svojo domicilno pristojnost. Republika Slovenija je na zemljevidu domicilov tako razdeljena na deset domicilov.

1. brigada (BR) SV ima s svojimi enotami domicilno vlogo na zahodnem delu, in sicer na območju sedeminšestdesetih slovenskih občin, 72. BR ima pod svojim okriljem na vzhodu sto osemindvajset občin. Logistična brigada (LOGBR) tesno sodeluje s tremi občinami, 15. polk vojaškega letalstva (15. PVL) in 430. mornariški divizion (430. MOD) s po štirimi. Domicil Veščinskega centra (VC) pokriva dve občini, Center za združeno usposabljanje (CZU) in Združeni operativni center (ZOC) SV pa v domicilu pokrivata vsak po eno občino (Slovenska vojska).

Vir: Slovenska vojska (slovenskavojska.si).

Poleg tega, da je Slovenija razdeljena na deset domicilov, je razdeljena še na šest uprav za obrambo: UO Maribor, UO Celje, UO Novo mesto, UO Ljubljana, UO Kranj in UO Postojna. Naloge na področju promocijskih dejavnosti neposredno usklajuje sektor za vojaške zadeve z oddelkom za civilno-vojaško sodelovanje GŠSV ter usmerja delo UO. Skladno z razpoložljivimi viri se opredeli dejavnosti in domicilne enote, ki bodo sodelovale pri promoviranju oz. seznanitvah²⁸. UO načrtujejo promocijske dejavnosti in jih izvajajo skupaj z domicilnimi enotami SV (letni in mesečni načrti). UO sodelujejo pri dogodkih, ki jih načrtujejo enote, prav tako pa UO pred pričetkom neposrednega izvajanja promocijskih dejavnosti uskladijo aktivnosti z domicilnimi enotami SV. Domicilne enote se povežejo z nosilcem promocijskih dejavnosti (UO) in so odgovorne tudi za ustrezno in strokovno pripravo sodelujočih pripadnikov na promocijskem dogodku (Slovenska vojska). Domicilne enote za sodelovanje s civilnim okoljem naredijo svoje analize, oblikujejo svoje cilje in pri tem zagotovijo, da na strateški ravni sledijo določenemu letnemu obsegu virov sodelovanja (Direktiva za sodelovanje Slovenske vojske s civilnim okoljem).

Vse to priča o tem, da uprave za obrambo in domicili uživajo relativno veliko stopnjo avtonomije, kar sta v intervjuju potrdila tudi strokovnjaka za CVS, podpolkovnik Franci Gostiša in major Nina Raduha.

Poleg načela *domicilnosti* SV civilno-vojaško sodelovanje (CVS) načrtuje in izvaja na podlagi načel *odličnosti in namenskosti, recipročnosti in vzajemnosti pri sodelovanju, ciljne naravnosti ter racionalnosti uporabe virov* (prav tam).

6.2 Primeri dobre prakse

V uvodu sem se zavezal, da bom v nalogo zaradi svoje specifične profesionalne pozicije (sem osnovnošolski učitelj TJA na OŠ z opravljenimi vsemi izpiti podiplomskega študija obramboslovja) vključil tudi primere dobre prakse, s katerimi sem se v času dosedanje kariere srečal.

6.2.1 Dan odprtih vrat 2008

Zavoljo svoje živosti, širine in številnih možnosti me je civilno-vojaško sodelovanje začelo zanimati zelo hitro po začetku podiplomskega študija. Tako sem maja 2008 organiziral ekskurzijo za 43 učenk in učencev naše šole v Vojašnico Edvarda Peperka (takrat se je imenovala še po Francu Rozmanu Stanetu). Vojašnico smo obiskali na dan odprtih vrat.

---

²⁸ Seznanitev s pravicami in dolžnostmi vojaških obveznikov ob vpisu v vojaško evidenco.

Obisk vojašnice je bil za našo šolo nekaj novega, organizacija relativno nezahtevna²⁹, vse skupaj pa je bilo tudi stroškovno zelo učinkovito, saj so starši učencev prispevali le 6,50 EUR za prevoz³⁰, zapravili pa so še kakšen dodaten evro. Po tem sodelovanju med našo šolo in SV sem vse skupaj tudi analiziral in zapisal v krajši seminarski nalogi, ki je vsebovala le malce teorije, zelo veliko pa je v njej predvsem praktičnih namigov za še bolj učinkovito izvedbo tovrstnih srečanj. Opažanja in namige, omenjene v nalogi, bi lahko povzel s sledečimi besedami. Profesionalen odnos vojakov nas je vse prisotne učitelje navdušil, istočasno pa so spremljevalci, ki so nam bili dodeljeni, pričali o tem, da so se na naš obisk v vojašnici pripravili. Oglaševanje samega dogodka ni bilo najbolj posrečeno in če ne bi mi naredili prvega koraka, do sodelovanja zagotovo ne bi prišlo. Morda smo ravno zaradi tega bili edina šola na dogodku.

6.2.2 Angleški vikend

Stara modrost nas uči, da je tam, kjer je volja, tudi pot, in naš šolski projekt, imenovan Angleški vikend, dokazuje ravno to. Gre za dvodnevni projekt, ki ga na naši šoli v mesecu februarju izvajamo že vrsto let. Utemeljevanje tega, zakaj v februarju, je za potrebe te naloge irelevantno, zato se raje osredotočimo na sam projekt oz. na tisti segment projekta, ki promovira CVS.

Angleški vikend je projekt, ki se začne v petek, po koncu rednega pouka, in sestoji (kot že ime pove) iz dejavnosti, ki pri otrocih poglobljajo znanje angleškega jezika. Različne dejavnosti potekajo celotno petkovo popoldne in se zavlečejo še pozno v noč, običajno vse tja do polnoči, nato pa se nadaljujejo v soboto dopoldne in trajajo vse do opoldneva. Dodaten čar projektu pridoda tudi prenočevanje na šoli. Na prvi pogled se zdi, da takšen projekt ne more spodbujati CVS, ampak temu še zdaleč ni tako, saj je SV, odkar je Slovenija članica v NATO, zelo močno povezana tudi z angleškim jezikom, ki je osrednja tema našega projekta. Na temelju tega smo k sodelovanju relativno preprosto povabili pripadnike ameriških oboroženih sil, ko so delali na ameriški ambasadi v Ljubljani. Leta 2013 se nam je pridružil podpolkovnik ameriških letalskih sil Layne Trosper, leta 2014 pa major Matt Manning. Oba sta v svojem izvajanju v pozitivni luči prikazala NATO in SV, kar je seveda razumljivo, izpostavila pa sta tudi pomen znanja tujega jezika na misijah. Poleg njiju sta se nam še enkrat pridružila

---

²⁹ Gre za retrospektivno oceno, saj se mi v dani situaciji vse skupaj ni zdelo tako preprosto. Takrat sem bil namreč še relativno mlad in neizkušen učitelj, tovrstno ekskurzijo pa smo organizirali prvič.

³⁰ Ker so nam v vojašnici zagotovili en obrok, so bili stroški dejansko zreducirani na stroške prevoza.

pripadnika VP slovenske vojske, ki sta nekaj povedala o usposabljanju na področju tujih jezikov v SV in pomenu znanja angleščine na misijah v tujini. Podrobnejše opisovanje projekta bi bilo na tej točki nesmiselno, je pa projekt podrobno opisan v reviji *Didakta*, oktober 2014. Glavni cilj tega poglavja ni namreč ta, da bi bil projekt podrobno predstavljen, pač pa je cilj dokazati, da se z malo izvirnosti in obojestranskega interesa lahko CVS izvaja na mnogo različnih načinov.

6.3 Ideje za izvedbo učne ure

V predhodnih poglavjih sta bili predstavljeni dve ekstrakurikularni aktivnosti, v nadaljevanju pa bom predstavil možno idejo za izvedbo redne učne ure, pri čemer pa zavzemam stališče, da bi bila izvedba takšne ure mnogo bolj zanimiva in učinkovita, če bi se uri pridružil kak častnik SV. Kako na takšno morebitno pridružitvev gledajo učitelji, bom povedal v poglavju 6.4.

6.3.1 Primer didaktizacije

Temeljita priprava na učno uro lahko učitelju vzame veliko časa, zato so različni priročniki, ki delo olajšajo, zelo dobrodošli, vendar pa teh žal ni veliko. Sledi primer didaktizacije učne teme, ki bi se lahko izvedla v sklopu razredne ure oz. ure oddelčne skupnosti ali pa v sklopu izbirnega predmeta *retorika*, izbirnega predmeta *filozofija za otroke* in morda še kje. Ob sodelovanju častnika SV bi se takšna ura oz. njeni smotri učencem zagotovo zasidrili globoko v spomin in srce. Didaktizacija oziroma učna priprava temelji v veliki meri na sledečem viru: *Židan, Alojzija. Vzgoja mladih za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju. 2009. Ljubljana*. Le-temu je dodan več kot desetletje lastnih pedagoških izkušenj.

UČNA PRIPRAVA		
Osnovna šola: OŠ Vojnik		Učitelj: Gregor Rojc, prof. Strokovni sodelavec: (ime potencialno sodelujočega strokovnjaka iz vojaških krogov)
RAZRED: 9.	PREDMET: ura oddelčne skupnosti	DATUM:
Učna tema: Aktivno državljanstvo – terorizem in mir v svetu		
Predvideno število učencev:		

UČNI CILJI:**Učenci:**

- spoznavajo strateško pomembno vrednoto, imenovano mir;
- spoznavajo, da je mir temeljna družbena vrednota v tretjem tisočletju;
- pridobivajo nabor novih spoznanj o miru in raznovrstnosti terorizma;
- se usposabljujejo za nove izzive, za tolerantno demokratično, pluralno komunikacijsko družbo;
- spoznajo pomen humanih ravnanj za ustvarjalni razvoj posameznika in družbe;
- nenehno participirajo v učnem procesu.

Medpredmetno povezovanje.

Poglabljanje pristnega stika z učenci, ki se gradi in utrjuje skozi debato.

Spodbujanje k nadaljnjemu samostojnemu raziskovanju in kritičnemu razmišljanju.

Pri uri se upošteva načelo demokratičnosti in problemskosti. (Vsakdo ima možnost sodelovati v debati. Sleherno mnenje je spoštljivo sprejeto in nato verificirano skozi soočenje z ostalimi mnenji in dejstvi. Na ta način vseskozi poteka interakcija med učiteljem, učenci in problemsko obravnavano izbrano učno tematiko.)

Učne oblike: frontalna, skupinska, po potrebi individualna

Učne metode: uporaba IKT (informacijsko-komunikacijske tehnologije), pogovor oz. debata

Medpredmetne povezave: verstva in etika, geografija, zgodovina, filozofija za otroke

Učni pripomočki: računalnik z internetno povezavo, projektor, platno, tabla s pisali, barvne slike (A4) obeležij, posvečenih miru, barve slike, ki upodabljajo grško boginjo Eirene in rimsko boginjo Pax

Literatura in viri:

- Židan, Alojzija. Vzgoja mladih za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju. 2009. Ljubljana;
- internetni viri, ki vsebujejo poročila o terorističnih napadih (Pariz, Bruselj, New York ...).

POTEK DELA**1. UVODNI DEL**

<i>Dejavnosti učitelja</i>	<i>Dejavnosti učencev</i>
Učence pozdravim, preverim prisotnost.	Učenci pozdravijo, sporočijo, kdo manjka.
Pokažem sliko Atomic bomb dome/The Hiroshima Peace Memorial in vprašam, če vedo, kaj je to in čemu služi. V primeru, da ne vedo (kar je zelo verjetno), razložim, da gre	Poskušajo ugotoviti, kaj prikazuje slika, in prislunnejo razlagi.

<p>za najbolj znan del Hiroshima Peace Memorial Park-a.</p> <p>Pokažem sliko Peace Monument – Washington D. C. in jih vprašam, če vedo, kaj to je.</p> <p>Razložim, kaj upodablja spomenik, in povem, da je del tega monumenta tudi rimska boginja Pax.</p> <p>Pokažem upodobitev boginje Pax in njene grške ekvivalente boginje Eirene.</p> <p>Postavljam vprašanja:</p> <p><i>Zakaj ljudje postavljamo spomenike in obeležja?</i></p> <p><i>Zakaj bi postavljali obeležja miru?</i></p> <p><i>Kaj so vrednote?</i></p> <p><u>Razložim in zapišem na tablo: Vrednote so moralni in etični standardi, so dajalke smisla informiranja, človekove tolažnice v zapletenih družbenih okoliščinah.</u></p> <p><i>Ali je mir vrednota?</i></p> <p>Vprašam, ZAKAJ je mir tako ključna vrednota za posameznika in tudi za družbo.</p> <p><u>Strnem njihove ideje in zapišem na tablo: Mir je NAJVIŠJA vrednota, ki pogojuje ostale osebne ter družbene vrednote.</u></p> <p>Napoved glavnega dela ure: Ugotovili smo torej, da je mir vrednota. Ne le vrednota, temveč najvišja vrednota. Danes pa se bomo pogovarjali o nečem, kar to vrednoto ogroža na globalnem nivoju, o TERORIZMU.</p>	<p>Zavoljo predhodnega primera podajo odgovore, ki niso nujno točni, vendar nakazujejo pravo (zeleno) smer razmišljanja. Učenci že slutijo, v katero smer bo potekala ura.</p> <p>Aktivno sodelujejo v kratki debati.</p> <p>Ponudijo nekaj odgovorov.</p> <p>Podajo pritrdilen odgovor. Pridejo do zaključka, da je mir vrednota.</p> <p>Podajo svoje ideje.</p>
2. GLAVNI DEL	
<p><i>Dejavnosti učitelja</i></p>	<p><i>Dejavnosti učencev</i></p>
<p>Razložim, da je vrednota nekaj, čemur dajemo prednost, nekaj, kar nas vodi, sodobne družbe pa vrednote tudi zavarujejo z normami (jih normirajo). Temeljna vrednota, brez katere se bi le s težavo udeleževala katera koli druga, je MIR, ki pa ga danes ogroža terorizem.</p> <p>Učence vprašam, kaj vedo o terorizmu in katerih najbolj odmevnih terorističnih napadov po svetu se spomnijo.</p>	<p>Poslušajo.</p> <p>Odgovorijo.</p>

<p>Dopolnim njihove odgovore in po potrebi na hitro tudi razložim pojme, kot so biološki terorizem, kibernetični terorizem, umazana bomba ...</p> <p>S pomočjo računalnika in interneta si ogledamo poročila o nekaterih izmed teh najbolj odmevnih terorističnih napadov in se pogovorimo o posledicah, reakcijah prizadetih držav ter o solidarnosti okoliških držav.</p> <p>Učence povabim, da izberejo enega od prej omenjenih napadov.</p> <p>O napadu, ki so ga izbrali, ponovno poiščem nekaj podatkov (strani, ki jih imam namen obiskati, imam že shranjene v zaznamkih na službenem računalniku) in fasilitiram debato, vendar se trudim vodilno vlogo v razpravi prepustiti učencem.</p> <p>Vprašam jih, kakšno podobo imajo teroristi v očeh ljudi.</p> <p>Nadaljujem z vprašanjem, kdaj, v katerem primeru (ali sploh) bi se zatekli k uporabi nasilja.</p>	<p>Pričakovani odgovori na prvo vprašanje: bombni/samomorilski napadi, atentati, ugrabitve.</p> <p>Pričakovani odgovori na drugo vprašanje: Pariz, Bruselj, New York.</p> <p>Sodelujejo v pogovoru.</p> <p>Izberejo enega izmed treh zgoraj omenjenih napadov z namenom podrobnejše obravnave.</p> <p>Učenci razpravljajo o:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vzrokih, • tragedijah, • junaštvu, • solidarnosti, • lokalnih in globalnih posledicah, • načinih preprečevanja, • ideologijah, ki podžigajo terorizem, • pomenu izobraževalnih, političnih in varnostnih institucij v boju proti terorizmu. <p>Razpravljajo o razliki med vojno (različne vrste vojn – državljanske, meddržavne globalne) in terorizmom.</p> <p>Pridejo do zaključka, da so teroristi ljudje, ki jih lahko opišemo le negativno.</p> <p>Razmislijo in odgovorijo.</p>
<p>3. ZAKLJUČNI DEL</p>	

<i>Dejavnosti učitelja</i>	<i>Dejavnosti učencev</i>
<p>Pokažem jim nekaj spletnih strani, ki obravnavajo terorizem in jih izzovem k nadaljnjemu raziskovanju.</p> <p>Povem jih tudi o terorizmu na Irskem in v Španiji, ki ga lahko raziščejo sami.</p> <p><u>Domača naloga:</u></p> <p>učenci napišejo spis – razmišljanje na temo <i>Kot absolutni vladar v svoji domovini bi državljane pred terorizmom (za)ščitil na sledeče načine</i> (dolžina spisa do 500 besed.)</p>	<p>Ogledajo si spletne strani in razmišljajo.</p> <p>Poslušajo.</p> <p>Skozi pogovor nanizajo nekaj idej in sprožijo možgansko nevihto, s pomočjo katere bodo tvorili besedilo.</p>

Primer didaktizacije, na katerem temelji učna priprava, je učitelju v veliko pomoč, saj mu ponudi skelet ure, ideje, smer, strokovno podporo in usmeritve. Čeprav se v učni uri pojavljajo vsebine in problemi, s katerimi se sooča vojska, učna ura še zdaleč ne nosi ideje militarizacije, temveč ravno nasprotno – poudarja pomembnost miru. Žal takšnih didaktizacij ni veliko na voljo, vendar bi lahko eden od rezultatov sodelovanja med vojaško in civilno stroko (natančneje – med učitelji in častniki) bil nemara tudi kakšen priročnik z idejami za izvedbo podobnih učnih ur.

Ideja nikakor ni nova, saj podobni priročniki že obstajajo, nastali pa so tudi v okviru naše fakultete (FDV). Primer takega priročnika je zbirka učnih priprav za osnovno šolo z naslovom *Evropska unija v osnovni šoli: učne priprave za predmete: spoznavanje okolja, družba, glasbena vzgoja, zgodovina, geografija, domovinska in državljanska kultura in etika* (Bačlija, Bojinovič in drugi). Tovrstni priročniki so za učitelje zelo uporabni, saj prihranijo veliko časa in usmerijo delo. Dotični priročnik je namenjen obogatitvi v naslovu omenjenih šolskih predmetov z vsebinami, ki obravnavajo EU, zasnovan pa je tako, da omogoča odlično vertikalno in medpredmetno povezavo, kar je cilj vsake dobre šole. Kot zanimivost velja

omeniti, da se v tem priročniku pojavijo tudi vsebine, ki obravnavajo SV v povezavi z zvezo NATO.

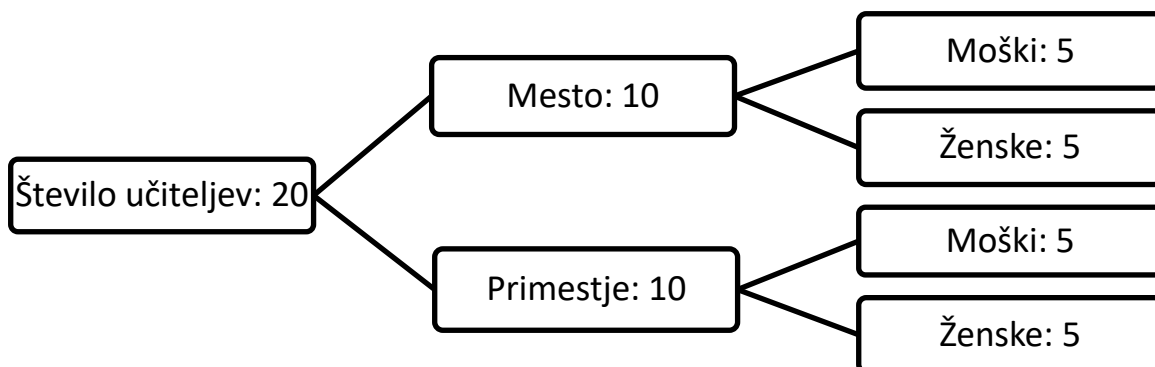
Zanimivih in obravnave vrednih tematik, povezanih z vojsko, prav gotovo ne manjka. Še en dodaten primer ideje za učno pripravo, tokrat na temo pravične in nepravične vojne (ang. The Just and The Unjust war), pa se nahaja v prilogah.

6.4 Mnenja učiteljev, ravnateljev in častnikov, odgovornih za civilno-vojaško sodelovanje v Slovenski vojski

Nestrukturirani intervjuji so bili definirani kot ena izmed metod pridobivanja podatkov že v drugem poglavju, rezultati, pridobljeni s pomočjo te metode, pa nakazujejo, kakšen je pogled učiteljev in ravnateljev ter predstavnikov SV na morebitno sodelovanje s SV. Intervjuje sem opravil z 8 ravnatelji in 20 učitelji. Ker sem želel, da bo vzorec čim bolj pester, je le-ta neverjetnost in namenski (Lamut in Macur 2012). Zgradba vzorca ravnateljev in učiteljev je predstavljena v nadaljevanju.

Učitelji

Vzorec učiteljev je bil sledeč.

Grafični prikaz prikazuje grobo, tabele pa bodo prikazale bolj podrobno delitev.

Poleg delitve na mesto in primestje ter delitve po spolu sem se pri intervjuvanih učiteljih trudil v največji meri zagotoviti tudi raznolikost na področju njihove stroke, kar pomeni, da sem poskušal intervjuvati učitelje, ki poučujejo različne predmete in starostne skupine, prav

tako pa sem intervjuval učitelje različnih starosti. Tako kot pri vzorcu učiteljev je tudi kasneje pri vzorcu ravnateljev pomembno, da je čim bolj raznolik.

Lokacija šole: <u>PRIMESTJE</u>			
ŠT.	SPOL	DELOVNA DOBA V LETIH	PREDMETNO PODROČJE
1	Ž	25–30	glasba
2	Ž	15–20	razredni pouk
3	Ž	30–35	zgodovina
4	Ž	0–5	angleški jezik
5	Ž	10–15	nemški jezik
6	M	0–5	šport
7	M	15–20	slovenski jezik
8	M	10–15	razredni pouk
9	M	30–35	tehnika in tehnologija
10	M	30–35	biologija/kemija

Lokacija šole: <u>MESTO</u>			
ŠT.	SPOL	DELOVNA DOBA V LETIH	PREDMETNO PODROČJE
1	Ž	25–30	specialna pedagoginja
2	Ž	25–30	matematika
3	Ž	10–15	tehnika in tehnologija/ matematika
4	Ž	10–15	razredni pouk
5	Ž	20–25	zgodovina
6	M	15–20	angleški jezik
7	M	20–25	fizika
8	M	15–20	geografija/zgodovina
9	M	25–30	šport
10	M	15–20	slovenski jezik

Pred nadaljevanjem je potrebno razjasniti, kako sem določil razliko med mestom in primestjem.

Mesto vs. primestje

Za potrebe te naloge sem kot mesto opredelili 50 največjih naselij v RS, vsa ostala naselja pa kot primestje. Podatke sem dobil na domačih straneh Statističnega urada RS. Ob tem se seveda pojavi vprašanje, zakaj kot mestnega okoliša nisem opredelil rajši le mestnih občin. Odgovor je razmeroma očiten. Če bi kot primestje opredelil vsa naselja, ki niso mestne občine, bi kot primestje lahko obravnaval tudi naselja, kot so Slovenske Konjice, Litija, Žalec ali Trbovlje. Ta naselja pa veliko bolj spominjajo na mesto kakor na primestje.

Pri izvajanju intervjujev sem si pomagal z usmeritvenimi vprašanji in opornimi točkami, informacije, ki sem jih želel dobiti, pa so bile sledeče.

- Poleg osnovnih podatkov me je zanimala subjektivna ocena lastnega poznavanja vojske. Z drugimi besedami – kako dobro, menijo, da poznajo vojsko. To vprašanje sem zastavil zato, ker me je zanimala korelacija med subjektivno oceno lastnega poznavanja vojske in odprtostjo za sodelovanje.
- Nato me je zanimalo, če vedo, da je vojska depolitizirana in približno koliko imamo v Sloveniji profesionalnih vojakov. S tem sem vsaj deloma preveril, če je njihova ocena lastnega poznavanja vojske skladna z dejanskim stanjem. Od tistih, ki so rekli, da menijo, da o vojski vedo veliko ali srednje veliko, sem pričakoval, da so seznanjeni s pravilom o politični nevtralnosti vojske in o številu vojakov, prav tako pa me je zanimalo, če ima poznavanje dejstva o politični nevtralnosti kakšen vpliv na odprtost za sodelovanje.
- Zanimalo me je tudi, če imajo intervjuvanci že kake pretekle izkušnje in katere/kakšne le-te so.
- Nato me je zanimalo, ali bi bili pripravljene sodelovati pri sodelovanju njihove šole z vojsko in na kakšen način.
- Zanimal me je tudi njihov pogled na uniformo, seznanjanje otrok z orožjem in vnašanjem letega v šolske prostore.
- Nato me je zanimalo še, če bi se jim zdelo smotno, da bi se vojaški strokovnjaki pridružili kakšni redni uri pouka.
- Kot zadnje sem želel izvedeti, kateri šolski predmeti in katera triada bi bila najprimernejša za sodelovanje s SV.

Ravnatelji

Vzorec ravnateljev je bil sledeč.

ZAP. ŠTEVILKA	SPOL	LOKACIJA ŠOLE	DOLŽINA MANDATA
R1	M	mesto	dolg mandat
R2	M	mesto	kratek mandat
R3	M	primestje	dolg mandat
R4	M	primestje	kratek mandat
R5	Ž	mesto	dolg mandat
R6	Ž	mesto	kratek mandat
R7	Ž	primestje	dolg mandat
R8	Ž	primestje	kratek mandat

Kriterij za razlikovanje med mestom in primestjem sem že pojasnil, vendar pa je za nadaljevanje branja potrebno pojasniti še, kako sem opredelil razliko med dolgim in kratkim mandatom.

Kratek vs. dolg mandat

Za potrebe te naloge sem kot ravnatelja s kratkim mandatom opredelil tistega ravnatelja, ki je po prvi izvolitvi za ravnatelja imel le še eno reelekcijo. Vse ravnatelje, ki so v času svoje kariere doživeli dve ali več reelekcij, pa sem obravnaval kot vodje z dolgim mandatom.

Prav tako kot pri intervjujih z učitelji sem si tudi tukaj pomagal z že opisanimi usmeritvenimi vprašanji, vendar sem pri ravnateljih želel še nekaj dodatnih informacij.

49. člen Zakona o financiranju vzgoje in izobraževanja ravnatelja med drugim definira tudi kot tistega, ki predstavlja in zastopa šolo ter skrbi za zakonito delovanje le-te (ZOFVI, člen 49). To seveda ravnatelje postavlja v drugačno vlogo od učiteljev, zato sem od njih želel izvedeti nekoliko več.

- Ravnateljem sem opisal negativne reakcije medijev, opisane v poglavju 5.3.2.2, pri čemer sem še posebej natančno opisal članek oz. reakcijo novinarja Petrovčiča iz leta 2011. Nato me je zanimalo, če seznanitev s tem člankom vpliva na njihov pogled na (morebitno) sodelovanje

in čigave podpore bi si najbolj želeli v primeru medijskega negodovanja oz. že pred samim sodelovanjem. Ali je to podpora staršev, sodelavcev, ministrstva?

- Zanimalo me je tudi, v kolikšni meri bi zadeve delegirali oz. vodili sami in kako.

Ugotovitve

Prva ugotovitev, ki jo lahko na temelju analize podatkov podam, je, da med učitelji, ki delajo v mestu in primestju, ni nobenih posebnih odstopanj. Razlika med spoloma se pokaže v subjektivni oceni lastnega poznavanja vojske. Moški namreč v povprečju svoje poznavanje ocenjujejo nekoliko boljše, še posebej tisti, ki so sami izkusili služenje vojaškega roka bodisi v Sloveniji bodisi v SFRJ. Dodatna vprašanja so razkrila, da so bili moški resnično nekoliko bolje informirani o SV.

Nihče izmed učiteljev ali ravnateljev ni zavzel negativne pozicije glede sodelovanja, je pa odprtost do sodelovanja variirala. Starejši učitelji in ravnatelji z dolgim mandatom so bili za sodelovanje bolj odprti in so imeli manj pomislekov kot mladi učitelji in ravnatelji s kratkim mandatom. Največ zadržkov sta imeli ravnateljici s kratkim mandatom. Izkazalo se je tudi, da so ravnatelji, ki svoje poznavanje vojske ocenjujejo kot slabo, manj zainteresirani za sodelovanje, se je pa v mojem vzorcu izkazalo, da trije ravnatelji s krajšim mandatom svoje poznavanje vojske ocenjujejo kot slabše, eden pa kot zelo dobro, saj je vojaški rok služil tudi sam. Učitelji in ravnatelji, ki menijo, da o vojski ne vedo veliko, pomanjkanje informacij pripisujejo lastni odsotnosti interesa po iskanju informacij o SV. Od 28 intervjuvancev jih je 16 vedelo, da je vojska apolitična, nihče pa ni zavzel stališča, da je SV nosilka katerekoli ideologije. Seštevek tistih ravnateljev in učiteljev, ki so ocenili, da vojsko poznajo dobro (4) ali srednje dobro (14) je bil 18, vendar sta 2 intervjuvanca, ki sta menila, da o SV vesta malo, kljub vsemu bila seznanjena z depolitizacijo v njej.

Z vojsko so v vlogi ravnatelja že sodelovali 3 ravnatelji z dolgim mandatom in noben izmed ravnateljev s kratkim mandatom, čeprav je eden izmed ravnateljev s kratkim mandatom s SV sodeloval kot učitelj. Pri tem moram povedati, da kot sodelovanje pojmem tudi spremstvo na dogodku in ne le organizacije in izvedbe srečanja.

Kot že omenjeno, so za sodelovanje odprti vsi, vendar nekateri z mnogo več zadržki. Izkušenejši učitelji bi bili pripravljeni sodelovati, če bi imeli soglasje staršev in podporo ravnatelja, mlajši pa bi si želeli neko obliko podpore ministrstva za izobraževanje. Tudi ravnatelji bi si želeli podpore z ministrstva, vendar bi si izkušenejši ravnatelji upali sodelovati z vojsko že zgolj ob podpori staršev in kolektiva. Polovica ravnateljev (2 dolg in 2 kratek mandat) je poudarila, da bi sodelovanje vsekakor moralo biti zapisano v letnem delovnem načrtu šole ter predstavljeno in prediskutirano na sestanku sveta staršev.

Zadržki glede vnašanja orožja v šolo so bili med učitelji enakomerno razpršeni, vendar pa večina učiteljev (12 od 20) nima zadržkov glede vnašanja orožja v šolo. Tisti učitelji, ki ne nasprotujejo vnašanju orožja v šolo, namreč orožje razumejo kot del vojakove opreme, prav tako pa zaupajo v strokovno ravnanje vojakov. Na tem mestu bi veljalo poudariti še eno zanimivost, ki se je pokazala predvsem pri učiteljih razrednega pouka. V njihovih očeh je policija tista, ki deloma legitimira morebiten vnos vojaškega orožja v šolo, saj so mnenja, da če lahko v šolo vstopi oborožen policist, potem lahko v šolo vstopi tudi vojak z orožjem, vendar brez streliva. Uniforma v šolskih prostorih ne bi motila nikogar, prav tako pa nikogar ne bi motila predstavitev tehnično-taktičnega zbora v primeru, da bi šola obiskala vojašnico. Pri ravnateljih se je izkazala izrazita povezava med pogledom na vnos orožja v šolo in dolžino mandata. 3 od 4 ravnateljev z dolgim mandatom bi vnos orožja v primeru sodelovanja dovolili (čeprav bi jim bilo ljubše, da bi se sodelovanje dogajalo v prostorih SV), medtem ko nihče od ravnateljev s kratkim mandatom ne bi dovolil vnosa orožja v šolo.

Vsi učitelji in ravnatelji pripoznavajo častnike kot visoko izobražene strokovnjake in nihče od vprašanih učiteljev ne bi imel nič proti sodelovanju z njimi pri kaki od učnih ur. Za sodelovanje z vojsko se vsem učiteljem (20 od 20) zdi najbolj primerna tretja triada, predvsem 8. in 9. razred. So pa vsi trije (3) intervjuvani učitelji razredne stopnje ocenili, da bi se sodelovanje lahko izvajalo tudi na razredni stopnji, le da bi moralo biti prilagojeno in ne bi smelo vključevati orožja. Če bi se sodelovanje na razredni stopnji izvajalo v sklopu katerega izmed šolskih predmetov, potem so učitelji razredne stopnje mnenja, da bi bila za to najprimernejša DRU. Kot najprimernejši predmet, preko katerega bi lahko razvijali sodelovanje na predmetni stopnji, pa so tako učitelji kot tudi ravnatelji identificirali DKE (domovinska in državljanska vzgoja ter etika), naslednja pa je bila zgodovina. Učitelja športa sta bila mnenja, da bi lahko tudi katero od svojih ur izvedla v sodelovanju s predstavnikom SV, še posebej ure izbirnih predmetov, kot je npr. šport za zdravje.

Kot že omenjeno, sem z ravnatelji pogovor nekoliko podaljšal in jim opisal nekatere izmed dosedanjih negativnih odzivov novinarjev. Le ena ravnateljica (kratek mandat) je rekla, da je opisana situacija v njej spodbudila dodatne pomisleke. Sicer je sodelovanju bila še vedno naklonjena, vendar bi se ga ob zavedanju možnih negativnih reakcij zainteresirane javnosti lotila izredno previdno, kar pomeni, da bi iskala najširšo možno podporo. Ostali ravnatelji so bili mnenja, da zaradi opisanega dogodka ne bi spremenili svojih stališč. Vsi ravnatelji bi sodelovali v fazi načrtovanja, nato pa bi jih 7 od 8 projekt sodelovanja delegiralo enemu izmed učiteljev.

Polstrukturirani intervjuji so postregli še z informacijami, ki jih na začetku nisem predvidel. Eden izmed ravnateljev z dolgim mandatom zaradi zdravstvenih težav ni služil vojske v SFRJ, vendar je imel do vojske izredno pozitiven odnos, prav tako pa je o vojski veliko vedel. Poznal je nekaj častnikov bližnje vojašnice, nekaj činov, opremo ... Prav tako je z vojsko veliko sodeloval v obdobju med 2000 in 2006, projekte pa je vodil sam. Dejansko sta v mestni šoli zaposlena ravnatelj in ravnateljica v preteklosti več sodelovala s SV od ostalih stanovskih kolegov. Še ena stvar, ki se mi zdi vredna omembe, je bila pozitivna kritika tovrstnega raziskovanja s strani učiteljice, katere mož je častnik v SV. Bila je namreč mnenja, da bi večja prepletenost obeh sistemov otrokom pripadnikov SV olajšala neprijetno izkušnjo, ki jo doživijo, kadar gredo njihovi starši na misijo v tujino.

Kratek komentar

V težnji po čim večji objektivnosti želim ponuditi komentar, ki bo dodatno osvetlil pridobljene podatke in s tem pomagal pri morebitnem nadaljnjem razmišljanju. Učitelji in ravnatelji, ki sem jih intervjuval, so vsi iz vzhodne Slovenije. Če je le bilo mogoče, sem intervjuje opravljal po telefonu v upanju, da bom s tem zmanjšal možnost vplivanja na njihove odgovore, saj Lamut in Macur zapišeta sledeče.

Pri intervjuju ne smemo spregledati dejstva, da gre za človeško interakcijo in je naivno pričakovati, da ne bo imel raziskovalec nobenega vpliva na intervjuvanca ali obratno. Tozdevno gre za vpliv nezavednega, v psihoanalizi imenovanega, transferja. Pri transferju raziskovalec lahko usmerja v intervjuvanca svoje občutke, strah želje, potrebe in odnos, ki izvira iz njegovih lastnih izkušenj. En način kontrole zanesljivosti pri intervjuju je uporaba strukturiranega intervjuja, vendar smo s tem prikrajšani za celostni pogled na raziskovalni problem (Lamut in Macur 2012, 109).

Za celostni pogled se nisem želel prikrajšati, sem pa možnost vplivanja poskušal zmanjšati tako, da sem intervjuje v veliki meri opravljal telefonsko in s tem odstranil del neverbalne komunikacije. Nekateri viri namreč navajajo, da naj bi neverbalna komunikacija predstavljala 93 % celotne komunikacije. 55 % naj bi predstavljala govorica telesa, 38 % način govora in le 7 % vsebina besed (Phutela 2015). Če je temu res tako, se transferju v celoti najbrž nisem mogel izogniti, sem se pa trudil.

Zapis, da sta ravnatelj in ravnateljica mestne šole z dolgim mandatom sodelovala s SV več kot ostali kolegi, bi prav tako rad opremil s komentarjem. Tovrstnemu živahnemu sodelovanju lahko namreč botruje zelo preprost razlog – geografska bližina. Šoli obeh se namreč nahajata razmeroma blizu vojašnice.

Častniki za CVS

Za intervjuja s častnikoma SV, odgovornima za CVS, sem potreboval predhodno dovoljenje, ki se nahaja v prilogi. Tudi ta intervjuja sta bila polstrukturirana, vendar sem usmeritvena vprašanja moral že vnaprej poslati skupaj s prošnjo za odobritev intervjujev. Čeprav se usmeritvena vprašanja nahajajo na *mnenju o uporabi podatkov v lasti SV*, ki ga je moč najti med prilogami te naloge, jih bom zavoljo lažjega branja navedel tudi tukaj.

- *Kakšno je sodelovanje med osnovnimi šolami in vojsko oz. ali to sodelovanje sploh obstaja, glede na to, da bi lahko SV hitro kdo obtožil, da krši 38. člen Konvencije o otrokovih pravicah, ki prepoveduje rekrutacijo oseb, mlajših od 18 let?*
- *Ali je sodelovanje (če obstaja) vodeno centralno ali pa imajo področni poveljniki pri tem dano določeno mero avtonomije?*
- *Na katerem nivoju se sprejemajo odločitve o sodelovanju?*
- *Kakšne so dobre/slabe izkušnje dosedanjega sodelovanja in lekcije, ki so se jih naučili iz tega?*
- *Kje so (potencialne) težave in kje (potencialne) priložnosti za sodelovanje?*
- *Ali si ljudje, ki delajo na področju CVS v SV, sploh želijo takšnega sodelovanja?*
- *V kolikšni meri bi lahko pristopili naproti učitelju oz. šoli, ki bi bila pobudnica sodelovanja, in ali bi se v tem primeru število (potencialnih) težav zmanjšalo?*
- *Ali bi SV bila pripravljena poslati predstavnika oz. predstavnike izmed svojih visoko izobraženih kadrov v kakšno osnovno šolo na uro izbirnega predmeta ali dejavnosti, kot sta npr. filozofija za osnovnošolce ali pa šolski parlament?*
- *Koliko denarja je namenjenega tovrstnim dejavnostim (če sploh kaj)?*
- *Kakšen je pogled ljudi, ki se v SV ukvarjajo s CVS, na mojo tezo o tem, da bi bilo sodelovanje potrebno in možno (nad)graditi?*
- *Ali obstaja kakšna dobra literatura na to temo in kje bi si jo morebiti lahko izposodil?*

Izkazalo se je, da CVS med OŠ in SV obstaja, vendar za SV osnovnošolci niso primarni fokus in tako se več sodelovanja odvija na višjih nivojih izobraževalne vertikale, pri čemer se SV zelo dobro zaveda Konvencije o otrokovih pravicah. Sodelovanje med vojsko in lokalnim okoljem ni vodeno centralno, pač pa se odločitve (seveda znotraj določenih okvirov) sprejemajo na lokalnem nivoju, zato sodelovanje po celi državi ni enotno. Predhodno omenjene negativne reakcije novinarjev in tudi lasten premislek so botrovali odločitvi, da se najmlajšim praviloma predstavlja neoboroženega pripadnika SV, saj lahko vojska tudi brez oborožitve še vedno izvede zanimive prezentacije poklica in vloge, ki jo ima SV. Točnega zbirnika podatkov o tem, koliko denarja je namenjenega izključno za sodelovanje SV z osnovnimi šolami, ni, vendar pa je ravno denar oziroma pomanjkanje le-tega ena ključnih težav. V pogovoru sem izvedel, da se je v začetku tisočletja dogajalo veliko več, kot v obdobju od 2008 do zdaj (2016). Podoben podatek sem dobil tudi od ravnatelja mestne šole z dolгим mandatom, ki je ocenil, da so z vojsko najaktivneje sodelovali v letih od 2000 do 2007, nato pa je sodelovanje zamrlo. Predstavniki vojske se strinjajo, da bi se tovrstno sodelovanje seveda lahko nadgradilo. Časovna, stroškovna, predvsem pa za SV logistično najbolj ugodna možnost sodelovanja je seveda obisk več šol na isti dan. Poleg tega, da lahko v SV na ta način v enem dnevu »obdelajo« veliko število mladih, je druga prednost obiska vojašnice v tem, da se lahko s pomočjo vojaških objektov in opreme takšno interakcijo naredi za otroke veliko bolj zanimivo od obiska v šoli. Vojaški prostori namreč omogočajo predstavitev vozil, poligonov za premagovanje ovir, ogled dela vojaka na njegovem dejanskem delovnem mestu, seznanitev s tipičnim dnevom v življenju vojaka itd., prav tako pa je prikaz orožja v prostorih vojašnice nesporen. Vojski je veliko ljubše, če so šole tiste, ki naredijo prvi korak in poiščejo pot do njih, istočasno pa mi je bilo povedano, da bi se prepogosta sodelovanja s šolami lahko začela zajedati v funkcionalni imperativ vojske. Ob tem velja ponovno spomniti na razmišljanje, opisano v poglavju 3.3, ko Dunlap in Harbaugh opozarjata na to, da se vojsko vse preveč sili v socialni imperativ oziroma v MOOTW. Čeprav je vojski ljubše, da je pobudnik sodelovanja šola, velja ob tem omeniti pisanje I. Skeltona, ki odgovornost za sodelovanje med civilisti in vojsko prelaga na ramena obojih, pri čemer pa povsem neposredno zapiše, da bo civilna sfera cenila pobudo za sodelovanje (Skelton 2012). Je pa tudi res, da Skelton ne piše osredotočen na sodelovanje med šolo in vojsko, pač pa gleda širše na celotno skupnost; in tudi članek je napisan za situacijo v ZDA, ki zagotovo ni identična tej v Sloveniji. Skeltonovo razmišljanje o CVS je bilo objavljeno v specializirani strokovni reviji (Joint Force Quarterly) in je, tako kot veliko ostalih člankov na to temo, pristalo v specializirani strokovni literaturi, kar je tudi prav. Vendar pa je to po pisanju Kriste

E. Wiegand in Davida L. Paletza daleč od idealnega, saj je njuna raziskava pokazala, da civilisti, razen v primeru, da je njihov družinski član pripadnik oboroženih sil, ne prihajajo v stik z vojaškimi mediji (Paletz in Wiegand 2001). Na temelju tega si upam zapisati, da bo vojska, če bo želela tesneje sodelovati z osnovnimi šolami, morala razmisliti o tem, da bi naredila prvi korak oz. ponudila roko.

7 ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Zaporedje raziskovalnih ciljev, izpeljanih iz raziskovalnih vprašanj, ki je prav tako determiniralo potek dela in naloge, je bilo sledeče:

Identifikacija teoretičnih izhodišč za sodelovanje. —> *Identifikacija izhodišč za sodelovanje v temeljnih šolskih dokumentih in učbenikih.* —> *Analiza pojavnosti izhodišč za sodelovanje glede na šolske dokumente in učbenike.* —> *Seznanitev s stališči glavnih tvorcev sodelovanja.*

Analiza teoretičnih virov je, kot že omenjeno v preteklih poglavjih, pokazala, da konkretno o sodelovanju med osnovno šolo in vojsko ni bilo veliko napisanega, o sodelovanju med slovensko OŠ in SV pa še toliko manj. Seveda je možno, da obstajajo viri, na katere pri svojem raziskovalnem delu nisem naletel, vendar le-ti (če sploh obstajajo) niso vidni, znani in dostopni, saj bi jih v nasprotnem primeru pri svojem delu gotovo uporabil. Tako sem moral nastavke, na katerih sem želel utemeljevati smotrnost tovrstnega sodelovanja, iskati posredno in izkazalo se je, da tudi takšen pristop prinaša rezultate.

Teoretične podlage je potrebno iskati v modernejših teorijah o CVS, ki svoje temelje najdejo v razmišljanju Janowitza, Moskosa in številnih teoretikov zadnjih nekaj desetletij. Civilno-vojaški odnosi so zelo kompleksen pojav, ki sestoji iz številnih delov, le-te pa se lahko proučuje z različnih zornih kotov in z različnimi pristopi. Čeprav je vprašanje civilnega nadzora in nadvlade najbolj podrobno obdelano in gotovo tudi najpomembnejše, pa samo po sebi ne ponuja veliko prostora za razmišljanje o sodelovanju med OŠ in SV. Vendar pa sodobna misel o CVS vse pogosteje obravnava tudi druge aspekte, kot so npr. brisanje ostrih ločnic med civilnim in vojaškim okoljem, vzajemna permeabilnost sistemov, vpliv civilno-vojaških odnosov na učinkovitost obrambnega sistema, sodelovanje na področju izobraževanja in usposabljanja osebja ipd. Vse naštetu in tudi dejstvo, da se civilna družba pogosto omenja kot pomemben akter CVS (glej Concordance Theory v poglavju 3.1), pa omogoča, osmišlja in tudi legitimira razmišljanje o sodelovanju med OŠ in SV.

Na prvo raziskovalno vprašanje ne morem torej ponuditi eksaktnega odgovora v smislu: »*Teoretičnih izhodišč je sedem in so sledeča ...*«, kljub temu pa verjamem, da sem z analizo teoretičnih virov dokazal, da lahko upravičeno razmišljamo o sodelovanju med slovensko OŠ in SV. V analizah odnosa med civilnimi in vojaškimi elitami nima osnovnošolski prostor kaj

iskati, vendar pa teorija o CVS jasno dokazuje, da kadar razmišljamo o presečiščih med vojaškim sistemom in civilno družbo, nikakor ne smemo zanemariti šolskega sistema.

Nato me je zanimalo, če temeljni šolski dokumenti in učbeniki vsebujejo morebitna izhodišča za (nad)gradnjo CVS med OŠ in SV, in odgovor je podoben zgornji ugotovitvi. Tudi tukaj ne morem dati odgovora v obliki eksaktnega števila, vendar je analiza dokumentov pokazala, da obstoječi dokumenti vsekakor dopuščajo možnost sodelovanja med SV in slovensko OŠ. Bela knjiga iz leta 1995 zelo jasno govori o odmiku od vsega marksističnega, kar je seveda vključevalo tudi vojsko, ki je bila v SFRJ prežeta s to ideologijo. Za dandanašnje situacijo je bolj merodajna Bela knjiga iz 2011, ki SV sicer ne omenja kot partnerja, a vendar se zdi, da bi načela, kot so *načelo sodelovanja šole z okoljem*, *načelo oblikovanja in širjenja nacionalne kulture in spodbujanja medkulturnosti* ter *načelo oblikovanja zavesti o zavedanju lastne identitete* dopuščala sodelovanje med sistemoma. Ostala načela iz Bele knjige 2011, ki so omenjena v poglavju 5.1, pa bi lahko predvsem služila za usmerjanje oz. oblikovanje sodelovanja.

Poleg Bele knjige sem kot enega temeljnih dokumentov analiziral še ZOsn. Tudi tam se pojavi nekaj mest, na katerih bi lahko gradili sodelovanje, a vendar je vse skupaj zreducirano na 2. člen zakona, ki govori o ciljih izobraževanja. Gradnja permanentnega sodelovanja z OŠ, ki temelji na sorodnosti z deli enega samega člena, se zdi jalova. Na tako krhkih temeljih bi se težko upravičevalo porabo sredstev in delovnih ur, pa tudi pred nasprotniki tovrstnih aktivnosti bi se projekt sodelovanja težko kvalitetno in argumentirano zagovarjal.

Naslednji v vrsti za analizo so bili učni načrti in učbeniki šolskih predmetov ZGO, DKE in DRU. Izkazalo se je, da se vsebine, ki bi omogočale sodelovanje, pogosteje pojavljajo v učbenikih kot v učnih načrtih. Na določenih mestih v učbenikih daje kombinacija vsebine in slikovnega materiala občutek, da je o vojski kar nekaj povedanega, a vendar je teh vsebin na posamičnih mestih relativno malo.

V analizi pojavnosti izhodišč za sodelovanje sem želel dognati, ali se pogostost t. i. nastavkov, na katerih bi lahko gradili sodelovanje med SV in slovensko OŠ, spreminja glede na nivo. Posredno sem na to odgovoril že v prejšnjih odstavkih tega poglavja. Teh temeljnih kamnov, na katerih bi lahko gradili, argumentirali in legitimirali sodelovanje, je v posameznih dokumentih malo. Povedano drugače – na temelju le enega izmed njih se sodelovanja ne bi

moglo argumentirati. Če pa na zadevo pogledamo kumulativno, vidimo, da je stičnih točk med SV in slovensko OŠ najbrž toliko, da sodelovanje med sistemoma še zdaleč ne bi bilo videti izsiljeno. Prekrivanje vrednot SV s cilji OŠ, prisotnost vsebin, ki »dišijo« po vojski, v učnih načrtih (dasiravno je ta prisotnost majhna) in povsem konkretne vsebine v nekaterih učbenikih, bi potencialno lahko nudile dovolj dobro podstat za razvijanje permanentnega in razširjenega sodelovanja med SV in OŠ, katerega smotrnost nenazadnje podpira tudi teoretična misel.

Za konec sem s kvalitativnimi intervjuji analiziral stališča glavnih tvorcev tovrstnega (potencialnega) sodelovanja. Analiza je v 6. poglavju, na tem mestu pa bi rad izpostavil bistvene točke. Interesa je pri vseh dovolj, čeprav se zdi, da bi si vojska morala takšnega sodelovanja želeli nekoliko bolj. Razlog za to je povsem preprost. Vojska se kot institucija znatno bolj zaveda pomembnosti CVS. Številni od civilnih intervjuvancev so mi namreč povedali, da o CVS nikoli niso poglobljeno razmišljali, za kar jih seveda ne gre obsojati. Najverjetneje večina vojaških strokovnjakov za CVS prav tako ni nikoli prej razmišljala o zunanji in notranji diferenciaciji učnih skupin ali o pripravi pisnega preizkusa znanja za otroka s prilagoditvami. Vsak pač pretežno razmišlja znotraj meja svoje stroke. Vsekakor je videti, da šolniki nimajo zadržkov do sodelovanja, čeprav bi si bilo za oblikovanje permanentnega in po državi razširjenega sodelovanja potrebno vzeti dovolj časa za temeljite priprave, saj bi del ljudi takšna dejavnost lahko zmotila, kritike (še posebno neutemeljene) pa se najlažje utiša in ovrže z dobrimi argumenti, ki jih je kar nekaj moč najti tudi v tej nalogi. Novinarji so se namreč do tovrstnega sodelovanja v preteklosti že ostro opredelili, kar daje slutiti, da se bi podobna negotovanja lahko pojavila tudi v prihodnosti.

Kot najprimernejše za sodelovanje s SV učitelji in ravnatelji vidijo učence tretje triade devetletne OŠ, čeprav velja poudariti stališče učiteljev razredne stopnje (a vendar nobenega ravnatelja), da bi sodelovanje lahko zajelo tudi najmlajše, le če bi bilo temu primerno naravnano. Intervjuvani učitelji ne bi imeli nič proti, če bi jim vojska kot strateški partner pomagala pri doseganju nekaterih ciljev učno-vzgojnega procesa. Pogovori z učitelji so namreč pokazali, da učitelji častnike zaznavajo kot dovolj usposobljene, da bi jim lahko pomagali pri izvedbi kake od učnih ur. Prav tako tudi strokovnjaki za CVS v SV svoje častnike vidijo kot primerne za tovrstno sodelovanje.

8 ZAKLJUČEK

Prva ugotovitev, do katere sem prišel pri proučevanju teorije civilno-vojaških odnosov, je dejstvo, da ni na temo sodelovanja med OŠ in vojsko pisal še nihče izmed vidnejših teoretikov. Kot že zapisano, je potrebno presečišča osnovnošolskega in vojaškega sistema iskati v sklopu presečišč civilne in vojaške sfere in teh je na srečo kar nekaj.

Teorije iz 50. let prejšnjega stoletja tovrstnega raziskovanja ravno ne podpirajo, so mu pa mnogo bolj naklonjene sodobnejše teorije, ki prepoznavajo in tudi priznavajo pomen medresorske permeabilnosti in integriranosti. Izhodišča in zaključki teh novejših teorij, ki v marsičem segajo nazaj vse do leta 1960, ko je Janowitz izdal knjigo *The Professional Soldier*, so nastavki oz. temelji (ter istočasno tudi okvirji), na katerih (in v sklopu katerih) sem poskušal utemeljiti smiselnost proučevanja odnosa med slovensko OŠ in SV.

Kvaliteto civilno-vojaških odnosov se zelo težko meri, zato nekateri zadeve malce poenostavijo.

Desch poudarja, da je težko meriti stopnjo civilno-vojaških odnosov glede na to, ali so dobri ali slabi. Tisti, ki poenostavljajo, jemljejo za merilo vojaški udar. Če grožnja za to obstaja, so slabi, če te možnosti ni, so dobri. Nekateri kot merilo jemljejo vpliv vojske na področjih, ki niso vojaška. V tem primeru so dobri, če vojska deluje izključno v vojaški sferi. Težava je, ker se civilna in vojaška sfera prekrivata. Za nekatere so merilo tudi nasprotja med civilnimi in vojaškimi voditelji. Če jih je malo, so civilno-vojaški odnosi dobri. To pa je lahko zmotno, saj je obstoj nasprotnih mnenj ena izmed temeljnih značilnosti pluralistične družbe, v kateri živimo. Nekateri zato trdijo, da se kvaliteta odnosov kaže v vzajemnem spoštovanju. To v praksi pomeni, da vojaki ubogajo, tudi če civilistov ne marajo ali se z njimi ne strinjajo. In ravno zato je ena od možnosti merjenja kakovosti civilno-vojaških odnosov vprašanje prevlade v primeru razhajajočih se mnenj. Če prevladajo civilisti, so odnosi dobri (Furlan 2012).

Civilno-vojaški odnosi so seveda veliko bolj kompleksni in po mnenju nekaterih strokovnjakov sodijo med nematerialne vire oz. dejavnike, ki vplivajo na učinkovitost vojske. Teorija pogosto poudarja, da civilne sfere ne predstavljajo le civilne elite, temveč celotno civilno okolje, katerega izredno velik del predstavlja tudi osnovnošolski sistem, ki bi lahko

igral pomembno vlogo v premostitvi morebitnega razkoraka med civilno in vojaško sfero. Dejstvo, da so oborožene sile ločene od preostale družbe, seveda ostaja. Glavne značilnosti, ki vojaško organizacijo delajo specifično in posledično ločeno od civilne sfere, so: avtoritarnost, hierarhičnost, svojstven sistem stratifikacije, centraliziranost, zaprtost (v fizičnem in družbenem smislu), formaliziranost odnosov, avtonomnost, uniformiranost in simbolika, profesionalnost, korporativnost, altruizem (Kotnik 2002, 116–119). Vendar civilno-vojaško sodelovanje, katerega del je (ali pa bi moralo biti) tudi sodelovanje s šolami, skrbi za to, da prepad med sfero vojske in sfero civilistov ni v nobenem časovnem obdobju prevelik, saj bi se v nasprotnem primeru lahko vojaška organizacija znašla v krizi legitimnosti.

Ameriška praksa kaže, da se oborožene sile v ZDA zavedajo pomembne vloge, ki jo v državi igra šola, zato z njo sodelujejo na več nivojih. JROTC omogoča stik z vojaškim svetom otrokom, starim 14 let, medtem ko ROTC vzdržuje stik med vojsko in univerzami. Zaradi profesionalizacije vojaškega poklica in ukinitve naborniškega sistema oz. zamrznitve dolžnosti služenja vojaškega roka se z vojsko srečuje vse manj ljudi, tudi predstavnikov civilnih elit, ki v marsičem krojijo usodo vojske.

Dinamiko sodelovanja med SV in slovensko OŠ determinira tudi zgodovinska izkušnja. V času Jugoslavije so bile zaradi drugačne družbene ureditve tudi šolske vsebine in delo drugačni od današnjih. Vendar pa tedanja ureditev ni bila kos izzivom sodobnega časa, zato je padla. Spomin na razpad Jugoslavije je živ še dandanes³¹, tako kot je živ spomin na tedanjo nedemokratično ureditev. Tvorci šolskega sistema v samostojni Sloveniji so se želeli kategorično umakniti od ideologije pretekle skupne države, zato so iz učnih načrtov odstranili vse predmete, ki so jih identificirali kot marksistične. Teorija o vodilni vlogi delavske partije, patrokratski model civilne nadvlade nad vojaštvom in marksistična teorija o oboroženem ljudstvu so bili dejavniki, ki so vojsko delali za nosilca ideologije, za katero v osnovni šoli novonastale samostojne Slovenije ni bilo prostora. Ravno zato je med sistemoma OŠ in SV prišlo do razkoraka, ki se v retrospektivi zdi morda celo nekoliko velik, dasiravno je ob tem potrebno poudariti, da se je odklon po osamosvojitvi zgodil predvsem v, recimo temu, ideološkem smislu, ni pa se prelomilo tudi sodelovanje med obema sistemoma. Ravno nasprotno. Čeprav so vojaške vsebine in ideologije morale zapustiti šolski prostor, sta ministrstvi za šolstvo oz. izobraževanje in za obrambo dobro sodelovali in tako je kar nekaj

---

³¹ V času nastajanja te naloge je haaško sodišče obsodilo Radovana Karadžića zaradi vojnih zločinov, storjenih na območju nekdanje Jugoslavije.

objektov, ki jih je od bivše skupne armade podedovalo takratno Ministrstvo za obrambo, po dogovoru med ministrstvi prešlo v last ministrstva za šolstvo oz. izobraževanje. Kot primer lahko navedemo Center šolskih in obšolskih dejavnosti (CŠOD) Štrk na Ptuj ali pa Srednjo ekonomsko šolo Ljubljana (Gaber 2015: intervju z avtorjem). Prostori, v katerih se danes nahaja CŠOD Štrk, so bili prej namenjeni radarski postaji, prostori Srednje ekonomske šole Ljubljana na Roški pa so bili v času Jugoslavije uporabljeni za izobraževanje vojaškega kadra.

Sodobna slovenska OŠ je zgrajena na drugačnih ideologijah, prav tako pa so ideologije zapustile tudi vojaško sfero, saj pripadniki oboroženih sil ne smejo biti pripadniki nobenih političnih strank. Sodelovanje ideologij osvobodjene vojske, ki je zgolj del varnostnega sistema države in OŠ, se na prvi pogled zdi povsem nesporno, a so reakcije določenega dela zainteresirane javnosti na tovrstna sodelovanja jasen indikator tega, da nekateri posamezniki sodelovanja teh dveh velikih sistemov ne podpirajo.

Da bi lahko javnosti sodelovanje med SV in slovensko OŠ uspešno predstavili, mora le-to izhajati iz zdravih temeljev, ki sem se jih trudil najti na področju teoretične misli med osnovnimi dokumenti in učbeniki ter v praksi z intervjuji glavnih akterjev tovrstnega sodelovanja. Da se v praksi kljub vsemu nekaj dogaja, sem dokazal z navedenimi primeri sodelovanj, med katerimi so tudi takšna, ki sem jih organiziral sam. Videti je, da je med ključnimi akterji potencialnega oz. proučevanega sodelovanja dovolj interesa, manjka pa zavedanja oz. vedenja o tem, na temeljih katerih bi lahko sodelovanje gradili.

Vsekakor sodelovanje ne more temeljiti na enem samem dokumentu, razen če bi se politično vodstvo oz. država odločila korenito spremeniti katerega izmed temeljnih dokumentov na področju šolstva in vojske. Če bi se npr. v ZObr in ZOsn eksplicitno zapisala potreba po sodelovanju med proučevanima institucijama, bi se s tem dobil dovolj trden temelj za gradnjo permanentnega sodelovanja. Vendar pa se to najbrž ne bo zgodilo in tudi potrebe za kaj takšnega ni, saj je kljub temu, da posamezni dokumenti sami zase ne nudijo zadostne podlage za sodelovanje, kumulativni učinek stičišč med vojaško in osnovnošolsko sfero, ki sem jih identificiral v različnih virih, dovolj velik, da bi lahko služil kot temelj za razvijanje sodelovanja.

Upam, da sem s svojo analizo dokazal smotrnost sodelovanja med SV in slovensko OŠ, za dokončno utemeljitev permanentnega sodelovanja pa bi bilo potrebno izvesti še kako

obsežnejšo kvantitativno raziskavo ter preračun stroškov in oceno vpliva na funkcionalni imperativ SV. Verjamem, da ta naloga dokazuje, da je proučevano sodelovanje vredno tega, da si nekaj časa za razmislek o njem vzamejo tako vojaške kot tudi civilne elite, ki delujejo na področju vojaštva. Če sem s svojim delom pripomogel k temu, da se CVS med slovensko OŠ in SV znajde v miljeju slovenske teoretične misli in na dnevnem redu kakšnega sestanka civilnih in vojaških elit, potem ciljev naloge nisem le dosegel, temveč presegel.

9 Literatura

1. Air Force Personnel Center. Dostopno prek: <http://www.afpc.af.mil/index.asp> (julij 2016).
2. Army JROTC. Dostopno prek: <http://www.usarmyjrotc.com/> (julij 2016).
3. Bačlija, Irena, in drugi. 2015. *Evropska unija v osnovni šoli: Učne priprave za predmete: spoznavanje okolja, družba, glasbena vzgoja, zgodovina, geografija, domovinska in državljanska kultura in etika*. Ljubljana. Založba FDV.
4. Bačlija, Irena, in Prebilič, Vladimir. 2016. *Reflections on Multiculturalism and Patriotism in Slovene Elementary School Curricula*.
5. Barany, Zoltan. 2012. *After State-Socialism in Europe: Slovenia, Russia and Romania*. Princeton University Press.
6. Bebler, Anton, ur. 2005. *Sodobno vojaštvo in družba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Bedek, Andrej. 2014. *Rekrutacija v Beltincih: Za koga? Za Slovenijo!* Dostopno prek: <http://www.porabje.si/aktualno/reportaze/rekrutacija-v-beltincih-za-koga-za-slovenijo>. (12. avgust 2015).
8. Ben - Ari, Eyal. 2016. *What is worthy of study about the military?*
9. Benedetto, M. Donald. 2010. *Addressing the Civil-Military Gap: Adopting a 21st Century Solomon Amendment to Require on Campus Access to Reserve Officer Training Corp Programs At Elite Institutions*. Rutgers Journal of Law & Public Policy. Vol. 7:3.
10. Burk, James. 2005. *Strategic Assumptions and Moral Implications of the Constabulary Force*. Journal of Military Ethics. Vol. 4 (3).
11. Charles, C. Moskos, John Allen Williams, David R Segal (eds.). 2000. *The Postmodern Military: Armed Forces After the Cold War*. New York. Oxford University Press.

12. Corsi - Bunker, Antonella. *Guide to the Education System in the USA*. ISSS – International Student & Scholar Services. University of Minnesota.
13. Cu, Sun. 1996. *Umetnost vojne*. Ljubljana: P. Amalietti.
14. Čepič, Zdenko, ur. 2010. *Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988*. (Zbirka Vpogledi 2). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
15. Dandeker, Christopher, in drugi. 2015. *Are the Armed Forces Understood and Supported by the Public? A View from the United Kingdom*. *Armed Forces & Society* 41 (4).
16. Desch, C. Michael. 2008. *Power and Military Effectiveness: The Fallacy of Democratic Triumphalism*. The John Hopkins University Press. Baltimore.
17. Dewey, John. 1916. *Democracy and Education*. Dostopno na: Manybooks.net
18. *Direktiva o civilno-vojaškem sodelovanju Slovenske vojske*. RS, Ministrstvo za obrambo (15. april 2013).
19. *Direktiva za sodelovanje Slovenske vojske s civilnim okoljem*. Ministrstvo za obrambo. Slovenska vojska. Generalštab. (18. december 2015).
20. Dolenc, Ervin, Gabrič, Aleš, in Rode, Marjan. 2002. *Koraki v času. 20. stoletje: zgodovina za 8. razred osemletke in 9. razred devetletke*. Ljubljana. DZS.
21. Dowd, J. James. *Connected to Society: Political Beliefs of U.S. Army Generals*. *Armed Forces & Society* 27 (3).
22. Downes, B. Alexander. 2008. Book Reviews. *Political Science Quarterly*.
23. Dunlap, J. Charles Jr. 1992. *The Origins of the American Military Coup in 2012*. *Parameters* 1992–1993.
24. Edmunds, Timothy, Malešič, Marjan (eds.). 2005. *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles*. IOS Press.

25. Erdin, Jože. 2014. Deseta jubilejna rekrutacija mladih v Beltincih. Dostopno prek: <http://www.prlekija-on.net/lokalno/7765/deseta-jubilejna-rekrutacija-mladih-v-beltincih.html>. (22. avgust 2015).
26. Falkenberg, Thomas. 1997. *Civil-Military Relations and Its Problems – Germany and Russia*. Hamburg. Federal Armed forces University.
27. Feaver, D. Peter. 1996. *The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz and the Question of the Civilian Control*. *Armed Forces & Society* 23 (2).
28. Feaver, D. Peter. 2015. *The Irony of American Civil-Military Relations*. *Strategic Quarterly*. Fall.
29. Feaver, Peter, in Gelpi, Christopher. 2005. *Choosing Your Battles: American Civil-Military Relations and the Use of Force*. Princeton. Princeton University Press.
30. Foster, D. Gregory 2000. *Civil-Military Gap What Are the Ethics?* U.S. Naval Institute Proceedings. Apr2000, Vol. 126 Issue 4.
31. Fulbright Commission. Dostopno prek: <http://www.fulbright.org.uk/study-in-the-usa/school-study/us-school-system> (julij 2016).
32. Furlan, Branimir. 2012. *Civilni nadzor in delovanje vojske* (doktorska disertacija). Ljubljana.
33. Gaber, Slavko. 2015. Intervju z avtorjem. Celje, 20. avgust.
34. Garb, Maja, in Malešič, Marjan. 2016. *The Causes of Trust and Distrust in the Military*. *Defence & Security Analysis*.
35. Gostiša, Franci. 2016. Intervju z avtorjem. Vojašnica Vrhnika, marec.
36. Grizold, Anton, ur. 1998. *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Grum - Kobal, Darja, in Musek, Janek. 2009. *Perspektive motivacije*. Ljubljana. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

38. Gutmann, Amy. 2001. *Demokratična vzgoja*. Ljubljana. Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja.
39. Haralambos, Michael, in Holborn, Martin. 1999. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS.
40. Harbaugh, E. Kenneth. 2001. *Bridging the Civil-Military Divide*. U.S. Naval Institute Proceedings. May 2001. 127 (5).
41. Huntington, Samuel P. 1957. *The soldier and the state : the theory and politics of civil-military relations*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
42. Jakofčič, Maja. 2002. *Otroci vojaki* (diplomsko delo). Ljubljana.
43. Janowitz, Morris. 1960. *The Professional Soldier*. The Free Press. USA.
44. Janša, Janez. 1986. *Časopis za kritiko znanosti*. 91/92
45. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
46. Keegan, John. 2005. *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. Kladnik, Tomaž. 2007. *Slovenska vojska v službi domovine*. Ljubljana: Defensor.
48. *Kodeks vojaške etike slovenske vojske*. Ur. l. RS, št 68/07. 9. julij. 2009. Dostopno prek:
http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/sporocila/Kodeks_vojaske_etike.pdf (28. julij 2015).
49. Konvencija o otrokovih pravicah (OZN), dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn>. (5. avgust 2015).
50. Kotnik - Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Krek, Janez, in Metljak, Mira, ur. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

52. Krek, Janez. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 1995*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
53. Kuzmanić, Tonči, ur. 2002. *Ne NATO – mir nam dajte*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
54. Lamut, Urša, in Macur, Mirna. 2012. *Metodologija družboslovnega raziskovanja: Od osnove do izvedbe*. Ljubljana: Vega.
55. Lewis, Charlie. 2010. *A New Sparta: America's Threatening Civil-Military Gap*. Harvard Kennedy School Review. 2010–2011. Vol. 11
56. Lipužič, Boris. 1997. *Evropska šola med državo in civilno družbo*. Nova Gorica. Educa.
57. Lister, Sara E. 2001. *Gender and the civil-military gap*. U.S. Naval Institute Proceedings. Jan2000, Vol. 126 Issue 1.
58. Los Angeles Times. 1997. *Army's Top Woman Quits Position Under Heavy Fire*. Dostopno prek: <http://articles.latimes.com/1997/nov/15/news/mn-54071>
59. Lutz, Catherine, in Barlett, Lesley. 1995. *Making soldiers in the public schools: An analysis of the Army JROTC curriculum*. National Youth & Militarism Program, American Friends Service Committee.
60. Malešič, Marjan, ur. 1996. *Razvoj obramboslovne misli*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
61. Maslow, H. Abraham. 1982. *Motivacija i ličnost*. Beograd. Izdavačko preduzeče Nolit.
62. Masten, Aljoša. *Najbolj skrb vzbujajoče je, da iz naše vojske odhajajo tudi najbolj izurjeni.*« Intervju z obramboslovcem Svete Urošem. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/najbolj-skrb-vzbujajoce-je-da-iz-nase-vojske-odhajajo-tudi-najbolj-izurjeni/383705> (9. januar 2016).
63. McGauley, Sylvia. 2015. *The Military Invasion of My School*. Education Digest. Prakken Publications.
64. Ministrstvo za šolstvo in šport. 2011. *Program osnovna šola. Učni načrt. Zgodovina*.

65. Ministrstvo za šolstvo in šport. 2011. *Program osnovna šola. Učni načrt. Družba.*
66. Ministrstvo za šolstvo in šport. 2011. *Program osnovna šola. Učni načrt. Državljska in domovinska vzgoja ter etika.*
67. Musek, Janek, in Pečjak, Vid. 1995. *Psihologija.* Ljubljana. EDUCY Ljubljana.
68. Nielsen, C. Suzanne. 2005. *Civil-Military Relations Theory and Military Effectiveness.* Public Administration and Management 10(2).
69. Nielsen, C. Suzanne. 2012. *American Civil-Military Relations Today: the Continuing Relevance of Samuel P. Huntington.* International Affairs 88:2, 2012. The Royal Institute of International Affairs.
70. Obvestilo o začetku veljavnosti Izbirnega protokola h Konvenciji o otrokovih pravicah glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih. Ur. l. RS 108/2005 Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2005-22-0037> (21. avgust 2015).
71. *Obvezne usmeritve za civilno-vojaško sodelovanje Slovenske vojske.* RS ministrstvo za obrambo. (8. november 2012).
72. Paletz, L. David, in Wiegand, E. Krista. 2001. *The Elite Media and the Civil-Military Culture Gap.* The Armed Forces and Society 27 (2).
73. Petrovčič, Peter. 2011. Bombo vzemi! Bombo pripravi! Bombo vrzi!, Mladina 21. Dostpno prek: <http://www.mladina.si/54129/bombo-vzemi-bombo-pripravi-bombo-vrzi>. (30. julij 2015).
74. Phutela, Deepika. 2015. *The Importance of Non-Verbal Communication.* The IUP Journal of Soft Skills. IX (4).
75. Počkar, Mirjam. 1999. *Državljska kultura.* Ljubljana. Mladinska knjiga.
76. Policist Leon svetuje. Dostopno preko: www.policija.si. (4. avgust 2015).
77. Prebilič, Vladimir, in Juvan, Jelena. 2014. Mladi, domoljubje in nacionalna varnost: Vojska kot steber domoljubnih struktur. *Sodobni vojaški izzivi. Maj 2014–16/št. 1.*

78. *Program življenja in dela osnovne šole*. (Zvezki 1–5). 1984. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
79. Raduha, Nina. 2016. Intervju z avtorjem. Ljubljana, marec 2016.
80. Ragin, C. Charles. 2007. *Družboslovno raziskovanje – Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
81. Rahbek - Clemmensen, Jon, in drugi. 2012. *Conceptualizing the Civil-Military Gap: A Research Note*. *Armed Forces & Society* 38 (4).
82. Rojc, Gregor. Oktober 2014. *Angleški vikend (članek)*. Revija Didakta.
83. Schmidt, V. (1988). *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem*. Ljubljana: Delavska enotnost.
84. Senior Reserve Officers Training Corps (ROTC) Programs. Department of Defense. Instruction. Number 1215.08. June 26, 2006. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/121508p.pdf> (julij 2016).
85. Shiff, L. Rebecca. 1995. *Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance*. *Armed forces & Society* 22 (1).
86. Shiff, L. Rebecca. 1996. *Concordance theory: a response to recent criticism*. *Armed forces & Society* 23 (2): 277–283.
87. Skelton, Ike. 2012. *The Civil-Military Gap Need Not Become a Chasm*. *Joint Force Quarterly* 64 (1).
88. Skodič, Slavko, ur. 1957. *Naša četa in njen napredek (brošura)*. Celje: Celjske tiskarne.
89. Slovenska vojska. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si> in <http://www.postanivojak.si>. (21. marec 2016).
90. Slovenski šolski muzej. Dostopno prek: <http://www.ssolski-muzej.si/> (julij 2016).
91. Snyder, D. Thomas. 2002. *Digest of Education Statistics 2001*. National Center for Education Statistics. Washington, D. C.

92. Šček - Prebil, Tatjana, in Moscatello, Aliana. 2012. *Uvod v sociologijo*. Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. Dostopno prek: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/Gradiva_ESS/Biotehniska_podrocja__sole_za_zivljenje_in_razvoj/BT_PODROCJA_79SPLOSNO_Uvod_Scek.pdf.
93. Trosper, Layne. Intervju z avtorjem. Celje/Južna Karolina. Julij, 2016.
94. U.S. Army Cadet Command. Dostopno prek: <http://www.cadetcommand.army.mil/history> (julij 2016).
95. USA.gov. Dostopno prek: <https://www.usa.gov/school#item-211290> (julij 2016)
96. Veterans for Peace. 2013. *JROTC, Remove from Schools 2003*. Veterans for Peace National Resolutions.
97. Vlada Republike Slovenije. *Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije 2016–2020*. Ljubljana, 2016.
98. Vodeb, Andreja. 2007. *Dejavnosti Slovenske vojske v civilnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
99. Weiss, Monika. 2007. *Kolosej za državo zastonj rekrutira vojake*. Finance. Dostopno prek: <http://www.finance.si/188821?cctest&>
100. Wrona, M. Richard. 2005. *A Dangerous Separation: The Schism Between the American Society and Its Military*. United States Military Academy.
101. Wynne, A. Edward. 1979. *Schools and Socialization*. Educational leadership. Association for Supervision and Curriculum Development. Dostopno prek: http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_197904_wynne.pdf.
102. Zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445#> (julij 2016).
103. Zakon o obrambi (ZObr). *Ur. l. RS 103/2004* (23. september 2004).

104. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (*Uradni list RS, št. 16/07* – uradno prečiščeno besedilo, 36/08, 58/09, 64/09 – popr., 65/09 – popr., 20/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D in 47/15).
105. Zakon o osnovni šoli (ZOsn). *Ur. l. RS 81/2006* (31. julij 2006).
106. Zakon o službi v Slovenski vojski (ZSSloV). *Ur. l. RS 68/07* (30. julij 2007).
107. Židan, Alojzija. 2007. *Vzgoja za evropsko demokracijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
108. Židan, Alojzija. 2009. *Vzgoja za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

10 PRILOGE

Priloga A: Mnenje o uporabi podatkov v lasti SV

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
SLOVENSKA VOJSKA
GENERALŠTAB
CENTER VOJAŠKIH ŠOL

Engelsova ulica 15, 2111 Maribor

T: 02 332 22 27
F: 02 449 51 11
E: cvs@mors.si
www.slovenskavojska.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

Podpisnik: Zanosker Samo 2450101
Izdajatelj: simod-ca-restricted
Številka certifikata: 47F495DB
Potek veljavnosti: 15.09.2017
Čas podpisa: 03.03.2016 11:28

Grega Rojc
Vrunčeva ulica 36
3000 Celje

Številka: 603-64/2016-19
Datum: 03.03.2016

Zadeva: Mnenje o uporabi podatkov v lasti SV – magistrsko delo in intervju Grega Rojc

Zveza:

- A. Ukaz za organizacijo in izvedbo izdaje dovoljenj za dostop do podatkov v lasti SV in dovoljenj za izdelavo diplom in seminarских nalog za potrebe civilnega izobraževanja PDRIU, št. 187-03-3/2005-41, z dne 19. 7. 2005.
- B. Ukaz za organizacijo in izvedbo izdaje dovoljenj za dostop do podatkov v lasti SV in dovoljenj za izdelavo diplom in seminarских nalog za potrebe civilnega izobraževanja GŠSV, št. 811-01-5/04-56, z dne 30. 5. 2005.
- C. Prošnja Grega Rojc, št. Po e-pošti z dne 26. 2. 2016.

Grega Rojc je podal vlogo za izdajo dovoljenja za uporabo podatkov v lasti SV. Magistrsko nalogo si želi opraviti kot most med teorijo in prakso kot navaja.

Informacije, ki bi jih želel pridobiti, so sledeče:

- Kakšno je sodelovanje med osnovnimi šolami in vojsko oz. ali to sodelovanje sploh obstaja, glede na to, da bi lahko SV hitro kdo obtožil, da krši 38. člen Konvencije o otrokovih pravicah, ki prepoveduje rekrutacijo oseb, mlajših od 18 let?
- Ali je sodelovanje (če obstaja) vodeno centralno ali pa imajo področni poveljniki pri tem dano določeno mero avtonomije?
- Na katerem nivoju se sprejemajo odločitve o sodelovanju?
- Kakšne dobre/slabe izkušnje dosedanjega sodelovanja in lekcije, ki so se jih naučili iz tega?
- Kje so (potencialne) težave in kje (potencialne) priložnosti za sodelovanje?
- Ali si ljudje, ki delajo na področju civ.-mil. odnosov v SV sploh želijo takšnega sodelovanja?
- V kolikšni meri bi lahko pristopili naproti učitelju oz. šoli, ki bi bila pobudnica sodelovanja, in ali bi se v tem primeru število (potencialnih) težav zmanjšalo?
- Ali bi SV bila pripravljena poslati predstavnika/predstavnike izmed svojih visoko izobraženih kadrov v kakšno osnovno šolo na uro izbirnega predmeta ali dejavnosti, kot so npr. filozofija za osnovnošolce ali pa šolski parlament?
- Koliko denarja je namenjenega tovrstnim dejavnostim (če sploh kaj)?

- Kakšen je pogled ljudi, ki se v SV ukvarjajo s civ.-mil. odnosi na mojo težo o tem, da bi bilo sodelovanje potrebno in možno (nad)graditi?
- Ali obstaja kakšna dobra literatura na to temo in kje bi si jo morebiti lahko izposodil?

Na osnovi predstavljenih vprašanj za intervju, je podano pozitivno mnenje za njeno izvedbo.

Kontaktna oseba je ppk. Franci Gostiša, (telefon: 01 759 4106) .

Z imenovanim stopite v kontakt in se dogovorite za pridobitev podatkov in izvedbo. Intervju se lahko izvede šele po predhodnem dogovoru z ppk. Francem Gostišo.

Pridobljene podatke iz intervjuja, lahko avtor uporabi le za izdelavo magistrske naloge.

V magistrski nalogi ni dovoljena uporaba podatkov, ki bi bili v neskladju z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – UPB1). Za pridobivanje in obdelovanje podatkov pri izdelavi magistrske naloge, je potrebno upoštevati določbe Zakona o tajnih podatkih (Uradni list RS, št. 50/06 – UPB2), Uredbe o varovanju tajnih podatkov (Uradni list RS, št. 74/05), Pravilnika o varovanju tajnih podatkov na Ministrstvu za obrambo (št. 0070-5/2006-4, z dne 21. 2. 2006) in Pravilnika o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o varovanju tajnih podatkov na Ministrstvu za obrambo (št. 0070-10/2011-10, z dne 19. 8. 2011).

Osnutek magistrskega dela nam avtor pred vezavo v elektronski obliki (*.doc ali *.pdf) pošlje v pregled za izdelavo končnega mnenja.

S spoštovanjem.

Pripravil:
stotnik Dragan Spasojević
častnik za načrtovanje VIIU

Poslano:
- naslovnik,
- ppk. Franci Gostiša.

Polkovnik
Samo Zanoškar
namestnik poveljnika

Priloga B: Primer učne priprave na temo pravične in nepravične vojne (ang. The Just and The Unjust war)

UČNA PRIPRAVA		
Osnovna šola: OŠ Vojnik		Učitelj: Gregor Rojc, prof. Strokovni sodelavec: (ime potencialno sodelujočega strokovnjaka iz vojaških krogov)
RAZRED: 9.	PREDMET: ura oddelčne skupnosti	DATUM:
Učna tema: Aktivno državljanstvo – pravične in nepravične vojne		
Predvideno število učencev:		
<p>UČNI CILJI:</p> <p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poglobljeno razmišljajo o vojni; - spoznavajo nove pojme; - sodelujejo v demokratični razpravi, pri kateri je vsakdo slišan in upoštevan; - se urijo v verbaliziranju lastnih stališč in soočanju stališč s stališči drugih; - spoznavajo kompleksnost pojmov in dogodkov, ki se zdijo na prvi pogled morda trivialni. <p>Medpredmetno povezovanje.</p> <p>Poglobljanje pristnega stika z učenci, ki se gradi in utrjuje skozi razpravo.</p> <p>Spodbujanje k nadaljnjemu samostojnemu raziskovanju in kritičnemu razmišljanju.</p>		
Učne oblike: frontalna, skupinska, po potrebi individualna		
Učne metode: razlaga, pogovor in razprava, uporaba IKT (informacijsko-komunikacijske tehnologije)		
Medpredmetne povezave: verstva in etika, zgodovina, filozofija za otroke		
Učni pripomočki: računalnik z internetno povezavo		
<p>Literatura in viri:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Walzner, Michael. <i>Just and Unjust Wars: a moral argument with historical illustrations (fifth edition)</i>. 2015. Basic Books, New York. - Geisler, Norman. <i>Christian Ethics (second Edition)</i>. 2010. Baker Academic, Grand Rapids, Michigan. - filmski izsek: 4 minute in 50 sekund filma <i>Reševanje vojaka Ryana</i>. 		

POTEK DELA

4. UVODNI DEL

<i>Dejavnosti učitelja</i>	<i>Dejavnosti učencev</i>
<p>Učence pozdravim, preverim prisotnost.</p> <p>Učencem razložim, da si bomo za uvod ogledali zelo realističen filmski prikaz vojne. Opozorim jih, da je zadeva zelo grafična in da lahko kadar koli pogled usmerijo stran in si zatisnejo ušesa in da jih zaradi tega ne bo nihče obsojal.</p> <p>Povezava: https://www.youtube.com/watch?v=82RTzi5Vt7w</p> <p>Posnetek jim predvajam do natanko 4:50 in niti sekunde več, saj je zadeva od tam naprej preveč grafična. Kader, s katerim pa se posnetek konča, je idealen za nadaljevanje razprave. V kadru je obraz nad grozotami pretresenega glavnega junaka.</p>	<p>Učenci pozdravijo, sporočijo, kdo manjka.</p> <p>Poslušajo in si ogledajo posnetek.</p>

5. GLAVNI DEL

<i>Dejavnosti učitelja</i>	<i>Dejavnosti učencev</i>
<p>Počakam nekaj sekund, da se uredijo vtisi in začnem z vprašanji, ki spodbudijo razpravo.</p> <p><i>Kaj mislite, o čem je razmišljal poveljnik v tem trenutku?</i></p> <p><i>Ali ga je bilo strah?</i></p> <p><i>Ali se mu je zdelo pravično, da toliko mladih umira?</i></p> <p><u>Postavim vprašanje, ki uvaja temo učne ure: Vsaka vojna prinaša s seboj ogromno gorja. Ali bi na osnovi tega lahko rekli, da je katera koli vojna pravična? Ali sploh obstaja pravična vojna ali pa so vse vojne nepravične?</u></p>	<p>Podajajo različne odgovore.</p> <p>Pričakujem pritrdilen odgovor.</p> <p>Podajo negativen odgovor.</p> <p>Podajo svoje odgovore. Kot odgovor pričakujem najbolj</p>

<p>(predviden čas razprave 3–5min.)</p> <p>Če ne pridemo do klasične definicije (obrambna vojna = pravična, napadalna = nepravična), podam to definicijo sam in povem, da je takšna definicija nekoliko preveč preprosta.</p> <p>Da bi lahko nadaljevali, jih seznanim z nekaj osnovnimi pojmi:</p> <p>AKTIVIZEM,</p> <p>PACIFIZEM,</p> <p>SELEKCIONIZEM.</p> <p>(Razlaga pojmov je v teoretični podlagi učne ure.)</p> <p>Pojme zapišem na tablo in jih preprosto razložim.</p> <p>Učence povabim, da za trenutek prenehamo razmišljati o vojni in vseh njenih razsežnostih in zadeve prenesemo na osebno raven.</p> <p><i>Ali se lahko branim, če sem napaden?</i></p> <p><i>Ali lahko uporabim nasilje, da preprečim nasilje nad nekim drugim človekom?</i></p> <p><i>Ali lahko uporabim nasilje, da preprečim posilstvo, krajo, umor?</i></p> <p><i>Ali lahko ubijam, zato da bi preprečil umor?</i></p> <p><i>Ali bi lahko dejali, da je zlo, če zla ne preprečim?</i></p> <p><i>Kako potem to na mednarodnem nivoju storim na pravičen način?</i></p> <p><i>Kako lahko nekatere vojne označim za pravične?</i></p> <p><u><i>V katerih primerih, bi lahko dejali, da je vojna pravična?</i></u></p>	<p>razširjeno definicijo, ki pravi, da je obrambna vojna pravična, napadalna pa nepravična.</p> <p>Poslušajo razlago.</p> <p>Podajajo odgovore in morebitne pomisleke, vendar pričakujem pretežno pritrdilne odgovore.</p> <p>Pritrdijo.</p>
--	--

Z vprašanji in namigi spodbujam razpravo, katere zeleni končni rezultat je, da navedemo čim več značilnosti, ki naj bi jih pravična vojna imela. Kadar koli učenci omenijo katero izmed teh značilnosti, jo zapišem na tablo.

Značilnosti pravične vojne:

- **Vojno mora bojevati (napovedati, voditi) legitimna in legalna vlada.**
- **Cilj je zaščita nedolžnih in nemočnih.**
- **Bojuje se jo pravično.**
- **Njen cilj je pravičnost.**
- **Ima realne možnosti za zmago.** (Omenim, da je britanska vlada svojim prebivalcem na Kanalskih otokih naročila, naj se ne upirajo nemški zasedbi, saj niso imeli nobenih možnosti za zmago.)
- **Bojevanje nastopi šele, ko so izčrpane vse ostale možnosti.**
- **Storjeno je vse, da so žrtve med civilisti in nedolžnimi čim manjše.**

Večno prisotne dileme. Spodbudim jih k razpravi o vseskozi prisotnih odprtih vprašanjih.

Kaj pa jedrska vojna?

Kaj pa preemptive war/preventivna vojna? (Razložim pojem, razlago podprem s primerom in počakam na odziv.)

Ali je mučenje dovoljeno, če bi z njim lahko preprečili hude žrtve? (Npr. z mučenjem terorista bi lahko preprečili napad z umazano bombo.)

Razdeljeni v skupine po 4 ali 5 učencev najprej 5–7 minut razpravljajo v krogu lastnega omizja. Po tem predstavijo svoje rezultate. Ko sleherna skupina predstavi svoje rezultate, imamo še odprto razpravo o vsem povedanem, cilj pa je nastanek seznama (nekaterih) značilnosti pravične vojne.

Sodelujejo v razpravi.

6. ZAKLJUČNI DEL	
<i>Dejavnosti učitelja</i>	<i>Dejavnosti učencev</i>
<p>Razdelim jih v skupine po 4 ali 5 učencev in jim naročim, da s pomočjo svojega poznavanja zgodovine, ki je v devetem razredu že kar konkretno, izberejo eno izmed obravnavanih vojn in se odločijo, zakaj se jim le-ta zdi pravična ali nepravična.</p> <p>Čas za aktivnost v skupinah je 5 minut, nato sledi poročilo.</p>	<p>Formirajo skupine in oblikujejo stališče skupine.</p> <p>Poročajo vodje skupin ob pomoči članov.</p> <p>Sleherno poročilo pokomentirajo tudi ostale skupine, ki bodisi izrazijo strinjanje bodisi nestrinjanje.</p>

Teoretična podlaga učne ure

Ura je zasnovana tako, da učenci čim več govorijo in razmišljajo, verbalizirajo svoja mnenja in jih soočajo z ostalimi mnenji. Da bi to lažje počeli, jih je potrebno opremiti z nekaterimi pojmi.

AKTIVIZEM

Kot aktiviste bomo označili ljudi, ki trdijo, da je naša dolžnost brezpogojno ubogati državo in sodelovati v kateri koli vojni, za katero se legitimna in legalna vlada odloči. Obrambo te pozicije je podal že Platon, ki je trdil, da je vlada ljudem kakor starš in jo je potrebno ubogati tudi, če je nepravična. Po njegovem mnenju je vlada tista, ki nam omogoča, da se rodimo v civiliziran svet in ne v kaos in ji že zavoľjo tega dolgujemo poslušnost.

Prav tako Platon trdi, da je vlada tista, ki izobražuje ljudi in jih dela civilizirane. Dejansko trdi, da je vlada vredna več od samih staršev in se ji je potrebno podrežati.

Naslednja trditev, ki jo Platon zapiše, je, da morajo tisti, ki jim je vladano, vlado ubogati. Kajti če ljudje prejemajo privilegije izobrazbe in zaščite, potem morajo sprejeti obveznosti do vlade in se zanjo podati v vojno, če je to potrebno.

Prav tako je vlado potrebno ubogati, ker bi brez nje vladal kaos. Slabi zakoni so še vedno boljši od brezvladja. Celo slaba monarhija je boljša od anarhije, zato se vladi podrejamo.

PACIFIZEM

Kot pacifiste bomo označili ljudi, ki vedno nasprotujejo vojni, vidijo pa jo vedno le na spodaj opisane načine.

Vojna je slab način za razreševanje sporov in ima cel kup grozljivih posledic: lakota, krutost, razčlovečenje, bolezni, smrt. Vojna za pacifista vedno izvira iz pohlepa in zlobe. Tudi Platon je zapisal, da so poželenja glavni razlog za vojne.

Vojna s sabo prinaša neskončen nabor zlih dejanj in bolečine.

Vojna vedno rodi vojno – hladna vojna se sprevrže v spopad, posamični spopadi se končajo s splošno vojno itd. Za prvo svetovno vojno se je govorilo, da bo to vojna, ki bo končala vse vojne, bila pa je le uvertura v najhujšo morijo vseh časov.

SELEKCIONIZEM

Kot selektiviste bomo označili ljudi, ki verjamejo, da so, vsem grozotam navkljub, nekatere vojne vendarle pravične in vredne, da se jih bojuje. To so ljudje, ki se morajo za razliko od aktivistov in pacifistov pogosto soočati s svojimi stališči, ki niso v vsaki situaciji enaka. Pošten selektivist bi ne mogel sodelovati v Hitlerjevih osvajanjih ozemlja, lahko pa bi sodeloval v zavezniških silah, ki so osvobajale Evropo.